

Expres

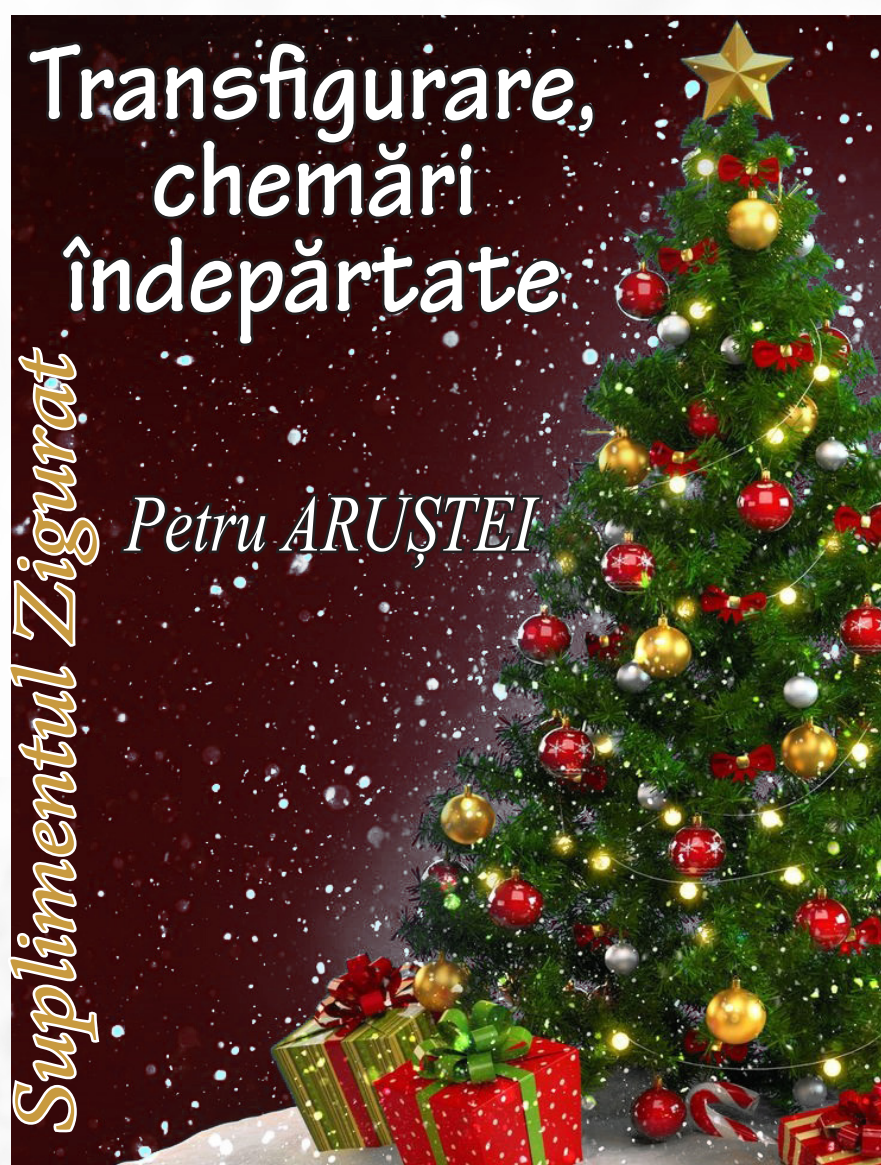
cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul II, nr. 12 (24), decembrie 2018 • Apare lunar

24 pagini

Ce sară-i d-această sară

Ce sară-i d-această sară,

Lerumi Doamne,
sara mare-a lui Ajun,
lîngă sfîntul de Crăciun,

Lerumi Doamne,
unde cina Cel Domn bun,
cu toți eii, nepoțcii,

Lerumi Doamne,
cu toți ele, nepoțele.
Tot cinau și se rugau,
ruga-n cer o ridicau,
p-îngă rugă-o lumîinare,
lungă, groasă, vederoasă,
din vîrvări în luntru-n cer,
văzură pre Domn din Cer.

Grăia Domnu către Petru:

– Vezi tu, Petre, ce văd eu?
– Văd, Doamne, bine ca Tine
și mă pricep și mai bine.
– Dacă, vezi, Petre, ca Mine
și te pricepi și mai bine,
bue-n jos pre rugă-n sus,
sănătatea o ia-n brațe,
bogăția o ia-n poală,
sănătatea-o lasă-n casă,
bunătatea o pune-n masă,
fir de mir nevestelor,
măru de-argintu juniloru,
busuiocul fetelor.

**Redacția vă dorește un AN NOU mai spornic în
împliniri, mai înalt în aspirații și plin de succese!
LA MULȚI ANI!**

Liviu Ioan STOICIU

Incomensurabila poezie românească...

pag. 3

Alexandru ZUB

Paul Cornea

pag. 4,5

Constantin DRAM

„Poezia reinventând ALT-ceva”

pag. 6

Gabriela CHIRAN

POESIS

pag. 7

Constantin COROIU

Morala lui Esop

pag. 8

Gellu DORIAN

Centenarul dezbinării noastre?

pag. 8

Nichita DANILOV

Mahalaua lui Victor Bejan

pag. 9

Doru SCĂRLĂTESCU

Piatra din Heracleea

pag. 10,11

Florin FAIFER

Laurențiu Faifer, în scrisorele III

pag. 12

Magda URSACHE

1918-2018

pag. 14

Adrian Dinu RACHIERU

Cazul Petru Dumitriu (II)

pag. 20

Alexandru-Radu PETRESCU

Premieră aniversară la ONRI

pag. 23

Constantin PRICOP

Direcția critică (XX)

pag. 24

„E prost acela care niciodată nu-și schimbă părerea.” - Winston Churchill

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite

Redactor-șef: Constantin Pricop

Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Constantin Dram, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihu-leac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Nicolae PANAITÉ:

DARUL – pg. 3

Liviu Ioan STOICIU:

INCOMENSURABILA POEZIE ROMÂNEASCĂ... – pg. 3

Alexandru ZUB:

UN PARCURS EGO-ISTORIC: PAUL CORNEA – pg. 4,5

Emil BRUMARU:

SIGILIU – pg. 4

Constantin DRAM:

„POEZIA REINVENTÂND ALT-CEVA” – pg. 6

Gabriela CHIRAN:

POESIS – pg. 7

Constantin COROIU:

MORALA LUI ESOP – pg. 8

Gellu DORIAN:

CENTENARUL DEZBINĂRII NOASTRE? – pg. 8

Nichita DANILOV:

MAHALAUA LUI VICTOR BEJAN – pg. 9

Nicolae IONEL:

PUTINȚA CREDINȚEI – pg. 9

Doru SCĂRLĂTESCU:

PIATRA DIN HERACLEEA – pg. 10,11

Nicolae IONEL:

OGLINZI PARALELE – pg. 10

Ioan TICALO:

SUB ZODIA POEZIEI – pg. 11

Silviu Constantin NEDELCU:

DEVENIREA LUI ANGHEL (I) – pg. 12

Florin FAIFER:

LAURENȚIU FAIFER, ÎN SCRISORELE III. NOTE DE... – pg. 12

Daniel CORBU:

LIVIU IOAN STOICIU ÎNTRE DIMENSIUNEA... – pg. 13

Ortansa COJOC:

POEZII – pg. 13

Magda URSACHE:

1918-2018 – pg. 14

Nicolae BUSUIOC:

VIITORUL LECTURII? – pg. 15

Ștefan AMARIȚEI:

ȘEZLONGUL – pg. 15

Diana VRABIE:

MAREA UNIRE ÎN PAGINILE PUBLICAȚIEI „CUVÂNT...” – pg. 16

Nicolae CREȚU:

„LEBEDELE” LUI TRUMAN CAPOTE – pg. 17

Radu PĂRPĂUȚĂ:

BORȘUL LUI CĂREANGĂ – pg. 17

Master X-FILES:

TRAIUL ÎN TRANZIT... – pg. 18

Lina CODREANU:

„RĂZEȘUL” ȘI RĂZEȘII LUI VIRGIL CARAIVAN – pg. 19

Adrian Dinu RACHIERU:

CAZUL PETRU DUMITRIU: MINCIUNA ESTICĂ ȘI... (II) – pg. 20

Arbatel FILOTHEANU:

DESPRE POEZIE – pg. 21

Constantin CUBLEȘAN:

CONSTRUCTORUL DE MITOLOGII EMILIAN MARCU – pg. 22

Ioan RĂDUCEA:

ARHAICUL, ÎN NOUTATEA LUI – pg. 22

Alexandru-Radu PETRESCU:

PREMIERĂ ANIVERSARĂ LA ONRI – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XX) – pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO23BPOS24006748050RON01- Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Număr apărut cu sprijin de la bugetul local

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistei **Gabriela Moga Lazăr**

DTP: Pîriu Octavian Dan

Expres cultural

numărul 12 / decembrie 2018

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: exprescultural.ro
facebook.com/expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Nicolae PANAITE

Darul

Încă de pe la vârsta de doi-trei ani, atât la Crăciun cât și la Paște, mai mult chiar decât de ziua nașterii mele, m-am bucurat de mici daruri, oferite de părinții și bunicii mei. Mama și bunica erau cele care puneau la cale aceste simbolice atenții. Pe la patru ani, mama m-a învățat câteva versete din Biblie, ce aveau ca subiect nașterea lui Mesia sau, cum inspirat spunea neasemuitul Ioan Alexandru, „înruparea Logosului în istorie”. Cu îngrijorare și emoție mi-am pregătit rolul ca un mic actor, învățând pe de rost textul pe care trebuia să-l spun în biserică, a doua zi de Crăciun. La sfârșit, diaconul ce se ocupa cu programul copiilor mi-a dăruit un coșuleț plin cu bomboane, făcut din ziar, de formă conică, asemănător unui vârf de brad în miniatură. Trăiam momente pline de bucurie, ce parcă mă luau de mână spre un imens patinoar, plin de copii și de povești, peste care cădeau fulgi mari de zăpadă. Cerul părea unit cu pământul iar noi, copiii, eram personajele unui basm minunat și pecetluit cu neuitare.

În clasele primare ai mei, mai tot timpul, cu prilejul sărbătorilor, îmi făceau felurite cadouri; dintre toate, mi-amintesc cu drag de cămășile bleu, culoarea preferată a mamei, dar, peste ani a rămas și a mea. Bunica oferea nepoților (eram nouă frați) câte o porție de „pelincile Maicii Domnului”, iar sub farfurie găseam și câte un bănuț.

În clasa a V-a am primit un cadou special, pe care l-am visat toată noaptea: un stilou, adus de tata de la Iași, având culoarea și mărimea precum a celui din vis. Simțeam că am aripi de cer... Îmi amintesc de un „altfel de dar” care mi-a marcat copilăria și nu numai: învățătorul meu, Ovidiu Condurache, fratele extraordinarului istoric, Victor Condurache, mi-a legat mâna stângă la spate, din septembrie și până în aprilie, pentru a scrie cu cealaltă (propaganda forurilor culturale ale vremii interzicea scrierea cu mâna stângă). Scrierea cu mâna dreaptă nu a avut niciun fel de efect benefic, toate lucrurile le fac astăzi cu mâna stângă, iar cu dreapta numai scrisul. Și, oricum, scrisul meu cu dreapta este inestetice și de mai multe feluri, uneori nici eu nu-l înțeleg. Unii comentatori ai cărților mele au găsit însă în ele semne ale înzestrării... De altfel, învățătorul meu era un dascăl plin de har în tot ce făcea, referitor la școală.

*

Cineva spunea că modul în care dăruiești valorează mai mult decât darul însuși. Darul adevărului excelează toate celelalte daruri. Înruparea Logosului în istorie este un adevăr pentru fiecare; depinde de noi dacă îl acceptăm sau nu.

Trebuie să fim conștienți de cât de în urma adevărului rămâne limba omenească. Dacă mintea unui om (oricât de înțelept ar fi acesta) nu poate înțelege natura a ceea ce este tainic, cu cât mai puțin poate atunci limba să îmbrace în cuvinte potrivite o asemenea taină. Cuvântul, ca dar divin, a venit pe pământ, între oameni – nu în foc și în sunetul trâmbețelor, pe un munte din care iese fum, nu în întuneric și într-un vânt de furtună îngrozitor și asurzitor, în care dă legi, ci în chip trupesc, în care are legături de bunătațe și bunăvoință cu semenii Lui. Logosul s-a întrupat – nu acționând de la mari depărtări ca-n profeți, ci unit cu o natură la fel ca a omului, pentru ca în acest mod să aducă înapoi la El întreaga omenire prin întruparea Lui asemenea nouă.

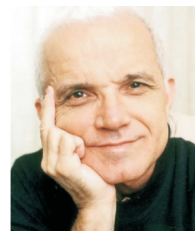
Ne întrebăm cum a trecut slava Unuia asupra tuturor? Cum S-a întrupat divinitatea? A fost ca focul în fier – nu prin transformare, ci prin împărtășire. Focul nu dispare în fier, ci îi face acestuia parte de puterea lui, în timp ce el rămâne în același loc. Focul nu scade prin această împărtășire, ci umple ceea ce ajunge în contact cu el. Tot așa nici Cuvântul nu a ieșit din Sine Însuși, ci totuși El locuiește în mijlocul nostru. Nu a fost Logosul umplut de slăbiciune trupească? Lucrul acesta s-a întâmplat la fel de puțin pe cât de afecțat este focul de caracteristicile fierului. Fierul este negru și rece, dar atunci când este înroșit de foc ia forma acestuia și începe el însuși să strălucească, fără ca între timp să înnegrească focul. Scânteile licăresc, fără ca flacăra propriu-zisă să se răcească.

Când un medicament se unește cu trupul ca antidot, atunci acesta din urmă rezistă la procesul de descompunere. Dacă aduci lumină într-o casă, din aceasta dispare întunericul. Atâta timp cât noaptea și umbra sunt prezente, în apă stăpânește gheața, dar aceasta se topește sub razele soarelui care o încălzește. Nu vedem că Soarele nostru luminează chiar și gunoiul, fără a fi El Însuși murdărit, că luminează ceea ce este murdar fără a se impregna cu mirosul urât? Dimpotrivă, soarele usucă tot ce este otrăvitor, lăsându-și razele să strălucească timp îndelungat.

Cine ar fi atât de indolent sau de nerecunoscător încât să nu se bucure, să nu se veselească și să nu fie fericit în ziua de astăzi? Sărbătoarea este a întregii creații împreună. Cerul i-a fost dăruit lumii!

Expres cultural numărul 12 / decembrie 2018

Liviu Ioan STOICIU

Incomensurabila poezie românească...

Poezia și incomensurabilitatea ei, aud. Cel puțin în limba română, poezia pare să aibă resurse nesecate (de vreo trei sute de ani; dar creația lirică populară orală e la noi de când lumea). Sunt critici care o măsoară, o cântăresc și dau verdicte, după propriile limite de receptare, își permit să dea chiar și sfaturi poezilor; ei se bazează la lectură pe „impresie”, pe „gust” și pe „acumularea de cunoștințe”, dar sunt nu o dată depășiți de poeți. Lasă că e o „rara avis” criticul de poezie credibil, lăudat de poeți pentru deschiderea arătată... Poezia în limba română continuă să fie în avangarda literaturii române, să o domine. Chiar și cititori are mai mulți decât proza sau dramaturgia, azi. Există o curiozitate (observată la recitalurile de poezie la care am participat) a unui gen de „public larg” (aplecă nativ spre consumul actului artistic) de a vedea ce se mai scrie, ce sintaxă se

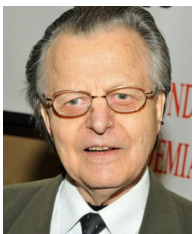
folosește și dacă se confirmă un anumit stil la poetul de la microfon, fiind interesat de nota lui originală. Acest public avizat, din păcate, nu mai cumpără cărți de poezie, se mulțumește cu descoperirea poetului la recitaluri și pe internet, pe telefonul mobil, eventual pe Facebook, dacă nu pe platforme online și site-uri literare. Personal, fac parte în primul rând din auditoriu (lasă că eu citesc în primul rând poezie publicată în cărți și reviste literare) și îmi crește inima să văd că poeți „șazecești” (ai modernismului recuperat după golul lăsat de „realismul socialist”) și „șazecești” (neomoderniști) au succes de public, pe mai departe, scriind și scoțând cărți de top și azi, aflați la o vârstă. Nu mai pun la socoteală poezii postmoderniști, „optzecești”, premianți în majoritate, mereu pe val, urmați de „nouăzecești”, poeți cu operă pusă la cale după Revoluție, relativizată... Scriu extraordinar în continuare (și scot cărți) Ana Blandiana, Angela Marinescu, Gh. Grigurcu, Ovidiu Genaru, Emil Brumaru, Ion Mircea, Nora Iuga, Dinu Flămând, ei îmi vin acum primii în minte. Am participat la cele patru Gale ale Poeziei Române Contemporane în acest an al Centenarului Marii Uniri (gale ale „Unirii prin poezie”, cum declara Nicolae Manolescu, moderator la Alba Iulia). I-am admirat la Alba Iulia în 24 noiembrie 2018 pe „seniorii” Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Ion Pop și Vasile Dan, pe optzecești Gabriel Chifu, Nichita Danilov, Gellu Dorian, Marian Drăghici, Ioan Moldovan, Ion Mureșan, Aurel Pantea,

Arcadie Suceveanu, Eugen Suciu și pe nouăzecești Ioan Es Pop. Firește, numărul poezilor importanți din România e mult mai mare, la această Gală de la Alba Iulia (de referință) au participat 15 poeți selectați de către 12 critici literari (au fost selectați 23 de poeți, dar din diferite motive n-au putut veni la această Gală), e doar un „detașament” al poeziei de vârf care se scrie în România de azi...

Poezia în incomensurabilitatea ei. Iată: apele se despart începând cu „douămiiști” și urmașii lor „douămiizecești”. Poezia română scrisă până la „douămiiști”, cu acoperire estetică (poezie scrisă la înalt nivel și după Revoluție de poeți șazecești, șazecești, optzecești, nouăzecești) merge în paralel cu poezia „tinerilor”. Trec anii de la Revoluție și douămiiștii și urmașii lor rămân în lumea lor (departe de nucleul liric promovat critic și de Uniunea Scriitorilor), o poezie minimalistă, „slabă”, care n-a impus lideri. S-a încercat la aceste Gale de Poezie reprezentative (intitulate inițial „Lista lui Manolescu”) să fie invitați și douămiiști /douămiizecești, prezența lor la microfon a eșuat, au citit poeme nesemnificative sau revendicative (infestate de cuvinte obscene). Motiv pentru care s-a apelat la selecția „pe bune” a poezilor la aceste Gale de către critici de poezie, „calificați”, și s-a ajuns să fie contestați de către tineri, fiindcă poezii selectați sunt „bătrâni” (în condițiile în care bătrânețea fizică nu există în poezie, spiritul nu îmbătrânește) sau fiindcă lipsesc „doamnele” (selectate de juriu, au declinat invitațiile, cel mai adesea; au motivele lor). Opera „bătrânilor” contează. Aici se vede încă o dată că ruptura la nivelul receptării critice a poeziei începe cu „douămiiștii”, pur și simplu criticii literari, deși premiază anual un poet-doi la Botoșani pentru „Opera Prima”, nu reține nici un nume. A fost odată promovat ca lider al „douămiiștilor” Marius Ianuș — dar a dispărut din viața publică, s-a „călugărit” și și-a renegat poeziile (mai ales pe cele pornografice). Azi, colegii de generație îl mai consideră lider pe Claudiu Komartin, care pierde pe toată linia din cauza „guri spurcate” (ai impresia că n-are mamă, n-are tată; e rupt total de viața literară de la noi și îi izolează pe adepții lui, „tineri debutanți”, le interzice să citească revistele Uniunii Scriitorilor și cărți ale poezilor care au intrat în „canon” la noi), nu e băgat în seamă de criticii literari care se respectă, decât tangențial... Mai era la un moment dat și Radu Vancu cotelat între „capii” douămiiști, dar s-a pierdut pe drum, făcând politică de stradă. Nu-mi dau seama când se va rupe acest lanț al slăbiciunii, care desparte poezia română a „seniorilor” de poezia „tinerilor”. Am avut ocazia să citesc și poezie a tinerilor din alte țări — la fel de minimalistă, dar ea se deosebește fundamental de aceea scrisă în România: e o poezie a exprimării condiției umane în profunzimile ei (are și accente vulgare, e adevărat, așa o fi „trendul”), nu în cele de suprafață. Eu urmăresc evoluția sensibilității poeticești naturale la noii veniți (dacă am ocazia, o și premiez), susțin valoarea intuitivă a unor poeți, fie și douămiiști care merg în turmă și se aplaudă ei între ei. A apărut o specie de exclusivism draconic din partea tinerilor „tribalizați” (care au revistele, premiile, cenaclurile, festivalurile și criticii lor literari; dacă un membru al acestor grupuri acceptă să citească alături de membri ai Uniunii Scriitorilor sau să publice în reviste ale Uniunii Scriitorilor, trist, sunt marginalizați, pedepsiți, arătați cu degetul în interior, „că au trădat cauza”). Poți vedea pe internet, pe Facebook sau pe site-uri și publicații arbitrării online care e dimensiunea acestui fenomen distructiv la nivelul „tinerilor”. Sincer, îmi doresc să se termine o dată cu aceste bătălii surde anti-Uniunea Scriitorilor, care nu declanșează nici o competiție colegială, ci inhibă poezii și poezia lor.

27 noiembrie 2018. BV

Alexandru ZUB

Un parcurs ego-istoric: Paul Cornea

Palmaresul academic al profesorului Paul Cornea, istoric și teoretician literar de mare prestigiu, a sporit de curând cu o nouă carte de referință: *Ce a fost, cum a fost, de vorbă cu Daniel Cristea-Enache* (Polirom, 2013), carte de *entretiens*, în formula practică deja în dialogurile cu Octavian Paler și Ileana Mălăncioiu. Finalitatea cărții e definită preambular ca una tinzând a relata „principalele secvențe” biografice ale autorului sub comunism. O carte de amintiri, elaborată în siajul altora de același tip, în care autorul împarte cu un interlocutor, ajuns la rândul său o personalitate de marcă, răspunderea pentru temele, ideile, accentele din cuprins. Inițiativa s-a produs, ni se spune, „într-un ceas de preocupare și neliniște a cugetului”, cu vreo trei ani în urmă, nu fără unele ezitări în privința formulei, dar într-un ceas bun, pesemne, din moment ce a rezultat o carte admirabilă ca aceea la care ne referim.

Titlul e aproape rankean (*Wie es eigentlich...*), în tradiția unei istoriografii în care jocul dintre *ce* și *cum* a fost mereu productiv. Ținta principală, ideea directoare e fixată din capul locului: „A-mi destăinui experiența crucială a vieții, și anume: militantismul în slujba utopiei și dezangajarea survenită, cu greu, prin dezrădăcinarea crezului tinereții și recăștigarea normalității”. Un asemenea gest se impunea, ca acțiune în sine, dar și spre a preveni pe cei mai tineri contra seducției unui „program care, în ciuda tuturor evidențelor negative și a demascărilor, e departe de a-și fi irosit potențialul atractiv”.

O atare neliniște, produsă de experiențe analoage, a mai fost rostită de spirite afine, precum F. Fejtő, F. Furet, I. Ianoși, L. Kolakowski, Em. Le Roy-Ladurie, Czesław Miłosz, nume notabile dintr-o serie de intelectuali ce au cunoscut marginalizarea și persecuția, aproape sincron, făcând apoi analize și confesiuni menite a sugera eventuale soluții de viitor. În cazul de față, Paul Cornea și Daniel Cristea-Enache au convenit să-și împartă responsabilitatea pentru ideile și nuanțele din text, pentru subiectivismul lor inerent, ca și miza acestui „interviu aprofundat”, în care răspunsurile devin oarecum „capitole de carte”, fără ambiții autonome.

În deplină simetrie, postfața subscrisă de interlocutor subliniază rostul acestui „dialog substanțial cu un intelectual de prim ordin, provocându-l să vorbească (să scrie) despre timpurile prin care a trecut și despre experiența sa fundamentală”, pusă în relație cu altele și cu un context geopolitic nespun de contradictoriu. Nevoia de figuri exemplare, de modele, la care noile generații să se poată referi cu folos, apare, aici, dialogic, fără a se ignora „complexul de determinări, limitări, obstacole, dificultăți și păreri pe care a fost obligat să le înfrunte, să le depășească și să le poarte”. A rezultat, se poate spune, „o rememorare scuturată de inesențial și structurată ca o autobiografie și o radiografie rece”, în doi timpi: „al personajului care a fost Paul Cornea” și „al protagonistului care a devenit”, neîncetând să fie și ca autor un model, capabil să scrie și în condiții anevoioase, cu aceeași pasiune pentru idei și același panșant parenetic, dezvăluind „acea concentrare reflexivă pe care un mare profesor a știut să o transmită, prin cursuri și

prin cărți”.

Am vrut mai demult să scriu ceva despre Paul Cornea, eminentul profesor, literat, teoretician al culturii, exeget al modernității românești și al spiritului modern în ansamblu, dar am ezitat mereu. Nu mă simțeam în stare să emit un text la înălțimea impusă de opera sa, ca și de valoarea omului, întotdeauna generos, afabil, stimulat. L-am întâlnit prima dată la o sesiune de comunicări, în capitală, spre finele anilor '60, amândoi preocupați de istoria presei, îndeosebi de M. Kogălniceanu (a și reeditat critic *Propășirea*), personaj ocupând un loc proeminent și în monografia sa *Originile romantismului românesc*, rămânând până acum o preocupare constantă, ca exeget și editor al corespondenței. Ne-am întretăiat pașii, ocazional, la Biblioteca Academiei, ca și în fosta capitală a Moldovei, totdeauna cu o neascunsă bucurie. Ea se degajă și din cele câteva scrisori pe care mi le-a trimis, de-a lungul anilor, pe seama unor volume de interes comun și demne de un ecou mai larg. Uneori, am vorbit la telefon, cu acea bucurie a dialogului semnalată și de alții¹, cu dorința expresă de a ne regăsi iarăși față contra față.

Întâlnirile cele mai fecunde sunt, de regulă, cele pe calea lecturii, iar în acest caz, opera profesorului constituie o sursă inestimabilă, care a sporit mereu de-a lungul anilor, odată cu extinderea domeniilor de interes și a modalităților de expresie. Ultima, *Ce a fost, cum a fost*, produsă cumva „înainte de a stinge lumina”, cum ni se spune din capul locului, conține o mărturie amplă, coerentă, asupra devenirii și activității proprii, așadar despre „situația unui intelectual angajat, din sânul unei minorități etnice, care s-a confruntat mereu cu mari probleme”. Nevoia de „claritate identitară” l-a apăsât mereu, ca o condiție a împlinirii, însă și ca mod de expresie în lumea din jur. Se poate citi astfel, în filigran, o complexă, tensionată, dramatică istorie a lumii noastre, de la ultimul război până la implozia regimului comunist. Perspectivile se schimbă, odată cu biografia personajului, cu tot contextul ambiental, de la considerațiile de geopolitică la cele privind lumea românească postbelică, organizațiile de tineret (elevi, studenți etc.) în care a activat, funcțiile îndeplinite în sfera culturii, timp de peste două decenii, activitatea nespun de rodnică la catedră, ca filolog cu preocupări sociologice și ample deschideri spre acele „sciences de l'homme” ce formau deja, la Paris, o „casă” aparte, model prețios pentru „umanioarele” de oriunde.

Cu minunată pertinență, Paul Cornea a sesizat undeva că în disciplinele umaniste trebuie să alegem mereu „între un palier anecdotic și unul explicativ, între o viziune *micro* și o viziune *macro*, între speță și individ de o parte, specie și totalitate de alta”¹. Dilema cercetătorului e definită, sub acest unghi, de opțiunea sa pentru unicitatea irepetabilă sau pentru ansambluri bine articulate, pentru diferență sau pentru globalitate difuză, pentru a folosi expresiile aceluiași exeget. Un faimos etnolog a știut să formuleze aceeași dilemă spunând că „alegerea relativă a istoricului nu se face niciodată decât între o istorie care ne învață mult și explică mai puțin și o istorie care explică mai mult și ne învață mai puțin”². Paul Cornea a decis să explice

și să învețe, totodată, chiar și atunci când se considera un captiv al sistemului, iar misiunea asumată devenise foarte anevoioasă.

Desprinderea de ideologia comunistă (autorul îi spune abandon) a fost un proces îndelung și penibil, care a durat până în 1968, an fatidic, nu doar pentru memorialist, ci totodată pentru numeroși militanți de

Sigiliu

Emil Brumaru

***

Pîn'și sprîncenele se lasă-n jos,
Cînd trec pe lîngă trupul tău primejdios,
Cu subsuori ce nici nu știi unde te duc,
Ca izurile scurse pe-un suav uluc,
Spre înălțimi și adîncimi mereu ascunse
La care, dac-ajungi, îți par ca unse
De mirodenii chiar atunci născute
Din tufe cu mîl duios ce-a rouă pute
Și-a zori plăpînzi de ziulică-zilișoară.
Oh, nările și sufletul mi se-nfășoară
Pe viața ta și-s iar chiorchin de strugur,
Stors să mă bucur și să te tot bucuri,
Lăsînd deoparte griji, spaime, buclucuri...

Sigiliu

stînga, sensibili încă la vocea internaționalismului proletar. Jucase un anume rol, destul de vizibil, în diferite eșaloane ale puterii, situații în care a făcut „tot binele de care eram în stare, fără să-mi dau seama însă că mă roteam pe o spirală a răului”, slujind o cauză „perversă și corupătoare” (p. 142).

Angajament și desprindere, marcând faza de început a vieții sale mature și respectiv ieșirea din „joc”, sunt termenii la care memorialistul, abil „provocat” de preopinent, face mereu apel, spre a defini „timpul trăirii” și pe cel al confesiunii sale din anii târzii. Interesant e că profesorul Cornea așază momentul angajării partinice sub semnul unei anumite fatalități, impuse de contextul socio-politic al perioadei postbelice, care nu prea lăsa loc la alternative. O spune singur: „Angajamentul comunist al adolescenței și tinereții mele nu a fost o alegere, ci mai degrabă o fatalitate” (p. 267), una ce își alimenta resursele din mers, până la încheierea „ciclului” istoric, ale cărui date esențiale se regăsesc în „retrospectiva analitică” din cuprins. Nota lor distinctivă, personală, e neîndoiește moderația, sesizabilă din faza entuziast-romantică și ajunsă un reper ineluctabil în anii maturității creative.

Presiunea politicului l-a făcut un timp să exerseze tăcerea, apoi să-și schimbe registrul exprimării de sine, „trecând de la cronică și eseu la studiul de istorie literară și de la contemporaneitate la pașoptiști”, epocă ce avea să rămână oarecum în centrul activității sale, ca sursă de modele, teme, idei. O întreagă istorie, complexă și aporetică, se degajă din rememorările sale, stimulate ingenios de un interlocutor ce se întămplă a-i fi fost student și a-i călca apoi, profesional, pe urme. A rezultat, din dialogul lor, țesut cu răbdare, un „covor” cu desen lizibil și reconfortant pentru oricine îi contemplă sinuozitățile.

Ce a fost, cum a fost e o tentativă salutară de a explica un parcurs biografic și social dinspre stînga »

» eșichierului ideologic, analizat anume de pe la mijlocul anilor '30 până azi, când autorul se apropie de nonagenat. El recunoaște, în această retrospectivă dificilă, că a trăit „iluzia comunistă”, cam în felul descris de F. Furet, până când a constatat dezacordul dintre proiect și realitate, prea categoric pentru a nu impune o reacție de recul în profesie, ca într-un „exil interior” (p. 42), unicul posibil în condițiile unei dictaturi atât de aspre. Poți oare să nu optezi deloc, să rămâi cu totul izolat într-un sistem totalitar? Mitul nazist a cedat locul altuia, mitului comunist, care însă nu s-a dezvăluit ca atare decât târziu și dramatic. „Într-un totalitarism de tip stalinist, conchide memorialistul, nimeni nu scapă inocent – doar morții nu sunt obligați la compromisuri” (p. 42). Însă moartea, sacrificiul suprem nu poate fi o soluție când e vorba de o comunitate polimorfă și supusă la presiuni așa de mari. Formula eroică, adoptată de unii contemporani, admirabilă în absolut, e totuși inefficientă în concretul unei istorii nespuse de vitrege.

Istoria, în fond, cu nesfârșite aporii și complexități, e domeniul de care Paul Cornea s-a simțit cel mai aproape, cu luminile și umbrele ei. Încrederea în puțința de a reconstitui oricât de fragmentar trecutul justifică efortul mereu reînnoit al istoricilor. „În pofida tuturor dificultăților, care mai degrabă o stimulează decât s-o deprime și s-o elimine din joc, istoriografia continuă să rescrie istoria, ajungând treptat la un consens pe chestiuni factuale. Dar, deși rămâne doar la controverse aprig disputate pe teren interpretativ, ea păstrează totuși vie speranța de a reuși, măcar punctual, să rectifice în mod plauzibil imaginea pe care ne-o facem despre acea frântură a trecutului care ne interesează. Impostura își manifestă prezența pretutindeni, dar nu totul e impostură. Fiecare își clamează subiectivitatea, dar asta nu înseamnă că totul e subiectivism”. Prezenteismul se cuvine limitat prin „comprehensiune curată și empatie” (p. 52).

O salutară empatie, în raport cu istoria ca disciplină a cunoașterii, se degajă din ansamblul creației sale. Dar ea constituie în același timp un îndemn la concretețe expresivă și analiză cât mai detaliată, fără a sacrifica totuși sinteza capabilă să dea sens lucrurilor, să le integreze. „Dacă nu ne-am învoi că putem restitui trecutul cu relativă fidelitate, chiar dacă nu i-am aparținut nici ca participanți, nici ca martori, n-ar mai exista istoriografie” (p. 52). Genealizarea excesivă, după opinia unui reputat istoric polon, Adam Michnik, ar fi „cea mai mare nefericire a secolului XX” (p. 281). Nu e, desigur, o idee cu totul nouă, fiindcă istoricii de vocație au practicat-o mereu, aproape de la sine.

În ipostaza de istoric literar, Paul Cornea a înțeles că o bună parte a muncii respective trebuie făcută în colectiv. Lucrul în echipă, practicat la elaborarea seriei de *Documente și manuscrise literare*, ca și la alte volume, cu tineri colaboratori, „a demonstrat valoarea anchetelor cantitative în istoria literaturii (acolo unde pot fi făcute), au deschis noi piste de cercetare și au îmbogățit enorm perspectiva asupra epocii” (p. 347). Formația sociologică și inițierea timpurie în arcele statisticii l-au sensibilizat sub acest unghi și au nutrit o dimensiune nouă în travaliul său științific. E lesne sesizabilă, mai peste tot, această dimensiune, afină cu programul Școlii *Analelor* și cu unele tendințe încă mai recente ale istoriografiei, tendințe de care Paul Cornea a știut să profite spre a-și fasona propriul discurs. „Brusca erupție” a structuralismului, în cultura apuseană (Lucien Goldmann etc.), nu putea să-l lase indiferent, chiar și prin notele ei excesive.

Înclinarea spre erudiție, ca și panșantul spre beletristică se regăsesc în mai toate inițiativele cărțurului, mai cu seamă din momentul când s-a putut dedica aproape integral catedrei și cercetării științifice. Metoda statistică, utilă mai ales în secvențele analitice, era compensată la el printr-un efort de sinteză, oarecum simetric și salutar sub unghi cognitiv. Disertația doctorală, *Originile romantismului românesc*³, rămâne un exemplu frapant în acest sens.

Faptul că, din figurile renașterii naționale, a stăruit mai mult asupra lui Bălcescu și Kogălniceanu, e caracteristic pentru tipul de angajament intelectual

și civic al memorialistului. Primul i se revela ca un „admirabil revoluționar pașoptist, minte luminată și om al jertfei de sine, în slujba unui ideal, care încerca să lege naționalismul de democrație” (p. 276). Însă Bălcescu devenise mai mult un pretext, o sugestie de „om nou”, de care sistemul politic se folosea, anexându-l propagandei sale. Nu era singurul caz. Caragiale a fost și el privit în lumina pamfletului 1907, din primăvară până în toamnă, redus la statutul de „autor satiric, un soi de precursor al luptei PCR împotriva blestematului regim burghezo-moșieresc” (p. 277). Asemenea calificări, repudiate acum de memorialist, păreau, la timpul său, judecăți normale, demne de urmat, dacă nu și impuse de aparatul coercitiv. Undeva, memorialistul evocă o discuție cu S. Brucan pe seama unui text pe care îl voia parte dintr-o „dezbatere literară”, în timp ce preopinentul său o socotea „dezbatere politică”, fără nuanțe („care pe care”), miza ei fiind una capitală. Gândul său de atunci merită a fi reprodus și acum, ca fiind ilustrativ pentru un anumit tip de reflecție: „Dar ne aflăm aici în literatură, unde nu există culori primare, ci mai degrabă combinații, nuanțe” (p. 133), ca în cunoscuta

maximă baudelaireană: „Car nous voulons la nuance, pas la couleur, rien que la nuance”.

Întâlnirile sale cu istoricii care au jucat un anume rol în evoluția domeniului sau în epocă se arată nu mai puțin semnificative. Pașoptiștii i s-au impus prin calitățile lor profesionale, ca și prin civismul inerent condiției de istoric, condiție pe care doar puțini știu să o cinstească până la capăt. Interferențe cu disciplina în cauză se întâlnesc, în opera sa, la tot pasul, cu deplin temei, dată fiind convergența multidisciplinară a propriului demers cognitiv, unul ce reclamă totodată erudiție și sinteză originală⁴.

Rămâne caracteristic faptul că a debutat cu niște eseuri despre N. Iorga, V. Madgearu, C. Stere, personalități cu destine tragice, la care se adaugă unele *Observații asupra stilului de muncă al poporului român*⁵, temă abordată mai înainte de etnologi, folcloriști, sociologi și pe care autorul a evocat-o mereu. Ultimul text schițând „perspectiva colectivizării” a trezit reacția critică a temutului M. Roller, care îl acuza că a încălcat astfel „linia partidului”.

Nu mai puțin caracteristic e textul publicat în *Revista literară*, scoasă de Miron Radu Paraschivescu (1947), sub titlul: *Puncte de reper ale unui cronicar literar*, reperele constituind elemente de bază în gândirea sa, ca și ambiția de a face ca reperele să intre în dialog fecund, în căutarea unui adevăr al nuanței, deși momentul socio-cultural era prea puțin favorabil. Cum să-l împaci, în plin proletcultism, pe Gherea cu

Maiorescu, discursul novator cu tradiția? Din textele de început ale tânărului cărturar se putea deduce, o spune singur, că „revoluția socială nu se poate face împotriva gramaticii, nici a bunului-simț, nici sacrificând moștenirea, nici sanctificând minciuna” (p. 117). Maiorescu putea fi amintit, eventual, pentru contribuția la „instalarea românilor în modernitatea europeană”, însă el reprezenta o lume depășită, de care noul regim ținea să se despartă.

Depoziția istoricului și teoreticianului literaturii privind epoca în care i-a fost dat să trăiască e una dintre cele mai utile definiții acesteia. Puseuri de civism nutrite de realitățile aspre ale timpului stau alături de unele tentații scriitoricești (o piesă de teatru, câteva povestiri, un fragment de roman, niște poeme cu dedicație, însemnări diaristice), formule necultivate sistematic și rămase cumva exterioare pasiunii didactice și investigației științifice. Profesoratul și cercetarea, o spune singur, i-au modelat existența, iar însemnările de lectură („simple notații sporadice”), un fel de a depăși contingenta spre universalitate, în dialog cu marile valori și cu dorința de a identifica repere cât mai stabile, înfruntând „turbulența vremurilor și amenințările sumbre care pândeau din toate părțile” (p. 111).

De „contextul existențial” se leagă și doi istorici de seamă ai momentului, Barbu Cămpina și Eugen Stănescu, ale căror efigii ocupă un loc aparte în economia cărții (p. 64-74). Ambii vedeau deschideri spre noile orizonturi ale cercetării istorice, chiar dacă siliți a rămâne în limitele ideologiei oficiale. Ideile și mentalitățile își făceau loc, timid, ezitant, și în istoriografia română, ca discursuri alternative la spiritul rollerist ce domina epoca. Din păcate, Barbu Cămpina s-a stins, tragic, la numai 37 de ani, curmând astfel „o mare speranță” a domeniului. Celălalt, deși foarte dotat și activ, n-a ajuns să dea măsura așteptată, constituind oarecum „un caz” în domeniu.

Relația dintre *ce* și *cum* nutrește orice „dialectică” a discursului istoric, orice narațiune ce se vrea explicativă, rațională, atentă la nevoia de înnoire continuă a limbajului în zona umanioarelor, pe care doctorul în filologie și magistrul Paul Cornea a ilustrat-o mereu eclatant. În orice ipostază l-am privi, pe temeiul mărturisirilor din *Ce a fost, cum a fost*, el se recomandă ca un cărturar de elită, căruia însă i-a fost dat să treacă, asemenea poetului din *Sturm und Drang*, prin „vremuri nebune”, fiind constrâns de aceea să răspundă adecvat. Noile sale mărturisiri constituie, se poate spune, o carte indispensabilă celui care vrea să înțeleagă drama culturii române și a societății noastre de la ultima conflagrație mondială până azi, în aproape trei sferturi de secol, cu schimbări de regim și valuri de represiune, însoțite cu toate astea de o salutară speranță melioristă, cultivată de Paul Cornea inteligent și persuasiv, acolo unde s-a aflat, ca om cu răspunderi înalte, dar mai cu seamă la catedră, în contact cu noii studioși. Rezultă, din mai toate scrierile profesorului, că istoria e nespuse de complicată și aporetică, susceptibilă de abordări multiple și refuzându-se până la urmă unei înțelegeri absolute, fără rest.

Concluzia autorului, întemeiată pe o lungă „ceartă” cu sine, ca personaj „dornic de claritate identitară”, suscită din plin stima și gratitudinea noastră.

Cronica veche, III, 11 (34), noiembrie 2013, p. 4-5; *Academica*, XXIV, 1-2 (279-280), ianuarie-februarie, 2014, p. 50-53.

1 Cf. Liviu Papadima, Mircea Vasilescu (coord.), *Cercetarea literară azi. Studii dedicate Profesorului Paul Cornea*, Iași, Polirom, 2000.

2 Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, Cartea Românească, 1990, p. 5.

3 Claude Lévi-Strauss, *Gândirea sălbatică*, Editura Științifică, 1970, p. 432-433.

4 Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, Minerva, 1972; ed. II, Iași, Polirom, 2008.

5 Cf. Paul Cernat, *Elogiul Căii Regale*, în *Observator cultural*, 100 (357), 1-7 feb. 2007, p. 6.

6 Paul Cornea, *Ce a fost, cum a fost*, Iași, Polirom, 2013, p. 112.

Constantin DRAM

„Poezia reinventând ALT-ceva”

Doru Mihai Mateiciuc desfășoară un veritabil tur de forță, nu prea des întâlnit în spațiul poetic românesc, reușind performanța de a scoate (în câțiva ani) patru volume de poeme, *Rafee*, *Iluzia*, *Antierotica* și unul cu valoare antologică publicat de o importantă casă editorială pariziană, pe lângă alte echivalări în franceză și engleză. Noutatea este aceea că fiecare apariție i-a dictat poetului un nou stil, o nouă orientare tematică, o altă abordare discursivă, ca și cum o nouă instanță textualistă ar fi preluat comanda și ne-ar fi plămădit un adevărat poet. E adevărat că acest autor făcuse oarece vâlvă în anii optzeciști (dovadă fiind prezențele constante pe atunci în revistele de literatură și aprecierile elogioase ale unor comentatori de primă mână ale fenomenului poetic precum Constanța Buzea, Eugen Simion, Gellu Dorian, Alexandru Țion, Radu Comănescu, multe dintre ele fiind determinate și de apariția tânărului poet de pe atunci în volumul colectiv *Prier* scos de „Cartea Românească” în 1988). La fel de adevărat este faptul că el a revenit de câțiva ani în forță în peisajul editorial românesc, după ce își asumase trecerea printr-un hiatus prelungit pentru activitatea unui poet promițător, în care găsim doar o apariție notabilă în 1993, când Doru Mihai Mateiciuc apare în *Umbra libelulei*, volum scos de Editura Haiku în 1993 și declarat prima antologie de gen românească. Reîntors de un număr de ani în cadrele vizibile ale activității poetice (pe care, ca un adevărat poet, el nu o abandonase vreodată în forul său intim), bine plasat față de aliniamentele la zi trasate de specificitățile vieții literare de pe Dâmbovița, Bahlui, Someș, urmându-și cu exemplaritate drumul în care crede și necrezând o iotă în deșertăciunile curente, iată-l acum cu o nouă apariție: *Antierotica*, Editura Vinea, București, 2018, un volum care te poate capta, înainte de lectură, printr-o prezentare de excepție, grație editorului Nicolae Tzone, un maestru – vrăjitor al volumelor de poezie, după cum se știe. Dar, dincolo de „hainele de mireasă”, poezia are un trusou al ei zămislit din cuvinte arcuite în imagini, tonuri, sugestii vizuale, pauze de luat respirația, pe care numai adevărată artă le poate avea.

Poezia scrisă de Doru Mihai Mateiciuc în acest volum nu prea se lasă ușor etichetată. Dincolo de titlul relaționat cu cel al volumului anterior, există un uriaș grad de joc, de frenezie poeticească prea liberă, de manevre sintactice săltașre, într-un volum în care, dacă un cititor ar vrea, ar găsi suficient material prin care să își confecționeze un volum de poezie civică, patriotică, de cea mai bună calitate; Doru Pustnicul de Bucovina s-ar înscrie în linia *poeta vates*, fără ca discursul său să aibă ceva ce ține de paseism, ci, dimpotrivă, cu totul opus, fiind orientat spre cea mai actuală modernitate.

Într-un mod nu tocmai canonic, aș putea găsi un drum spre interiorul unui volum prea plin de *cărări bifurcate*, stufos în elaborarea sa, prea plin de impetuoziități stilistice și de vulturi poetice neașteptate plasate lângă spații deliberat gândite în linia derizoriului și manifișismului de sorginte postmodernistă. Lipsit de cicluri (dincolo de un „Apendicum” cuprinzând câteva texte finale), volumul „se lasă grupat aparent doar prin (multele) grupuri de poeme adăugate precum *Autoportret* (cu numărul III se deschide, de altfel, volumul), *Despre poezie*, *Antierotica*, *Peisaj exterior*, *Ce știe Radu K.*, *Imposibil de tradus*, *Cânticel de băiețel*, *Peisaj marin* și altele care pot demonstra ceva (sau nu!) despre intenții certe de structurare a volumului. Așa că nu mă las atras de cântec de sirene și mă opresc la un text de la pagina 162 din acest volum fără indicații paratextuale, text pe care îl și reproduc, beneficiind de faptul că e dintr-o singură strofă: „amurgul scuipe sânger prin briza încordării/ se scarpină pământul de colbul prea hoinar/ lumii nu îi pasă de patimile mele/ femeia e acasă. m-așteaptă. în pahar”. E un text care lasă să se întrevadă toate subtilitățile unui *poiein* aplicat, din care vedem disponibilități care se duc mult departe de granițele a doar patru versuri: e aici și un pic de joacă postromantică stropită cu puțină culoare din recuzita parnasianismului, e și un mod modern-postmodern de a reduce infernul cosmic la dimensiunile intimismului, precum și plăcerea unui poet care a ales, în mod special în acest volum, să se joace cu sintaxa poetică, decupând ultimul vers în numai puțin de trei secvențe cu cezură, în care poate trimite inclusiv spre sugestia unui absurd ce nu mai are nevoie de alte fundamente.

Toate acestea, desigur, arată ce s-ar putea, desigur, dacă un alt volum ar fi pornit precum „inima mai mare decât trupul/ sărind din toate părțile deodată” din acest catren matricial, în care noi am identificat începutul.

Însă, în ton cu tonul rebel dictat de titlu, noi ne oprim mai bine la o altă posibilă decupare din volum ce arată o serioasă opțiune a unui poet care îmbracă o altă cămașă a patriotismului și a civismului decât cele clasicizate deja. O haină în care încap și o formă aparte a patriotismului, cât și manifestarea unei percepții a socialului, într-un mod neașteptat, așa cum o face în acest volum cel care este numit autorul acestei „transcrieri”, Doru Pustnicul de Bucovina. Cum ne-au probat celelalte volume, Mateiciuc are un uriaș potențial ludic și demolator în același timp, reușind însă să lase supape lirice surprinzătoare, intrate într-o bună relație de complementaritate cu restul textelor. Să scrii astăzi despre patrie, despre morală, civism, social, poate fi o formă de curaj ce te apropie de o sinucidere poetică, mai cu seamă dacă o faci de pe poziția unui eșafodaj estetic bine așezat. Mateiciuc

cronica literară

are acest curaj, în multe dintre poemele din *Antierotica*, trecute prin ambiguități și de (z)-ambiguități succesive, într-un joc condus ca atare chiar de la titlul acestui volum. E o sumă întreagă de percepții, care filtrează în cod modernist acceptat: „suntem mangustele de serviciu/ tricolorul ni se scurge prin unghii/ și se aprinde diferit” și „spirite fără lumină fără cuvinte/ spirite rotunde ca popicele/ rotunde se rostogolesc în iubirea/ unei țări

siluite în grabă”. Dragostea de patrie postnichitastănesciană nu poate să ducă decât spre o imagine a pierderii eului: „ca un crab de oțel/ pluteste în aer ora exactă/ ea sfâșie cu gheare exacte// lucrurile dragi ție/ amintirile despre mine/ clipa în care m-ai gândit/ pentru a mă pierde”. Desigur, patria mai înseamnă și „frații mei” și nordul și sudul („din deltă până în cluj”), latinitatea doinei, Dunărea emigrând și mereu inventată, Marea Neagră și strugurii din Bucovina, întâiul popor cu un singur zeu și miile de bărbați uciși „într-o fântână albă în codrii Bucovinei”: „AȘA ÎȘI FACE CRUCE POPORUL ROMÂN/ cu sânge cu trupuri mut/ flux și reflux prin istoria altora”; mai înseamnă peisaje și est și vest și asumarea unui întreg trecut investit postmodern („tu calci apăsător pe calci apăsător/ inimile strămoșilor uscați în uitare/ spiritul cetăților ruginite-n ruine/ tu calci apăsător un tricou oarecare”); mai poate însemna patria și priviri de peste umăr („patria mea aceea...” sau „un spriț mioritic cu ministrul” sau „condiția profesorului în România” sau „mizeria de a exista aicea/ sărăcia de-a te cunoaște/ patria mea patria mea”). Dar patria e (sau nu e?) uriașa manta a Bucovinei și transcripțiile aduse dintr-un for neștiut de Doru Pustnicul, cu impetuoziități sui-generis („stabilitatea în responsabilitate/ stă în continuitate/ pupa-m-ai undeva comunitate” și cu imprecizia dezvoltată fără barieră, „când calc în picioare zăbala/ când acuz. Explodez. Urc/ eu sunt *Doru/ Pustnicul de Bucovina*!” nu mămăliga pe care o tăiați/ cu ața îngropată-n sfoară/ așteptând să molfăiți/ încă o rânză încă o inimă/ roată a norocului inventată/ doar pentru voi care oftați/ într-o zarvă crepusculară/ făpturi neîncepute neîntâmpate// trecere popas trecere popas/ pământ fără lumină, veșminte sfâșiate/ mă uit și nu citesc din carte/ toate cuvintele toate șoptele//

mă ascund de tine patria mea”). E un sentiment complex în care se pierde și se naște mereu ideea de patrie în poemele lui Doru Mihai Mateiciuc, cel care demonstrează ouriașă disponibilitate de produce un fel propriu de tohu-bohu controlabil poetic, din care se ițește oricând furtuna, în linia unui alt „Sturm und Drang”, postromantic, postpostmodern, sui-generis, oricum, mai cu seamă dacă îi alăturăm și componenta civismului și socialului, cu inocularea unei adânci percepții a realului periculos, reinvestit într-o nouă paradigmă poetică: „și ce dacă stau la pândă/ deasupra noastră sateliții dronele/ săgețile grele urmările penale/ noi am făcut baie mărșăluim curați// sub stele căzătoare/ printre zgărie nori de sare/ printre ciuperce nucleare crescând/ fereastra rămâne deschisă”.

O fereastră mereu deschisă poate sta la baza unei *poietici* explicite ce guvernează devenirea unui volum atât de compact și de diversificat în același timp, dincolo de regulile poezilor preocupați de stăpânirea arealelor zămislite de imaginație. Alegând noutate după noutate, Doru Mihai Mateiciuc nu rămâne, desigur, cantonat doar într-o singură zonă. *Antierotica* (dincolo de titlu sau poate tocmai din acest motiv) înseamnă și prelucrarea erosului în poeme ad-hoc precum *act de iubire* („am lăsat luna lângă/ inimile noastre/ am lăsat-o să se gudure/ ca un câine al nimănui// la fel de firesc/ am gonit-o cu pietre/ ne-am bucurat apoi de lumina ei/ schelălăitoare// iubito putem fi mândri/ de dragostea noastră”), înseamnă și multe texte despre poezie și despre rostul poetului, așa cum remarcasem și în celelalte volume („poetul/ este/ vândut sau ucis”), mai înseamnă vechea îndeletnicire de a rafina micro-texte în stil oriental și de a glosa pe marginile unui univers pe care numai poezii îl mai pot percepe și categorisi.

O fereastră mereu deschisă și o poezie mereu „reinventând ALT-ceva”. De aici o nouă patină Doru Mihai Mateiciuc, în incidență cu cele din volumele anterioare și totodată cu propria ei noutate impetuoasă. O emblemă sigură care se sprijină pe:

a. elemente de mitizare în interiorului unui discurs care poate fi, succesiv, ludic, parodic, ironic, entuziast, tandru, filosofic, energic, moralist, patriotic, romantic, ultra-modern;

b. pe o nouă **combinatorie metaforică** (despre care ar merita să se facă un studiu aplicat, începând cu superba imagine „mormolocii memoriei de apoi” din poemul *poesia deplină*), o combinatorie care vine adesea în descendență rebelă a unei estetici post-baudelairiene;

c. pe un suport original al repetitivului re-investit, în interior de vers dar și în final de poem („oiubescuiubescuiubesc”);

d. pe multe poeme filigranate în maniera concentrării orientale, neuitând nici de predilecția poetului pentru haikai și pentru tanka;

e. pe fenomenul de-nudării și a reducerii minimaliste a unor teme grave „m-ai iubit în felul tău/ precum ai scutura covoare”);

f. pe o percepție răutăcioasă-acidă, salvată de ingredientele jocului total („goană. goană. goană. ană/ an de an tu poamă/ suc de mere cidru calvados/ claxonez pe vârful nasului/ te voi iubi vei fi a mea/ până când fâțele vor cădea/ în cafeaua altora”);

g. pe marota trecerii universale dincolo de toți și toate prin crearea unor poeme „imposibil de tradus” („clasică pe deasupra. danț/ cadrlat într-un șanț/ umedă ghi-citoare/ pe dedesupt ciclame are// iubestie iubestie...”);

h. pe o anume încrâncenare lingvistică, un fel de „siluire” benefică a limbajului poetic, combinată cu sincope specifice în interiorul versului, până spre tentarea absurdului;

i. pe exacerbaria cultului poetului devenit efigie („acum/ sunt înalt cât o rază de soare/ nici zorii nici femeile nici gajurile/ nu mă mai interesează/ fumez. răd. sunt un dac liber”);

j. pe invocarea absurdului post-poetic (a se citi poemul *bunătațea de mamă*);

k. și pe sugestia infinită din **Apendicum** că totul poate fi luat de la capăt și așezat în acel „ALT-ceva” unic care este poezia, într-una dintre cele mai sensibile și de neuitat definiții care i se pot da: „poesia este ascultarea/ zborului de fluturi tremurând/ peisajul care sunt// *Doru Pustnicul de Bucovina*”.

Adică poetul care transcrie, într-unul dintre cele mai binecuvântate acte dintre care există; altminteri, Doru Mihai Mateiciuc își probează valoarea poetică, „peste mode și timp. Olimp!”

Poesie

Gabriela CHIRAN

indiferență

mă simt culpabilă: am gonit tristețea... cu
piatra mea
prețioasă cu inima am aruncat în ea
lovind-o drept în inima ei de fugară tenace

și mă simt vinovată
se oploșise printre foi printre gânduri
mă spiona când plănuiam tot acolo să
găsesc îndurare și eu

primenea locul să mă culce
își dilata
ca să-l lumineze cât de cât
– pupilele
să mă țină trează

sunt vinovată:
că
până la urmă prevăzătoarea
ce voia decât
să-mi iau pentru un cântec care să-i semene
doza de real
la timp

si nu
deocamdată n-a venit bucuria
în locul ei s-a strecurat în schimb o mare
pisică a cărei privire trece prin mine absentă

ca printr-o ceață de sticlă

coincidentia oppositorum

rău și cu bine e bine
rău ar fi cu încă un rău

dar sigur de cele mai multe ori
e mai rău să pierzi un singur cercel decât
o superbă pereche
din aur alb:
te uiți așa de departe la cel rămas
și nu știi ce poveste se mai poate face cu el

ba dacă stau să ma gândesc
parcă tot e mai bine unul să-ți rămână ai o
șansă:

cu ochiul unic dinăuntru

undeva între noapte și zi

– negru
aurul celuiilalt
să-l respiri

resemnare de toamnă

nu cred în caldul acesta livid: frigul își are
în grădina dezbrăcată
un cuib de unde iese după dorință la drum
să taie toate căile gândului știu de astă-vară
de când
un suflu de nicăieri mi-a răcorit gândul
încins de o sete de fugă: chiar acum iese
frigul din cuib – ce spuneam?

îmi taie gleznelor se încolăcește pe trup
până sus înspre gând

nu știe frigul că gândul
e-acum un ghețar plutitor pe un ocean de
calm – aisberg
nu știe
că în el
prea de mult stă apa
zglobie cândva a fugii a alergării pe clape

că
nu pot
nici măcar
în imaginar să alerg

avându-și și el imaginarul
o odaie minusculă
aici prea aproape

analogii

bate-o cioară cu clonțul în nucă bate... și
bate

doamne
bate parcă în creierul meu

bate degeaba...

zboară cu nuca în clonț
până sus

cioara
o aruncă
de-acolo fix sub roțile unei skode

nuca se face bucăți

ah
pe asfalt mi se împrăștie creierul

zeci de ciori atacă din părți

asemănare

uneori atât de bine seamănă singurătatea –
și e vorba
de-acea singurătate frumoasă și limpede
aceea cu ceașca de cafea lângă dânsa
cu cărți împrăștiate peste tot în memorie
de singurătatea cu capul în mâini – stând
nu de supărare așa nu
ci căutându-te pe tine și pe apropiații
inimii tale vii sau morți printre învelișurile
ei amăgitoare

de singurătatea trează în locul tău
păzindu-ți bine ideile
notând cu precizie tot ce-ai uita
tu în somn

de singurătatea care
îți spală picioarele în aburul liniștii ei
care te hrănește cu milă te îmbracă frumos
și te lasă apoi
printre oameni
să te uiți pur și simplu la curgerea lor
nesfârșită
să ascuți
murmurul curgerii lor îngânat de-o
mandolină pe ștefan cel mare
chinuit de-un acordeonist tuciuriu pe
lăpușneanu
de-un cantautor de ocazie în pasajul gen
labirint
ca toate pasajele din care tu nu știi să ieși
(tot ea
care te urmează la mică distanță scoțându-te
unde trebuie)

da seamănă atât de bine singurătatea
aceasta cu moartea

Constantin COROIU

Morala lui Esop

Este imposibil să faci cu totul abstracție de persoana și biografia unui autor cu care te întâlnești pe stradă, îl citești în ziare, îl vezi în diverse împrejurări, aparține unui timp care este și al tău. Fatalmente îi citești cărțile urmărit de imaginea sa întreagă. Cu mulți ani în urmă, *Eugen Simion* mărturisea într-o cronică la o carte a lui Adrian Păunescu că a parcurs-o având dinainte omul. Și asta fiindcă poetul amintit ar fi fost – observa Eugen Simion – „un caz, într-adevăr, elocvent, în care existența premerge creația, biografia asumă și condiționează poezia”.

Într-adevăr, comportamentul scriitorului, atitudinea și comportamentul său de dincolo de „masa de lucru” nu ne pot lăsa indiferenți. După cum nu-l poate lăsa indiferent nici pe scriitorul comentat. Sunt bine cunoscute opiniile lui Cehov despre critică, al cărei rol nu-l nega, dar pe care mai degrabă o ignora. El îi scria odată lui Gorki că nu a dat atenție comentariilor care îl priveau decât atunci când un critic i-a prevestit că o să moară beat într-un șanț. A existat însă și un moment în care a reacționat vehement: când a fost acuzat că e lipsit de principii. Peste asta însă Cehov nu a putut trece, fiindcă era lezată ființa sa morală. Sadoveanu, tânăr, a reacționat într-un alt mod la comentariile imunde ale unui critic care credea a fi depistat în primele sale cărți un pericol moral. Marele scriitor și-a ridicat privirea albastră spre zări și, din acel moment, nu l-a mai interesat ce spun criticii despre el. Cu excepția lui Ibrăileanu, a lui Ralea și a lui Călinescu.

Procurorii literari postdecembriști au luat la țință cu predilecție tocmai valorile consacrate, marile personalități trecute mai demult sau mai recent în lumea de dincolo și îndeosebi biografiile acestora pe care le-au supus rechizitoriului de pe poziții ideologice și ale unei „moralități” ce amintesc de „obsedantul deceniu”. Procurorii, dar și detractorii. Cine se ocupă de respingerea plevuștii este un detractor așa-zicând fără vocație, un impostor, un uzurpator de „demnități”. Statutul de detractor autentic, scria criticul *Alexandru Dobrescu* într-un admirabil eseu, presupune să-i împrști cu noroi pe Eminescu, pe Sadoveanu, pe Arghezi, pe Călinescu, pe Marin Preda, adică pe cei intrați în conștiința colectivă. În „Jurnalul” său, *Paul Goma* îi face doamnei lui Thomas Mann, căruia – vezi doamne! – i-au trebuit „trei ani încheiați ca să dea o declarație publică împotriva regimului național-socialist, cel care îl alungase din țară, la urma urmei”. Acuzându-l apoi pe marele scriitor german de „ticăloșii”, Paul Goma merge până acolo încât vorbește de „imensa, cubica prostie nemțească”. În viziunea „obstinatului” disident basarabean, Thomas Mann ar fi făcut în anii ’50 dovada „unui om foarte, foarte prost”. Și structural imoral. Este incriminat, între altele, un fragment dintr-o scrisoare a autorului „Morții la Veneția”, adresată unui jurnalist suedez: „*Vorbiți prea mult despre libertățile politice și civice acordate poporului din zona germană de Vest – și uitați să spuneți ce folosință se da acestor drepturi: o folosință nerușinată. Statul autoritar popular are părțile sale neplăcute, dar aduce această binefacere: prostia și nerușinarea sunt puse cu botul pe labe*”.

Cine ar cuteza să afirme că această observație a lui Thomas Mann este imorală?! Numai într-un singur caz marele scriitor ar putea fi acuzat de imoralitate: în cazul în care nu ar fi fost sincer când o exprima. Dar era Thomas Mann nesincer – în primul rând cu el însuși – atunci când îi comunica ziaristului suedez opinia sa? Întâmplarea face ca în cele aproape trei pagini din „Jurnal” în care Goma îl pune la zid pe *Goethe-bis*, cum îl numește el cu joasă ironie pe Thomas Mann, să vină vorba și de Dostoievski. Or, tocmai

Dostoievski este cel ce postula: „Cel mai profitabil: să fii om cinstit!” Or, a fi cinstit nu înseamnă neapărat a fi partinic sau disident. Și cu atât mai puțin a fi de aceeași părere, și încă *avant la lettre*, cu cineva anume, în cazul de față Paul Goma.

Într-un interviu apărut în suplimentul literar al unui cotidian scriitorul și cunoscutul ziarist de la fosta „Voce a Americii”, *Andrei Brezianu*, răspunzând la întrebarea *Iolande Malamen*: ce a pierdut scriitorul român după ’89?, făcea o observație referitoare la „retortele cele mai gingașe ale laboratorului de creație” al acestuia. Citându-l pe *Borges*, Andrei Brezianu subscrie la o idee a autorului „Istoriei eternității” și al „Bibliotecii Babel”. El subliniază: „Cenzura stimulează capacitatea scriitorului de a scrie ingenios și de a crea universuri ficționale elaborate măiestrit. Spunerea directă și rectilinie pretinde celui care scrie un dar de natură diferită, mai puțin incitant decât darul cu totul aparte al artistului care-și făurește rostirea sub presiune. După ’89, scriitorul român a pierdut, cred, această componentă a laboratorului său, cea care a permis multora să cizeleze proze de impact artistic și ideatic major folosind parabola, alegoria, maniera esopică și fabula”.

Răspunsul lui Andrei Brezianu mi-a reamintit de ceea ce scria *Mircea Iorgulescu* despre „stereotipurile răsuflate”, cum le numea el, din presa culturală de după 1990, între care și cel privind *esopismul literaturii* române sub comunism. El ar fi, vezi Doamne, un simptom major al lășității scriitorului.

Acesta nu a avut curajul să scrie opere, *horibile dictu*, militante, cu mesaj anticomunist clar, deschis, ci folosind, nenorocitul de el, metafora, alegoria, simbolul etc. Și încă, mai grav, folosindu-le cu talent! Similitudinea cu ceea ce le reproșau și îi puneau uneori la zid pe scriitori satrapii culturii române în „obsedantul deceniu” este frapantă. Atunci i se cerea literaturii militantism antiimperialist, antiburghez, mesaj revoluționar ș.a.m.d., acestea fiind criterii exclusive de valorizare. Criteriul ideologic se substituia celui estetic. Mircea Iorgulescu a polemizat cu cei ce susțin – cu sau fără convingere – că esopismul, termen uzitat de altfel abuziv și inadecvat, ar fi minat literatura română scrisă timp de aproape o jumătate de secol. Într-o cronică la cartea lui Cornel Ungureanu – „Mitteleuropa periferiilor”, Mircea Iorgulescu reamintea: „Esopismul, scrisul pe dedesubt, învăluit, nu au fost străine în toți acei ani (e vorba de deceniile de dinainte de 1990 – *nota mea*) nici criticii și eseisticii literare; ar fi însă o mare naivitate să se creadă că n-ar fi reprezentat decât penibile formule de supraviețuire, revolte în genunchi, de ridiculizat astăzi; și poate n-ar trebui să se uite că uciderea lui Esop de către locuitorii din Delfi a fost groaznic pedepsită de zei. Fiindcă nu există literatură unde nu există penumbră, fabulă și subînțeles. Alungarea lui Esop echivalează, voit sau nu, cu alungarea literaturii”.

Altfel spus, esopismul nu numai că nu a subminat literatura română, dar a salvat-o de

Centenarul dezbinării noastre?

În primul rând, această aniversare a fost una atipică, în sensul că am sărbătorit în toate felurile și mai ales ținându-ne în jurul oalelelor cu fasole și cîrnați o țară ciuntită, și în ceea ce este forma ei, și în ceea ce este fondul ei, în loc să fi construit o țară așa cum au dorit-o și au realizat-o, mai ales în fruntarii, dar și în interiorul ei, cei de la 1918. În afară de ceea ce-a dat Dumnezeu acestor locuri, frumuseți ale naturii, bogății diverse și prielnice unui trai decent și civilizat, nimic altceva nu mai arată acum așa cum ar fi trebuit să arate o țară care-și sărbătorește Centenarul. Totul este hidos, de la oamenii care s-au modificat structural și comportamental, începând imediat după război, în comunismul devastator, dar și în democrația originală, dâmbovițeană, acum cu damf de reziduri

teleormănene, până la ceea ce aceștia au realizat, orașe, comune, sate, habitaturi ce se dovedesc a fi niște provizorate pentru ceva ce se așteaptă să vină și nu mai vine. Tot ce a fost temeinic, acum se surpă, este abandonat sau posedat și transformat în ceea ce știu să facă acești inși care au ajuns

la putere – mai nimic.

România, în acești o sută de ani, a parcurs un traseu anevoios. Dar parcă și alte state din Estul Europei au făcut aceiași pași, dar arată altfel. Noi trebuie să arătăm din ce în ce mai dezbinați, mereu cu gândul la bîrdihanul nostru și la buzunarale noastre, care, vorba cântecului, „ereditar/ avem o gaură în buzunar”, gaură care la unii, puțini dar orientați, s-a acoperit cu averi incomensurabile, obținute din furat, care i-au făcut să crească într-un an câți alții în zece, iar la alții, cei mai mulți, gaura să se lărgească, încât să nu mai rămână nimic acolo, nici bruma de avere adunată până mai ieri, nici mărunțișul dat printre degete de cei ce-i mint din patru în patru ani. Și asta pentru că în acești o sută de ani n-am învățat să fim un popor unit, ci am dovedit cu prisosință că suntem doar o populație la cheremul unor oculte, care au dorit să facă altceva aici, un parc de trai pe de-a moca, o cale de bătut spre o viață mai bună în altă parte, părăduind totul aici. N-am învățat că dezbinarea între români este mană cerească pentru cei care stau cu ochii ațintiți spre ceea ce a mai rămas de furat. Schisma socială în care România se zbate de douăzeci și cinci de ani, prin emigrări spre un trai mai bun în altă parte, este un rezultat al

acestei dezbinări, care a devenit, dintr-o rană superficială la început, o cangrenă pe care nu o vom mai putea lecu.

Noi, rămânii, prin natura noastră, n-am fost un popor emigrant (nici pe timp de război, așa cum suntem acum pe timp de pace!), ca alte popoare care au împânzit lumea, transformându-i componentele naționale, ci un popor statornic, așezat, mereu în bătaia migratorilor, în ținta imperiilor de tot felul, plătind scump această încăpățănare de-a ne păzi pământul, pe care l-am îmbibat cu sângele neamului din care veneam de milenii. Dar din aceste milenii, am ajuns acum, din cauza hoardele care ne-au tot călcat și le-am tolerat, să sărbătorim doar o sută de ani de țară cu numele România. Așa a hotărât istoria, așa am primit, în această o sută de ani, decizia ei, să ne aflăm, într-un context european democratic și civilizat, într-o țară ciuntită, fărâmițată în interior de încăpățănarea prostească a unor inși care cred că România este tarlăua lor pe care pot face ce vor.

Dacă am fi învățat să alegem de fiecare dată cum trebuie, nu am fi ajuns acum, la mare sărbătoare, să ne încruntăm la toate scâlâmbăilele, care, pasămite, sunt dedicate Centenarului Marii Uniri. Dar nu am învățat nimic din greșelile evidente pe care le-am făcut cu ochii parcă legați, ba chiar și atunci când ni se bulbucă precum cepile atunci când ne trezeam înșelași, mereu înșelași. Dar, se pare, alegătorii defectuoși, mulți la număr cu aproape treizeci de ani, sunt acum în scădere. Dacă mai sunt vreo două milioane și jumătate, dar și aceștia indeciși, ușor treziți din somnul administrat o dată la patru ani cu pilule de „noapte bună/ dormi liniștit/ pesedul veghează toate visele tale”. Pentru a-i putea învinge, cealaltă parte a României ar trebui să decidă peste doi ani cine trebuie să conducă. Dacă nu, vom avea acolo sus, la putere, aceiași nesățui, falși și proști, hoți cu acte în regulă. De asta avem nevoie astăzi ca să ne salvăm, de acei oameni care, nu să-i înlătore pe cei defectuoși, care aleg dintr-un îndemn oportunist, de moment, ci să le arate ce este bine și ce este rău. Dar se pare că așa ceva nu va mai fi posibil, într-o Românie fărâmițată în atâtea interese câți oameni influenți sunt sau mai exact câți bandiți încă mai țin mâna pe cârmile puterii. Interesul acestora este să-i știe pe români dezbinați, încruntați, mințindu-i că asta este fericirea. Uniți, nu i-ar putea păcăli nimeni, nici chiar românii parveniți, atât de ușor pe români. Dacă românii nu ar fi fost uniți în 1918, astăzi nu am fi sărbătorit Centenarul Marii Uniri, chiar și așa, în bătaia de joc a celor care gestionează acest mare eveniment al României.

În cei o sută de ani, am pierdut liantul unei națiuni – încrederea în noi. Poate în următorii o sută de ani, o vom recăpăta. Dar pentru asta, trebuie să-i mazilim pe ce ce ne-au făcut s-o pierdem!

Gellu DORIAN

Nichita DANILOV

capete de rând

Nicolae IONEL

Mahalaua lui Victor Bejan

Navigând între două lumi, una trecută, ce stăruie însă în memoria sa afectivă sub diferite forme, și alta prezentă, ale cărei forme se surpă continuu în trecut, Victor Bejan caută să descopere o a treia lume, o lume a amintirilor perpetue, ce se proiectează din trecut și din prezent într-un viitor ambiguu, pus mereu sub acoladele istoriei.

Titlul volumului, *Trecător prin două lumi*, apărut la editura Junimea, aflată sub patronajul mirificului poet și extrem de exigentului gramatic Lucian Vasiliu, este semnificativ în acest sens. Titlul cărții, dar și anumite pasaje, îmi aduc, totodată, aminte, nu știu de ce, de poezia *Rătăcitor printre stele* a magistrului Ursachi: „Iar luntrea mea ce-i zic Metamorphe/ urmează prin efluvii de stele și sisteme/ un drum fără odihnă și-mi pare că nu e/ un semn unde începe o viață sau o vreme...// Nu am lopeți, nici cârmă, mă poartă un curent/ din centru în afară odată cu lumina/ care-a irupt... Și-n fiecare moment/ tot alte constelații, și altă albumină...// Nu duc nimic cu sine și totuși ca prin vis,/ o ținare de minte, dar nu poate să fie,/ căci firea mea-i uitare... ori un tărâm promis,/ ori un cuvânt, un ostrov, numi Statornicie...” Dintr-un astfel de spațiu al formelor ce se întretaie între vis și realitate se constituie și cartea lui Victor Bejan.

Dacă la Mihai Ursachi avem de-a face cu un spațiu stelar de esență onirică unde memoria se manifestă sub forma unui fluviu imens, șerpuiind printre „efluvii și sisteme” în afara „vieții și a vremii”, în cazul lui Victor Bejan avem de-a face cu un spațiu concret, banal, dar care, prin intermediul accesului la memorie, se încarcă, uneori prin acumularea de elemente, alteori prin firul relatării, de fabulos.

Pentru a a-și regăsi identitatea pierdută în transcendent, magistrul Ursachi călătorește în noapte pe o lighioană ciudată, ceva intermediar între un cal asemănător cu un vierme și o femeie aflată în exercițiul extazului și al posesiunii carnale, simbolizând eros-ul, dar și thanatos-ul devorator, îl poartă prin intermundii, dar și prin mahalaua Țicău, propulsată din realitate în cosmos, unde fratele său visează să ridice o piramidă, prezidată de „un preot cu chip de omidă”, precum și prin dezolantele peisaje industriale năpădite de insecte sau prin apocalipticele periferii ale Iașului, unde fierul curge asemenea unui pârâu infernal.

Posedând alte instrumente de palpate a realității, pentru Victor Bejan găsirea trecutului fabulos al urbei noastre e făcută printr-o simplă resuscitare a memoriei afective. Gândul și pașii îl poartă pe străzile unui oraș străbătut de pași și glasuri ce ni se par cunoscute. Străzile și clădirile Iașului sunt îmbibate de banal, dar și de sudoarea grea a istoriei. Unele mustesc de sânge, altele de nostalgie. Și aceasta deoarece, așa cum spune criticul Ioan Holban „înainte de a fi loc, Iașul este un sentiment”, un sentiment în care sublimul și banalitatea eternității se revarsă în realitate relevându-și atât „prezența, cât și absența” printr-o perpetuă și involuntară mistificare a realității. Nostalgia funciară, acest „păcat primordial”, oarecum tipic mentalității locuitorilor vechii capitale a Moldovei, bântuie ca o stafie paginile cărții lui Victor Bejan. Pe măsura evocării, autorul devine prizonierul propriei sale lumi construite prin intermediul recursului la memorie. E vorba însă de un anumit trecut: sita prin care cerne el cenușa amintirii e una specială, ea separă, asemenea unei mașini de treierat, grăunțele de grâu de cele de neghină, adică micile cristale de amintiri rare de restul magmei sedimente în urne. Victor Bejan, afirmă criticul Ioan Holban, caută să descopere în trecutul său anumite simboluri ale identității românești, de aici, și de dincolo de Prut, de unde au venit o parte din străbunii săi.

Absolvent al Facultății de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” din Iași, medic în Radiologie și Imagistică medicală la Spitalul Universitar de Pneumoftiziologie Iași, doctor în științe medicale, maestru în istoria artelor la Academiei de arte George Enescu, Victor Bejan privește realitatea din perspectiva științifică, dar și dintr-una artistică. Personalitatea sa e un amestec de știință și dandism în sensul pozitiv al cuvântului. Spirit epicurian, iubind prea mult viața, clipa de acum, pentru a se putea delecta și cu cea trecută, Victor Bejan trece zâmbind cu înțelegere prin existență, degajând din roca amintirilor doar partea lor strălucitoare. Ne-am așteptat ca profesia de radiolog să-l determine să facă o crudă radiografie a epocilor pe care pașii săi le-au traversat. Apelând la mijloace științifice ce au tangență cu sociologia și economia, dar și în cele ce-i oferă imagistica și artele frumoase, nu în ultimul rând literatura, Victor Bejan optează în tomul său pentru o altă abordare. El surprinde mahalaua Păcurari, de la bariera ei, insistând pe zona situată în jurul Berăriei vechi și a Școlii „Pentru Poni”, unde autorul și-a petrecut copilăria în casa confiscată de autoritățile comuniste de la bunicii și părinții săi, împărțindu-și habitatul cu locatari de toate soiurile, apoi urcă până la Fundație, spre locul unde șoseaua Păcurari, ducând toate aluviunile ei de amintiri, punctate de tot felul de nedreptăți și frustrări istorice abia ghicite, se varsă în oraș.

În ciuda discreției de care dă dovadă Victor Bejan, aflăm că tatăl său, medicul Vlad Bejan, combatant pe front în

timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cadru universitar, întemeietorul Băilor Nicolina și al primelor servicii de balneoterapie din Iași, autor a peste 70 de volume, și fondator al societății Ginta Latină, a avut de suferit în vremea lui Dej, când a fost scos din învățământul superior, fiind reabilitat ceva mai târziu. Mama poetului, Maria, „ființă delicată și sensibilă”, biolog de profesie, i-a transmis autorului impulsul și dragostea pentru poezie și artele frumoase. În fine, autorul, după ce face o scurtă istorie a neamului său „mazilesc”, trecând în revistă aportul fiecărei generații (mulți dintre ei ei au fost preoți în Basarabia) la consolidarea României Mari, se ocupă și de creionare propriu-zisă a „tarelor” mahalalei Păcurari, realizând din umbre și lumini, prin extindere, o adevărată frescă a societății ieșene din perioada postbelică. De aici aflăm foarte multe lucruri despre scapeți, despre geamgii, lustragii, fustangii, țambalagii, despre vatmanii, ceferiștii, hornarii, despre florăresele, spălătoresele (evocarea lor ne trimite cu tablourile lui Grigorescu, Luchian, dar și la pictura flamandă), despre nimfetele și o donjuanii imberbi ai cartierului. Una dintre cele mai pitorești figuri surprinse în carte e cea a unei fetițe de 7-8 ani, „cu ochi de peruze”, „iute ca o sfârlează”, ce

cobora în timpul mersului din tramvai, dansând apoi pe trotuar și recitând poezii, inclusiv *Luceafărul*, al cărei destin s-a suprapus, la un moment dat, cu trupa de balet a Operei ieșene, unde micuța balerină a interpretat roluri jucăușe, alături de nume ca Natalia Vronsky, Paul Robert și Ion Rusu, pentru a deveni, printr-o întorsătură de condei a sorții, o „cunoscută judecătore ieșeană” și soția autorului.

În carte apar și alte personaje pitorești: bocitoarele, sifonarii, alături de cocoșii, caii mascați, pisicile și câinii cu covrigi în coadă. Întâlnim, de asemenea în mahalaua lui Victor Bejan tot felul de Pene Corcodușe, precum baba Maria, zisă Căra, sau mama unui celebru muzician născut în mahala, desprinsă parcă din *Incredibila și trista poveste a candidiei Erendira și a bunicii sale* de Marquez, care îi inițiază pe adolescenții mai răsăriți în tainele amorului, atrăgându-i, prin dans lasciv și chemări tandre de sirenă, în ograda ei. Povestea aceasta nu apare în relatarea lui Victor Bejan, ea mi-a fost povesti cu mult har de poetul Valeriu Stancu, și el un „trăitor sublim” al mahalalei, în drum spre Bistrița.

Spre deosebire de universul crepuscular și crud, chiar cinic, al mahalalei lui Mihai Ursachi, surprins chiar fragmentar, în care simțim dorință de răzbunare pentru nedreptățile îndurate de poet în perioada comunistă, mahalaua Păcurari descrisă pitoresc de Victor Bejan nu trezește în sufletul cititorului decât un sentiment de blândețe și de resemnare, specific moldav, Prin modul său de abordare, vetust caricatural, Ursachi e mai apropiat de Caragiale și Argeșii, și Urmuz. Victor Bejan, de Creangă și Sadoveanu.

Trecător prin două lumi e o carte care merită citită și continuată. Așteptăm, prin urmare, din partea autorului un alt tom care să cuprindă fabuloasele povești de dragoste și moarte ale Păcurarilor. Poveștile ascunse în zidurile vechilor clădiri căzute pradă buldozerele epocii de aur cer a fi scoase la lumină.

Putința credinței

„Toate cîte cereți rugîndu-vă, să credeți că veți lua, și va fi vouă” (Marcu). „Amin zic vouă, că de veți avea credință și nu vă veți îndoii, oricîte veți cere în rugăciune, veți lua” (Matei 21, 21-22). „Toate sunt cu putință credinciosului” (Marcu 9, 22).

De veți avea credință. Credința creează ca după actele lui Dumnezeu, face realitate, aduce la ființă. Pare că ar crea din nimic. Atunci cînd există, nimic nu-i este cu neputință. Dar care este misterul apariției sale? Știu că, dacă cred, totul îmi este cu putință, și cu toate acestea, nu pot să ajung să cred, muntele stă neclintit, nu se aruncă în mare. A crede că credinței îi este totul cu putință nu aduce neaparat credința. A crede în credință este încă act intelectual, exterior, ne-trăit. Știu. Dar cum să-l trăiesc, cum să cred cu adevărat („Cred, Doamne, ajută necredinței mele!”), cum să cred din tot sufletul?

Nu pot să las totul în seama voii lui Dumnezeu, spunînd că voi crede cînd va vrea Dumnezeu. Ca să vrea Dumnezeu, trebuie și eu să vreau cu adevărat, fiindcă am fost creat ființă liberă, nu sunt programat. Dar nici Dumnezeu nu vrea cît încă nu m-am purificat, deși chiar și voința mea de purificare vine de la El. Dar vine întru primirea, întru acceptarea mea, nu în impunere și forțare. Tot ce e bun se petrece teantropic.

Credeți și veți primi. Credeți: faceți acest uriaș salt în gol, fără repere, fără garanții, fără putere, fără asistență, fără rațiune, fără dovezi, sfidați tot ce știți, tot ce vă raportează la ceva – și veți primi totul. Credeți. Cum? Crezînd. Căci nu este cale, nu este mod, nu este ajutor decît pentru cel care, crezînd deja, le creează pe acestea. Probabil nu este răspuns mai bun la întrebarea „Cum să cred?” decît cel al aruncării în perplexitate, în neraționabil (deși credința nu este irațională), într-un dincolo al oricărei forme, formule, construcții și pregătiri: Crezînd.

***

„Toți cei care se duc la Împăratul ca să primească iertarea datoriei, au nevoie de o zdrobire a inimii negrăită” (Sf. Ioan Scărarul). Dar zdrobirea inimii este deja putere de rugăciune, stare de rugăciune. Mereu paradoxala viață duhovnicească: trebuie să începi cu ceea ce vrei să atingi, trebuie să ceri ceea ce ai, trebuie să dai ceea ce urmează să primești, trebuie să faci deja ceea ce ți se va arăta ca un dar, trebuie să te fi angajat pe calea care te rogi să ți se arate, trebuie să te rogi ca și cum ai și primit.

***

Căci bucuria Domnului nu ne înlătură durerile și apoi vine la noi, bucuria Lui vine deodată, peste durerile și încrîncenările și meschinăriile și nepregătirea noastră, și nu le înlătură, trece peste ele, nici nu le ia în seamă, nici măcar nu se oprește să le distrugă sau să le facă insignifiante în raport cu ea, căci, într-un mod paradoxal, nu se raportează la ele, pur și simplu ne invadează, ne deturnează de la ele, ne ocupă numai ea, nu ține seama de nimicnicia și nevred-nicia noastră, ne umple, jubilează, se deschide, triumfă liberă-n noi.

Să nu faci, nu numai fapte, dar nici mișcări, nici gesturi de la tine. Nici să nu respiri de la tine (poate cea mai mare faptă). Niciun gînd să nu fie al tău, nicio tresărire a inimii. Dacă tu trăiești în tine, aceea nu e adevărata viață. Numai Dumnezeu trebuie să trăiască în tine, întru toate și în totul. Fiindcă nimic nu-i al tău, nici trupul, nici mintea, nici sufletul, nimic. Și atunci, astfel fiind, lasă faptele să se facă de la Domnul, să te respire încet Dumnezeu. Pentru că, și dacă respiri de la tine, îți faci voia ta, dacă te miști de la tine, îți faci voia ta, dacă gîndești de la tine, îți faci voia ta. Taci, și stai liniștit și singur (cu Cel Singur) și treaz: și vor veni toate, vrute ție, din Domnul.

***

Să nu-I ceri lui Dumnezeu să te conducă spre satisfacție. Să nu-i ceri daruri duhovnicești, oricît ai fi de ascet. Pentru că nu puterea darului ți-e îngăduit s-o ceri, ci slujirea prin dar. Nu poți cere decît să poți lucra, sluji, puterea de a te smeri, de a iubi și de a dăru. Nu poți cere harisme, ci doar scopul întru care lucrează harismele: facerea de bine, iubirea, dăruirea; iar măsura acestei faceri de bine, a iubirii, a dăruirii nu-ți este ție a o hotărî sau vrea, ci lui Dumnezeu. Cerînd măsura lor (cea înaltă, harul), le ceri mai puțin pe ele însele și mai mult expresia lor în satisfacție sau chiar în slavă deșartă.

Doru SCĂRLĂTESCU

Piatra din Heracleea

Scriitorul modern trăiește, s-a spus în dese *rînduri*, sub cumplita apăsare a unor situații-tip legitimate de tradiție. Arta lui s-ar reduce, așadar, la o simplă opțiune. Să fie acest despotism tematic o stavilă în calea originalității? Goethe îl socotea, în convorbirile cu Eckermann, un prilej de testare a virtuozității artistice. Dar problema e foarte veche și nu pare să-l fi înspăimîntat pe Horațiu: „Tema de toți cunoscută un bun ce-i al tău îți devine” (*Arta poetică*, 130). Mod de a spune că nu tema, ci tratarea ei îi conferă operei viabilitatea. Regăsite la Eminescu, marile teme mito-poetice nu-l îngrădesc, ci-l proiectează în universalitate. Se pare că la antici, melancolizați de imaginea pierdutei și mereu visatei „vîrste de aur”, întîlnim un mai acut sentiment al tradiției, ilustrat magistral de Platon într-una din *socraticae cartae* prin comparația cu misterioasa „piatră din Heracleea”: această piatră „nu numai că atrage inelele de fier, dar le și trece lor puterea de a săvîrși același lucru, adică de-a atrage alte inele... Tot astfel Muza e cea care inspiră cu har divin pe cîte unii, iar după acești inspirați se prind în lanț alții” (*Ion*, 353, d-e).

Depășind deci divergențele de ordin ideologic și estetic, generațiile „se-ngîna și-și răspund”. Viața umanității, ne atrage atenția Tudor Vianu în *Dualismul artei*, mergînd pe urmele lui Schiller și Hegel, e un proces unitar, valoarea fiecărui fragment de evoluție e decisă de relația sa cu fragmentul următor, de unde rezultă logic că nici unul din aceste fragmente, luate izolat, „n-are preț în sine”. „Noul” și „vechiul” intră firesc, ca două componente inseparabile, în dialectica acestui proces. Venită la Paris din vecinătatea Eladei lui Platon, bulgăroaica Julia Kristeva, printr-un transfer de la filosofie la semiotică, inspirîndu-se puțin și din „dialogismul” lui Bahtin, îi găsește prin anii 70 ai secolului trecut un nume nou acestui „magnetism” artistico-literar: *intertextualitatea*. În viziunea Juliei Kristeva și a comilitonilor de la revista pariziană „Tel Quel”, *intertextualitatea* e, dacă am înțeles tocmai bine, o fatalitate, căreia, devenită în procesul complex al culturii moderne o instituție, literatura nu i se poate sustrage. Lezînd „autonomia” de sorginte formalist-structuralistă a operei, ea o așază sub regimul, mai democratic, al „ansamblului”, al „socialității”. Un fel de terorism (benefic) al „textului infinit” ar acționa, după Roland Barthes, asupra „scriiturii”, determinîndu-i originea, liniile de forță, finalitatea. „Chiar asta e intertextul: imposibilitatea de a trăi în afara textului infinit”. Cu timpul, conceptul proliferază în cîmpul larg al teoriilor receptării, multiplicîndu-și sensul; *intertextualitatea* e, deopotrivă, un adjuvant al lecturii în genere și un *modus vivendi* al criticii literare moderne. Și la noi, exegeza literară de profil academic a profitat copios de oferta generoasă a *intertextualității*, fructificată, ca să dăm doar cîteva exemple, în abordări doctorale realizate de Cristina Hăulică, 1981, Adriana Babeți, 1998, Carmen Pascu, 2002, Ileana Alexandrescu, 2006, Ruxandra-Oana Buglea, 2010, ponderea feminină rămînînd constantă, cum ne demonstrează și antologia lui George Neagoe, *Intertext: pânza de păianjen*, 2012, unde, cu două excepții, colaborează doamnele Irina Georgescu, Andreea Popia, Oana Purice, Arabella Stan, Gabriela Vătafu, Romila Verdeși. O sinteză, din perspectivă diacronică („drumul *intertextualității*”), a vechilor abordări dar și a noilor orientări teoretice post-structuraliste, ne aduce și profesoara Virginia Blagan în recenta sa carte (teză de doctorat la origine, susținută la Iași), *Intratextualitatea în opera lui Mihai Eminescu*, Junimea, 2015.

În ceea ce-l privește pe autorul *Luceafărului*, putem afirma, fără teama de exagerare, că jumătate din exegeza dedicată operei sale reprezintă căutări și dezvăluiri ale „urmelor”, mai vizibile sau abia bănuite, ale unor scrii-

turi din bogatul tezaur artistic național și universal. Cum și ale urmelor sale adînci lăsate în scriiturile succesorilor. Ele pot umple o întreagă bibliotecă. Din acest punct de vedere, ni se pare că, în calitate de instrument analitic, *intertextualitatea* ne poate oferi o grilă de lectură convenabilă pentru o specie „minoră”, cultivată însă cu destulă insistență de Eminescu în epoca de maturitate: romanța. Ne este facilitată astfel înțelegerea mai profundă a destinului unei specii literare, responsabilă, după G. Călinescu, de larga difuzare a operei eminesciene (cu

de referință pentru scriitorii generației următoare. „Auspiciile” eminesciene profețite de Titu Maiorescu, nu sînt întotdeauna confortabile pentru liricii noului secol, din care unii rămîn ruinați epigoni, precum Al. Vlahuță ori cohorta de eminescieni proiectați de „Contemporanul” și „Semănătorul”. Alții însă, artiști autentici, în mod conștient sau numai din instinct, receptează modelul eminescian ca pe o *provocare*, pentru aceștia, calitatea *răspunsului* constituindu-se într-o problemă stringentă de supraviețuire literară.

oglinzi paralele

Rainer Maria Rilke

Cartea imaginilor — despre viața monahală

Du Dunkelheit, aus der ich stamme,
ich liebe dich mehr als die Flamme,
welche die Welt begrenzt,
indem sie glänzt
für irgendeinen Kreis,
aus dem heraus kein Wesen von ihr weiss.

Aber die Dunkelheit hält alles an sich:
Gestalten und Flammen, Tiere und mich,
wie sie's errafft,
Menschen und Mächte —

Und es kann sein: eine grosse Kraft
rührt sich in meiner Nachbarschaft.

Ich glaube an Nächte.

Tu,-ntunecime, dintru care vin,
mai mult decît la flacăra la tine țin,
care lumea o mărginește,
în care ea strălucește,
pentru-un cerc oarecare
din care nicio ființă nu știe-n afară.

Dar întunericul ține totul la sine:
chipuri și flăcări, jivini și pe mine,
cum apucatu-le-a,
oameni, puteri cîte toate —

Și o mare putere, poate că da,
se mișcă în preajma mea.

Eu cred în noapte.

Traducere de Nicolae Ionel

precădere, a eroticii) în cele mai diverse medii de cititori: „Poet popular prin romanțele sale de dragoste, intrate pe coarda viorilor în conștiința celor mai umile fete suburbane, Eminescu a fost adoptat de sufletul multîmii în ființa lui istorică, transfigurat și idealizat după chipul firii sale” (*Eminescu și dragostea*, în *Viața lui Mihai Eminescu*, 1932). Dar același exeget, pe urmele lui Ibrăileanu, arată cum pe strunele lăutarului răsună acordurile grave ale simfoniei beethoveniene a destinului. Întreaga secvență dedicată elegiei erotice eminesciene din celebra *Istorie...* e centrată pe această idee a transferului de identitate al banalei romanțe, a scoaterii ei din genul minor și a recuperării pentru literatura înaltă. Poezii arhicunoscute publicului larg, precum *S-a dus amorul...*, *Cînd amintirile...*, *Ce e amorul?*, *Adio*, *Pe lîngă plopul fără soț*, sînt salvate de la eșuarea în platitudine prin „îngroșarea treptată a contururilor metaforice” și prin saltul în filozofie, fabulos, mitologie, religiozitate (erotică). Deși pentru omul comun ele „sună” ca niște romanțe, autorul lor iese cu bine din groasa „climă terestră” a acestora, pentru a urca în zone mai rarefiate, cum vedem în ultima poezie citată, a „plopilor fără soț”. Pornind de la „o idee sentimentală excelentă în sens popular”, poetul trece din „automatism erotic” în curată metafizică, iar în final „se refugiază în astre căzînd în ataraxia Luceafărului”. Ideea nu e nouă, fusese dezvoltată anterior de G. Ibrăileanu în ale sale „considerații tehnice”, cam simpliste, cam gheriste, privitoare la „romanța” în discuție, cu evidențierea înălțării de la idei banale, „chiar vulgare” („o oară și să mor”) către zone poetice mai elevate: „în adevăr, după tînrul care suspină la poarta Ei în zîmbetul vecinilor — apare Hyperion, încă și mai mîndru decît în *Luceafărul*, conștient de superioritatea lui pînă la grandomanie (care i șade atît de bine lui Hyperion Eminescu ...)”.

După război, specia e pusă în cîteva rînduri sub semnul întrebării, mai hotărît de I. Negoiescu, în incitata sa carte *Poezia lui Eminescu*, cu încercarea temerară de des-cifrare a sensurilor „lirismului eminescian pur”, detectat în postume, facilitînd reconstituirea ipostazei originare, autentice, a poetului, „plutonice”, opusă celei construite, convenționale, „neptunice”, din antume. Un prilej de polemică, implicită sau fățișă, cu exegeza anterioară, mai ales cu Maiorescu, responsabil de concesiile făcute de Eminescu „orizontului de așteptare” curent, nu tocmai performant estetic, sînt ultimele secvențe ale cărții din 1968 dedicate naturii și eroticii. Dincolo însă de orice taxonomii critice, romanța eminesciană rezistă. La capătul unui proces de înnoibilare a speciei, prin epurarea de sentimentalism facil și clișeu, Eminescu devine un punct

Primul care se decide să răspundă provocării marelui înaintaș, tocmai pe linia reabilitării unei modalități lirice compromise prin exces de frecvență și prestație lăutărească, de „flașnetizare” (Ov. Densusianu) este tînrul George Bacovia, al cărui *Ecou de romanță*, compus în liceu, în jurul lui 1900, reia, în manieră proprie, tema și motivele dominante ale unei cunoscute poezii eminesciene, *De ce nu-mi vii?* Scris după douăzeci de ani, textul bacovian ilustrează perfect modul cum *intertextualitatea* funcționează la nivelul expresiei, prin „absorbția și transformarea” unui alt text, congener, ambele dobîndind astfel un statut de „cobrezență” (G. Genette). Tehnica bacoviană e aici, evident, aceea a *citativității*. Textul secund se constituie într-un montaj abil de versuri, sintagme, vocale, furnizate de textul prim, al romanței eminesciene, începînd cu verbul în negativ din titlul acesteia, „De ce nu-mi vii?”, reluat de Eminescu însuși, în strofele 1 și 6, și apoi de Bacovia, ca un refren, în finalurile primelor trei strofe ale poeziei sale: „Tu n-ai venit”. Verbul inițial al romanței bacoviene. „S-a dus albastrul cer senin...”, devine și el ecoul discret al incipitului eminescian: „Vezi, rîndunelele *se duc...*” În întreaga textură a acesteia, vom regăsi, în contexte ușor modificate, elemente din recuzita lexicală eminesciană, grupate în jurul unor nuclee semantice familiare, cum e acela al frunzei pribege: „Se scutur *frunzele* de nuc” (la Eminescu) — „*Frunzișul* tot e răvășit” (la Bacovia), al drumului: „Se scutur *frunzele* pe drum” — „Plîngînd, pe *drumuri* te-am chemat”, al toamnei zăbavnice: „Tîrzie *toamna* e acum” — „Tîrziu și *toamna* a plecat”, în fine, al golului apăsător: „Și lanurile sînt *pustii*” — „Iar mîini, cu-al iernii trist *pustiul...*” Romanța bacoviană își asumă un text anterior, în calitate de referent, supunîndu-l însă unui proces de selecție, reordonare, resemantizare. În *lamento*-ul eminescian, rama de melancolie formată din prima și ultima strofă închide în ea, ca pe o oază de lumină, rememorarea clipelor fericite de altădată („Ți-aduci aminte cum pe-atunci...”), secvență care lipsește în „ecoul” bacovian, construit liniar, pe schema mecanicii oarbe universale, antrenînd în succesiunea indiferentă a anotimpurilor, același destin individual tragic, de unde deznădăjduită exclamație din final: „Nu mai veni, e prea tîrziu/ Nu mai veni!”. Textul bacovian nu e o simplă recurență, ci o replică, nu lipsită de orgoliu juvenil, la o creație a înaintașului. Titlul, aparent neutru, *Ecou de romanță*, ascunde, astfel, conotații seducătoare, prin adresa exactă, de prestigiu, pe care el o conține.

În același joc subtil de ecouri se înscrie un alt reprezentant al liricii majore interbelice, Tudor Arghezi, »

» cu una din piesele volumului de debut, *Cuvinte potrivite*. Dincolo de titlul vădit eminescian, cele trei strofe ale poeziei *Melancolie* trimite de astă dată, printr-un procedeu mai „savant”, al *aluziei*, la veritabila bijuterie artistică eminesciană, *Lacul*, construită, ca și romanța *De ce nu-mi vii?*, pe motivul comun al dezideratului de iubire, dar mai aproape, prin surdina pusă sentimentului, de forma muzicală cultă a liedului. Intertextualitatea nu mai funcționează, ca la Bacovia, la nivelul lexical, ci la cel ideatic. Replica argheziană privește problema împlinirii idealului din perspectiva scepticismului și dezabuzării specifice vârstei umane moderne, de care se plînsese Eminescu însuși odinioară în *Epigonii*. Arghezi reține din elegia predecesorului imaginea cunoscută a cadrului acvatic nocturn, renunțând însă la ornamentul cromatic și la somptuoasele falduri sonore, care i-au fixat în conștiința noastră unicitatea, transpunându-l în scenografia și tonalitățile expresive proprii. Evenimentul strict biografic, „ceasul de-nîlnire”, este raportat la momentul cotidian al înserării, „cînd se tulbură-n fund lacul”, din care nu lipsește nici florul cosmic produs de oglindirea în ape a astrilor cerești. Dar solemnitatea copleșitoare a *nocturnelor* eminesciene e atenuată aici de transcrierea acestui fior în limbaj „plat”, domestic: „Prin perdeaua lui subțire/ Își petrece steaua acul”. În manieră stilistică modernă este introdus în strofa următoare motivul „întîlnirii” dintre clipa umană efemeră și Timpul universal: „Orele și-au împletit/ Firul lor cu firul mare”. Pe această coordonată, a maximei concentrări, mai largă desfășurare de versuri eminesciene pe tema așteptării și a proiecției visului de iubire se rezumă la poetul *Cuvintelor potrivite* doar la un distih și, mai mult chiar, la un singur cuvînt, *dor*: „cîtă vreme n-a venit/ M-am uitat cu dor în zare...”, pentru ca, apoi, ultima strofă să ofere „soluția” proprie la insolubila problemă a fericirii, din punctul de vedere, cum am mai spus, al relativismului și al insașiității moderne: „Și acum c-o văd venind/ Pe potaca solitară./ De departe simt un jind/ Și-aș voi să mi se pară” (s. n.). Dar ideea că fericirea stă nu atît în realizare, cît în aspirația însăși, și că „pipăirea” idealului, ca să împrumutăm din vocabularul arghezian, îi estompează strălucirea nu e tocmai nouă și e în consens cu credința lui Eminescu însuși, exprimată într-un bruion desprins de Perpessicius din „molozul” manuscriselor, din care reproducem aceste două versuri. „Nu împlinirea cea aevea a celor ce dorești în lume/ Numai dorința după (această împlinire, n. n.) e tot ce-i dulce pe pămînt”. O întreagă filosofie se va construi pe seama neîmplinirii erotice, condiție singulară a marilor performanțe în lirica universală, rezumată în cîteva cuvinte de un specialist în problemă: „amorul fericit nu are istorie în literatura occidentală” (Denis de Rougemont).

Următorul demers poetic asupra căruia vrem să ne oprim, cel stănescian, se află sub regimul politicos-polemic al *parodiei*, ce pare să guverneze o anti-romanță cum e cea din volumul În dulcele stil clasic, intitulată

oarecum ostentativ *N-ai să vii*. Textul țintă este cel ușor detectabil, din *Pe lîngă plopii fără sof*, dar ea trimite în același timp, mai departe, către finalul *Luceafărului* și către cuprinsul de reproșuri și incriminări al ultimelor două *Scrisori*. Nu vom stărui în analiza amănunțită a poeziei lui Nichita Stănescu. Ea s-a bucurat de cuvenita atenție a unor exegeți, care i-au decodat „emetismele” făcute din topică, elipsă și ambiguitate lexicală. Ceea ce ne interesează acum sînt poza „romantică” afișată, gesticulația largă, în „rechizitoriul” adresat, de sus și de foarte departe, femeii generice, „doamnă-domnișoară”: „N-ai să șapte între sorți/ N-ai să iarnă, primăvară...” De la Eminescu vin mai cu seamă, în continuare, superbia manifestă a bărbatului-creator: „Pe fundalul cel albastru din al ochiului meu vast...”, idealizarea în exces a femeii: „meteor ai fost și astru”, dar și neputința acesteia de transcendere din convenție în sublim: „și incest ai fost, prea cast”. Falsa romanță *N-ai să vii* reprezintă, după părerea noastră, mimarea subtilă aproape imperceptibilă, a misoginismului, de care nu e străin, pînă la urmă, autorul *Scrisorilor*. Un misoginism real nu e de găsit la poetul *Poveștii sentimentale*, care n-a avut, după cîte știm, motive să se plîngă de indiferența sau nestatornicia femeii, și nici de unul conceptual-filosofic, ca la Schopenhauer, nu credem să fie vorba. Ultima secvență din „jocul secund” propus de Nichita ne întărește această convingere. Ea reia, sub forma numită de Ioana M. Petrescu a „citatului lexicalizat”, ușor colorat polemic, dialogul-confruntare purtat constant de poetul *Necuvintelor* cu marele său înaintaș. Ultima strofă a poeziei în discuție „reproduce”,

în viziune și stil personale, situația inițială din romanța eminesciană amintită, aceea a confrunării eroului liric cu indiferența femeii iubite, care „nu-l cunoaște” și nu-i concede „o șoaptă de răspuns”: „Uite-așa rămînem orbi? Surzi și ciungi de un cuvînt...” și, apoi, pe aceea finală, în care, cu toată inițiativa „întoarcerii” ingrateri, adorația se convertește în dispreț, iar arderea pasională în răceală glaciară: „Soarbe-mă de poți să sorbi? S e rece azi din sînt”.

Ca și în cazul celor doi scriitori comentați anterior, textul lui Nichita Stănescu se înscrie pe linia de continuitate, asumată, a „lecției” de poezie a marelui înaintaș. Admirația lui Bacovia se manifestă fără pretenții teoretice, la modul intuitiv mai ales, în *act*, prin intertextualizarea, cum am văzut, a „depozitului” tematic și lexical eminescian, ori prin transpunerea lui în limbaj muzical (s-a vorbit de improvizațiile sale la vioară pe sugestii eminesciene). Meritul său nu este prin aceasta diminuat. Bacovia rămâne cum bine a observat universitarul timișorean Florin Oprescu, urmîndu-l pe Ion Caraion, „poarta de intrare în modernitate a spiritului poetic eminescian”. La Arghezi și Nichita demersul strict literar se asociază cu frecvente declarații patetice de afiliere afectivă eminesciană și chiar cu o exegeză critică concretizată în conferințe, cărți, eseuri, tablete, îndeobște cunoscute. Pe o altă direcție se înscrie prestația poetică a lui Șerban Foarță, la care nota polemică e mult îngroșată, în spiritul ludic-iconoclast al faimosului număr din 1998 al „Dilemei”, unde de altfel a și colaborat cu un text de protest împotriva procesului curent de „rustavelizare” a lui Eminescu. Compusă în cheie post-modernă, admirabila parodie a severineanului, *Eminescu sărutînd-o pe Mite* din volumul *Amor amoris*, are ca punct de plecare tot o „romanță” celebră, *Atît de fragedă...*, și e un pretext pentru a denunța tentativa comună de „deliterarizare” și „biografizare” excesivă a unui text de ficțiune artistică, cum s-a întîmplat și cu „plopii fără sof” căutați cu lumînarea prin diferite colțuri de țară. Tehnica e a *palimpsestului* : peste textul poetic eminescian se suprapune, pînă la pulverizarea și anularea lui, textul Mitei Kremnitz, decupat din tîrziile sale „amintiri fugare” (prea fugare, din păcate) cu scena dantescă a sărutului fatal, adusă la dimensiunea a unei meditații de limba română în decor dîmbovițean : „Atât de fragedă (și, ah,/ ei doi avînd să treacă-n limbă/ tedescă un glosar valah)/ încât, în vreme ce se plimbă,/ el/ cu pas febril, îi dă prin gînd/ să o sărute-n fugă...” . Evenimentul poate fi real, ori, mai degrabă, inventat de memorialistă, cu veleități cum știm, de romancieră. Singura consecință a sărutului, zice frumoasa muză pasageră a lui Eminescu, e romanța-cadou cu pricina. Ea nu auzise de severul deziderat al transcenderii biograficului într-un text literar respectabil. În acest context, ținta polemicii lui Șerban Foarță este, nu splendidul poem eminescian, ci tentativa de anexare, în interes propriu, a acestuia, de către ambițioasa cumnată a lui Maiorescu.

Ioan ȚICALO

Sub Zodia Poeziei

Dacă în prima lună a fiecărui an na amintim (măcar atunci) de Mihail Eminescu (unii cercetători sunt de părere că s-ar fi născut în decembrie 1849), ultima îi este rezervată, cel puțin în Bucovina, lui Nicolae Labiș, cel ce îi avertiza pe contemporani: *Eu sunt spiritul adâncurilor./ Trăiesc în altă lume decât voi./ În lumea alcoolurilor tari, (...)*. O declarație a unui frondeur, sau versuri care exprimă o realitate... poetică, dacă nu cumva ultimii doi termeni se contrazic? Ele vizează, însă, mai degrabă, poziționarea poetului în contextul literar al vremii. Primul vers citat poate fi considerat chiar definiția artei labișiene. Ar fi aici de discutat două aspecte. El descinde dintr-un topos absolut mirific, încărcat cu veșnicia basmului, dintr-o zonă a comunicării nebruiate și se instalează, dacă se poate spune așa, într-o cetate unde nesfârșirea codrului e luată de ziduri, dacă nu ostile, cel puțin limitative, între care funcționează cu brio tăvălugul uniformizării. Pe de altă parte, Labiș e un adolescent-retortă vulcanică care acumulează tot ce e nou în domeniu, fără să țină cont de ukazul hingherilor vremii, prelucrează la mare viteză sub impresia unor reactivi atît de puternici, încă urmează adeseori o trombă de versuri incandescente.

„Spiritul adâncurilor” exprimă totodată un refuz și o angajare. Să nu ne sperie cuvîntul, avînd în vedere perioada istorică. Suntem în fața repudierii platitudinii și angajarea forțelor interioare de a coborî în profunzimile eului, acolo unde sălășluiește adevărul netrucat

(*Sunt douăzeci de ani și încă unul.../ N-aș vrea nici unul să i-l dau minciunii*). Nicolae Labiș refuză să joace rolul unei limbi de clopot dogit. Pentru el, clopotul trebuie să sune precum Buga de la mănăstirea Putna. Poetul vine cu o încărcătură spirituală de zile mari și nu înțelege s-o lepede, pentru că profunzimile sale se suprapun peste cele ale neamului: *Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,/ Zbuciumat se plînge fluierul de fag./ Inima mi-o strînge și-mi pătrunde-n sânge/ Acest cântec dureros și drag sau Când ridicat pe cea mai naltă turlă,/ Cu glas profetic, domnului despot./ De-ai să mai poți clădi la fel minune,/ I-ai dat răspunsul răvrătit: Mai pot!* Emblematic, ultimul vers. Poetul de la Mălini, în inocența lui, aderă, inițial, trup și suflet, la machiavelicele lozinci ale nacialnicilor vremii, simțînd nevoie unei angajări totale. El nu cunoaște jumătăți de măsură. De-aceea, când va descoperi minciuna, discrepanța dintre crezul său constructiv și atitudinea subversivă a diriguitorilor, va deveni un răzvrătit: *Nu mă mai mințe nimeni aici. Și nici nu am/ Rupturi de conștiință că v-am știut din vreme./ Pe când străbat cu poftă un levantin bairam,/ Adun venin, să-l picur în coadă la poeme*.

Se va detașa în lumea „alcoolurilor tari”, în lumea poeziei pure, unde funcționează nestingherit mariajul dintre estetică și etică. Și, dacă tot am amintit la început de Eminescu, e cazul să remarcăm faptul că și unul și celălalt n-au acceptat compromisul cu propria

conștiință. Labiș descoperă, la un moment dat, că este înconjurat de poeți (o întreagă cohortă, majoritatea mai în vîrstă decât el) dedați la traiul dulce al inerției, slujitori devotați ai despotului autohton, copie a celui de la... Răsărit, prezentat ca părinte al poporului. N. Labiș venise pe lume să fie împărat și nu slugă. Poezia pentru el era artă, artă cu scînteieri de diamant, spre deosebire de rimătorii de ocazie, efemeridele unui veac scrîntit care a făcut nenumărate victime în elita românească. Există păreri precum că Labiș ar fi un geniu. Pare hazardant. Eugen Simion l-a numit „buzduganul generației” (în contrapondere cu ”toboșarul” vremurilor noi?) și, dacă e să acceptăm formula, atunci i s-ar potrivi, mai degrabă, denumirea de „buzdugan voievo dal”, motiv pentru care el n-a încăput în tiparele proletcultismului. Cum să-l aduci pe Labiș la dimensiunile nemerniciei? Și atunci a fost pusă în acțiune zicerea ce s-a vrut axiomatică „cine nu e cu noi e împotriva noastră”. Învrednicindu-se de acest statut, lui Labiș i s-a rezervat șansa de a plonja forțat între vagoane ale unui tramvai. Abia împlinise 21 de ani.

Unii cred că un poet poate fi ucis, ceea ce se numește o aberație. Nu, un poet precum autorul poeziei *Moartea căprioarei*, nu moare, chiar dacă printr-un ukaz este izgonit pînă și din manuale. Cei care s-au dat de ceasul morții să-l reducă la tăcere și-au săpat o cinstită groapă, bine pecetluită de minciuna slujită, într-o pernicioasă inerție a gândului și a simțirii, producând maculatură.

Silviu Constantin NEDELCU

Devenirea lui Anghel (I)

După ce termină Facultatea de Teologie Ortodoxă, pe care o începuse din aceeași inerție specifică tuturor foștilor săi colegi de Seminar, Anghel s-a trezit pus în fața unei lumi deloc prietenoase, care avea să-l trezească din cumplita visare în care se afla. Astfel, după ce-și dădu seama că bursa de merit, și-așa destul de mică, avea să i se termine, a-nceput să-și pună serioase întrebări cu privire la viitorul său și adusu-și-a aminte de cuvintele fostului său profesor de istorie din Seminar, care spunea adeseori:

-Nu uitați băieți că aici, în Seminar, iar mai târziu în Facultatea de Teologie, sunteți ca pe o insulă, protejați de valurile lumii. Totodată, vă rog să vă amintiți, oriunde v-ați duce și chiar dacă nu veți fi hirotoniți, că purtați cu voi stigmatele nevăzute ale Teologiei pe care ați învățat-o vreme de cinci ani și urmele cuielor în palmele voastre!

Gândurile-i erau bânuite de aceste vorbe, ce-i răsunau în minte ca un ecou, acum mai mult ca oricând. În afară de aceste lucruri care-l măcinau și-l frământau zilnic, cădea pierdut în visare, întorcându-se în trecut, undeva în anii copilăriei sale.

*

Tânărul Anghel rămăsese orfan de părinți încă din copilărie, fiind crescut de o bunică, ce se stinse și ea din viață la puțină vreme după ce copilul împlini vârsta de doisprezece ani. După moartea părinților, bunica îi fusese și mamă și tată. Bătrâna Maria își dorea ca nepotul ei să-i slujească lui Dumnezeu. Avusese un vis pe când era fată: să aibă un copil pe care să-l facă preot. Dar n-a fost să fie așa, căci băiatul ei, tatăl lui Anghel, a urmat o carieră militară, devenind un ofițer strălucit. Însă boala nu-i ocolește pe oameni atunci când le e sortit să moară, sau cum ar spune o vorbă din bătrâni: ce ți-e scris în frunte ți-e pus. Cancerul l-a secerat dintre cei vii pe tatăl lui Anghel, iar mama sa l-a urmat curând.

Bunica Maria a rămas singură cu lacrimile ei pentru pierderea singurului fiu, însă a fost mângăiată de dragostea nepotului Anghel, care o alinta cu găngurelile sale, și-așa o făcea să mai uite de necaz. Cu trecerea timpului a crescut și micuțul Anghel, devenind sfios ca o fată și cuminte ca un pui de câțel, fiindcă bunica a avut grijă să-l învețe frica de Dumnezeu, ducându-l la biserica satului în fiecare duminică și sărbătoare. Părintele Vasile îi spunea când o vedea pe bunică venind cu nepotul de mână la împărtășit:

-Țață Marie, nepotul ăsta al matala este ca un înger de cuminte!

Și-ntr-adevăr, Anghel era cuminte, căci bunica sa l-a învățat să fie așa. Descori îi spunea:

-Să fii bun și cuminte, căci omul bun e iubit și de Dumnezeu și de oameni!

Tot ea l-a învățat primele rugăciuni, cum să se-nchine și mai ales Cui să se-nchine. Într-una din zile veniseră în sat niște oameni străini de acele locuri, care băteau din poartă în poartă să propovăduiască „adevărata credință în Dumnezeu”.

Nu i-ar fi lăsat nescărmănați părintele Vasile, un muntean viguros, înalt cât un urs, care mi ți i-ar fi stropit cu niscaiva aghiazmă sfințită de-ar fi fugit toți diavoli din ei. Dar părintele era plecat la protoierie tocmai în vremea aceea să depună niște hârtii pe care i le ceruseră mai marii, cu privire la activitatea pastoral-socială din parohie.

-De, taică, zicea părintele răsufând a năduf și trecându-și mâna prin părul cârlionțat, pe care avea îndesat culionul, ăștia iar vor hârtii, că de nu m-am saturat de ele. Bine a mai zis un confrate de-al meu, preot la oraș, că „pe morți îi îngropăm cu pământ și pe vii cu hârtii!”.

Dar să revenim la creștinii noștri care poposiseră pe-acele meleaguri să propovăduiască Evanghelia. După ce au colindat o bună parte din sat au ajuns și la poarta Țaței Maria. Doi domni îmbrăcați la costum, unul cu o cămașă albă și o cravată roz, iar celălalt cu o cămașă verde cu cravata galbenă în dungii, așteptau în fața porții cu Biblia sub braț.

Din curte s-a auzit un lătrat găjait de-o

sfoară roasă de timp, care s-a oprit după vreo două minute. Azor era paznicul neînfricat al curții, de teama căruia tremurau toate pisicile și găinile peste care era stăpân. Țața Maria a ieșit repede din casă să vadă cine era la poartă. Pesemne că aștepta altceva, anume să primească un răspuns la hârtia trimisă de Părintele Vasile pentru ea, în care cerea autorităților de județ, de care aparținea satul, un ajutor bănesc pentru a cumpăra lemne de foc pentru iarnă. Deși era vară, orice hârtie trebuia depusă cu cel puțin șase luni înainte să se aprobe, dat fiind că funcționarii din birouri urmau fără să încalce *regula Sfintei Munci*, unde pretutindeni domnea o „sfântă lene” și o veșnică tergiversare a lucrurilor. Bătrâni se plâneau mereu, pe la porți mai mult închise, că „pe vremea lu’ ailanți ierea mai bine”. Poate că era, poate că nu, cert este că o hârtie depusă, indiferent de problema ce o conținea, primea răspuns în câteva zile sau în cel mult o săptămână. S-au schimbat însă timpurile. Acum funcționarii se numeau *publici* și aveau pe birourile înghesuite mici stive întregi de documente, acte și alte hârțoage, pentru a vedea *șefu’* că acolo se muncește. Și uite-așa ajungea ca o hârtie de la fundul teancului să primească rezolvare după șase luni și mai bine, timp în care stiva de hârtii creștea la loc...

Dar nu mare-i fu mirarea când dădu cu ochii de cei doi bărbați, care erau îmbrăcați elegant și miroseau a parfum, care intrară în vorbă cu ea.

-Bună ziua, maică!

-Bună să-ți fie inima, dacă ai venit cu gânduri bune, spuse bătrâna de dincolo de poartă.

După ce deschise poarta, ca să-i vadă mai bine pe cei doi *creștini*, apăru și micuțul Anghel, care n-avea pe-atunci mai mult de cinci anișori, și se lipi de fusta bătrânei, ca orice copil curios.

-Am venit să-ți vorbim despre Domnul Isus!

-Despre cine? spuse Țața Maria, care n-auzea prea bine cu urechea stângă.

-Despre Domnul Isus, Care a venit pe pământ să ne salveze de păcate!

-Păi da, știu, cum să nu știu. Ne-a vorbit despre Dumnezeu la predica de duminica trecută Părintele Vasile, la biserică.

-Da, spuse celălalt mai în vârstă, care părea că știe mai multe. Dar v-a vorbit oare de versetul... din Cartea cutare și de Profetul, care zice că... Și a-nceput să turuie la versete biblice din cartea sa, unde-și avea puse tot soiul de semne împesțirite, de ziceai că-i un păun sau vreun papagal exotic.

După ce-a turuit așa vreo zece minute, de se uitau bătrâna și micuțul Anghel cu mirare, dar nu pricepeau nimic, celălalt a spus, prinzând și el curaj:

-Dar știi matala că Domnul Isus zice așa... și acesta a continuat pledoaria celuiilalt, mai înverșunat, parcă, de tăcerea bătrânei.

La final, cel vârstnic, și-a încheiat cuvântarea spunând:

-Credința adevărată stă în închinarea cea adevărată, adică să te închini la adevăratul Dumnezeu, nu la Cel pe care-l tot predică popii voștri ortodocși.

Bătrâna s-a uitat de data asta la cei doi cu și mai multă mirare, apoi, dând cu ochii de micuțul Anghel, care ar fi vrut și el parcă să spună ceva, dar nu îndrăznea, a zis:

-Ia arată-le tu, Anghel, la oamenii ăștia cum te închini la Dumnezeu!

Copilul nu așteptă să fie rugat de două ori și începu să se închine, spunând:

-În numele Tatălui, al Fiului și-al Sfântului Duh, Amin!

cutia cu scrisori

Florin FAIFER

Laurențiu Faifer, în scrisorele III Note de „călătorie”

Micile ieșiri din garnizoană introduc variațiuni în rutina vieții de militar. Laurențiu Faifer are ochi, știe să privească și câtând în jur își primenește albumul cu imagini. Mai e până la reîntoarcerea acasă, dar, slavă Domnului, orașe și orașele sunt încă de vizitat. Fie și în pas de marș.

În corespondență, își face apariția călătorul. Sau, mai degrabă, autorul de notații de voiaj. Dacă „voiaj” înseamnă să consemnezi în fugă unele impresii. Din Câmpina, din Ploiești, din Bacău... Bucureștiul, mai încolo... Și Brașovul, că nu-i departe.

Apoi, mai sunt, atâtea câte sunt – muzeele. Nu-l știam pe caporalul ieșean amator de asemenea priveliști. Iar în microcomentariile în care abordează sfera analizei politice sau de natură economică e dezinvolt și mândru

de competența pe care nu pierde prilejul să o etaleze.

E un tărâm unde nu pot să-l urmez.

Pe loc repaus!

[25 mai 2000]

Salut,
Azi am făcut la Ploiești vizita medicală. Ne-au plimbat prin vreo 6 cabinete, ne-au luat și sânge. Îmi era absolut necesar un a s e m e n e a control.

Ploieștiul? ... Un oraș despre care nu știi ce să crezi. L-aș situa

undeva între Galați și Bacău, deși e altceva, e de altă factură decât o urbe din Moldova.

E mai mare decât Bacăul și are și ceva mai multă personalitate. Bacăul nu se impune prin nimic. Sunt curios ce lucruri noi voi descoperi în săptămânile următoare, când în mod sigur voi vedea mai mult.

Pe aici prin Câmpina se scurge apa Doftanei, un pârau nenorocit, aproape unul de munte, dar peste care s-au construit poduri impunătoare. Faptul îl putem explica prin aceea că panarama de pârau are o albie foarte întinsă. Și fără broaște.

Venind dinspre Ploiești, zona de câmpie se rupe brusc la Câmpina, unde încep să-ți crească în față vreo câteva dealuri care sunt aproape munte.

Peisajul e mai mult decât interesant. Și obiectivele sunt de vizitat. De aceea, cred că în week-end am să dau o tură pe la muzeul Hasdeu de lângă unitate, poate pe la muzeul Grigorescu (din cucerizitate, pentru că eu nu mă ciocnesc cu pictura) și, dacă îmi dă Dumnezeu sănătate, poate ajung și pe la muzeul Doftana.

În București, mai târziu. Mai întâi am să-i scriu domnului Rogojanu. Sau poate mă răzgândesc, nu mai am nimic în gând în locul lăsat liber pentru cap.

Nu știu, e posibil ca, spre sfârșit de

săptămână, să-mi vină iar să mă vântur prin orașe mari.

Aici e bine. Soare. E 6:51 seara și aștept masa de seară, pentru că am sacrificat-o pe cea de prânz în favoarea porcului de somn.

PRO TV-ul a devenit un post scremut de televiziune. Nu mai vorbim de celelalte. „Chestiunea Zilei”, spre exemplu, se apropie de o emisiune pentru retardați. ca să nu mai vorbim de șopârlele de la „Vacanța Mare”, care dovedesc că nu trebuie să sapi prea mult ca să dai de proști.

[Laurențiu Faifer]

[7 iunie 2000]

E 7:27 și am chef de scris, dar nu mai am decât vreo 7 minute.

Aștept scrisori de la tine, cu noutăți.

Eu deocamdată îmi mai rumeg dezorânduiala din creier de după oboseala de ieri și vizita medicală de azi, urmând ca mâine lucrurile să se așeze. Prima fază e masa de seară.

Acum e 7:30 și la Știri vorbește despre cutremurul din Turcia. Din câte am auzit, sunt zone seismice diferite, așa că nu sunt probleme.

Cu toate astea, e bine să ne gândim serios, poate chiar până la insomnie.

E 7:33 și închei aici, pentru că o să se strângă lumea spre masă.

Revin mâine, când sper să pot termina scrisoarea.

Azi (e 7:35) ne-au dat câteva poze mai mari. Am să-ți dau și ție una, dar nu o bag în plic, să nu se piardă.

Părul îmi crește îngrijorător de mare și la următoarea tură în Iași o să scap de el.

Aștept noutăți. Între altele, înainte de a-i scrie eu sau concomitent, dacă ne sincronizăm, ar fi interesantă o discuție a ta cu dl. Rogojanu, nu pentru a-l capacita, ci pentru a-l face cel puțin curios.

Închei mica scrisoare azi, 7.06.2000, într-o zi cu soare și secetoasă, ca mai toate zilele din Câmpina. E ora 7:00 p.m. și încep Știrile PRO TV.

Eu sunt bine, aproape salvat. Urmează binecuvântata masă de seară, o ultimă uitătură pe Caraiman și un somn până mâine dimineață.

Îți urez să-mi scrii cât mai curând.

Salutări lui Nenea Liviu și un pupic pe frunte pentru Nășica.

Spune-le tuturor că sunt bine, că am 63 de kg (cu 4 mai mult) fără ca prin asta să-mi fi crescut burta și că am devenit suficient de sec, de rigid și disciplinat ca să pot să merg mai departe.

Asta și pentru colegii tăi (unii) față de care tu înghițeași în sec pentru că fiii lor au luat la Stat și eu nu. Roata, după cum spuneau grecii, se învârte și nu se oprește mereu la aceiași indivizi. Cu toate astea, pe oamenii ajunși captivi (după Herodot) natura îi despoaie de jumătate din virtuți. Sper să nu pâțesc la fel.

Între timp, moirele (parcele) torc implacabil firul și nici măcar Zeus cel ce te poate înălța atât (pe mine o să mă facă ofițer) nu le poate opri în drumul lor.

Indienii ar spune: Karma! Mă joc frumos cu bilele pe care neisprăvitul de Hesse, venit de la țară, le-a numit mărgelile de sticlă!

Te salut,

Laurențiu

P.S. Mă duc să bat pe unul la table.

Daniel CORBU

portrete critice

Liviu Ioan Stoiciu între dimensiunea mitologică și cea morală a poeziei

După publicarea volumului de poeme **La fanion** (Ed. Albatros, 1980), Liviu Ioan Stoiciu și-a găsit imediat un loc între liderii optzeciștilor. Poetul propunea în **La fanion** un univers aflat la interferența miticului cu realul și proba un lirism epic și un limbaj poetic care îl singularizau. Impresionau dimensiunile grandioase pe care le căpătau obiectele, gesturile și personajele (reale și mitice) ce alcătuiau lumea cantonului, a „cantonului mitologic” din această carte.

Apărut ca un meteorit sau ca un OZN strălucitor, într-o vreme în care literatura noastră era plină de conformiști literari și adevărul cu greu se putea spune în cărți, Liviu Ioan Stoiciu are o biografie de scriitor american: născut în comuna Dumbrava Roșie, județul Neamț, a copilărit la Cantonul 248 Adjudu Vechi, a absolvit liceul teoretic din Adjdu, după care a început, de mai multe ori, studii superioare de filologie și filozofie la Baia Mare, București, Cluj, repede abandonate, și a practicat pe rând mai multe meserii: profesor suplinator, miner, calculator-contabil, corector, ziarist, arhivar, magaziner, expeditor CFR, normator transporturi auto, prim-distribuitor, președinte C.P.U.N. etc. De o demnitate morală cum la foarte puțini scriitori români se poate întâlni, disident cu vocație în ultimii ani ai dictaturii comuniste în România, propulsat, imediat după revoluția din 22 decembrie 1989, președinte al județului Vrancea și membru în primul parlament democrat al României care a urmat dictaturii, în viața de toate zilele, un om sincer, cu o ironie specială, ingenuu și contorsionat, serafic, crispat uneori, prăpăstios de cele mai multe ori, polemic, panicard, Liviu Ioan Stoiciu cel plin de controverse vede peste tot în jurul lui o apocalipsă dar, în același timp, invocă, așteaptă, provoacă renașterea morală.

Nefiind un saint-beuvian, se înțelege că nu voi lega poezia lui Liviu Ioan Stoiciu strict de biografie, deși în cazul său, ca la Baudelaire sau Bacovia, de pildă, multe elemente ne-ndeamnă s- o facem. Pornind mai ales de la prima din cele opt cărți publicate, **La fanion**, de la evocarea lumii mirifice și pline de alegorie mitică a Cantonului 248 Adjudu Vechi. Evocare, confesiune. Dar poate fi poezia doar confesiune? N-a fost niciodată. Poezia e întotdeauna mai mult. În **La fanion** el încearcă să construiască o ontologie mitică, în texte lirice unde întâlnim o coabitare a seraficului cu grotescul, a caricaturalului cu sublimul, a oralității ordinare cu livrescul rafinat, probând acel „lirism epic” de care vorbeam (folosit cândva și de Marin Sorescu în **La lilieci**), narațiunea realizându-se printr-un limbaj frust, apropiat de vorbirea liberă, șocând prin discontinuitate și prin excesul de oralitate: „**BUN, SĂ CONTINU!**...Cum îți spuneam, mai vedem noi, Danaidele, cum scot, cu / sâni goi, cu pompa, apă, suite / pe un vas fără fund și pe Tantal / cu smochine și / rodii, țigări și băuturi fine deasupra capului, murind de / poftă, îl vedem pe Sisif, pe umeri / cu un bolovan de cenușă, pe Ixion, apoi, pe / roată, mâncând semințe... mă rog, nu, / câte nu poate vedea omul în împărăția morții...” etc. Sau: „**AȘA... SĂ FACEM CUNOȘTINȚĂ, AICI, CU HADES,** / stăpânul / locurilor, care, după ce verifică, personal, dacă / suntem bine unși (cu o alifie, fă- / cută din plante crescute, â... e / complicat, din sângele lui Prometeu, martirul, care te făcea / invulnerabil la armă, pentru o / zi), să nu vie o voință / oarbă, un Thanatos, de exemplu, să / îți taie, cu sabia, o șuviță de păr și să mori, doamne / ferește, cum spui, ne pune, pe capete, câte / un coif, al lui, special, care / te face nevăzut și zice: măi copii, ce / o să observați voi aici, să / nu spuneți la școală... â... în sfârșit...”

Amintirile copilăriei de la Cantonul CFR 248 se

amestecă cu personaje mitologice, alternează firesc în acest Olimp personal *Arahne, Bellerofon, Danaidele, Hermes* etc. cu cantoniereasa („*tanti, matală cine-ți lustruiește țâțele?*”), motanii albaștri, băiatul șefului de echipă de la L4 Bacău, totul fuzionând la dimensiuni grandioase, legate de naratorul poet, maestru al discontinuităților, rupturilor, sincopelor, într-o originală frazare a discursului: „*În picioarele goale fugeam de aici, de peste linie, la / barieră, să sting / lâna (de aur?... de unde...) pe berbec (unul al / picherului, legat de gard, în drum, ca să pască în șanț: / pe el îl călăream eu), aprinsă din senin: nu / zbură, mă, băiete, pe el, ziua, pe caniculă în / vis, sărea în sus / cantoniereasa și eu și mai și / strigam: / salut, bă și vouă, zei de rău, cu trestia / pe cap... era o căldură... și, după ce, ai mei strângeau masa, mă moleșeam, așa și stăteam cu / ochii nicăieri, la orizont, dus și... vedeam iar / ciclopul, cu o / carte, de magie, în buzunar, cum se piaptână / (cu grebla), ndrăgostit / își taie barba, cu secera*” etc. Poezia este o sinceritate în plus în lumea copilăriei, o stare de grație, un fast, un prilej de visare: „*și vine poezia în vis, scrisă / direct,*

pe hârtie și / se dezbracă de tot, până la urmă, să / intre în realitate și îmi spune să nu mă uit și să / îmi pun palmele la ochi / și eu mă uit printre degete și ce văd, ce / văz, ehe..., e / o plantă-agățătoare-animă- / împietrită... e?... nu e...” (**Nourii cuiburi**).

Cartea care continuă și augmentează căutările din **La fanion** este **Când memoria va reveni**, în care poetul (un homo labirinticus) ne apare ca „*un serafim cu pușca pe umăr*”. Însă niciodată acest serafim al Labirintului nu va putea răpune minotaurul. La apariția cărții, în 1985, Eugen Simion scria:

„Liviu Ioan Stoiciu rămâne și în poemele sale de acum același suprarealist inteligent care ia lucrurile în răspăr și face din discursul liric o arhitectură de paranteze. Un delir al evocării, zice el într-un loc. Un delir de impresii rapide, rețezate la jumătate, împiedicate sistematic să se organizeze într-un simbol limpede”¹. Nu credem în „delirul suprarealist” al poetului în discuție, prin urmare, nici în afirmația domnului Eugen Simion. Se distinge, în poezia lui Liviu Ioan Stoiciu, două segmente ideatice: primul este sanctificarea unui spațiu și al unui timp prin mitologizare, dându-i dimensiuni nebănuite, aproape ireale, și al doilea e cel al proiecției eului poetic în realul distructiv prin agresivitate, într-un derizoriu conjunctural, urmărindu-se toate efectele textului moralizator, ipostază improprie marii poezii. Pornind de aici, ne hazardăm să categorisim astfel

cărțile de până acum ale lui Liviu Ioan Stoiciu: **La fanion** (1980), **Când memoria va reveni** (1995) și **Ruinele poemului** (1997), la care se adaugă și ciclul **Amintiri adjdene**, din cea mai neunitară carte a sa, **Post-ospicii**, care acoperă primul segment, iar **Inima de raze** (1982), **O lume paralelă** (1989), **Poeme aristocrate** (1991), **Singurătatea colectivă** (1996), **Poemul animal** (2000),

La plecare (2003), **Cantonul 248** (2005), **pam-param-pam (adjudu vechi)** (2006), **Craterul Platon** (2008), **Pe prag / Vale-Deal** (2010), **Lanțul** (2012), **Substanțe interzise** (2012), al doilea segment de care vorbeam. Impresia generală din **Inima de raze** (care poate fi citită ca un poem continuu), ca și din cele apărute după 1990, mai ales din **Singurătate colectivă**, **Post-ospicii**, **Nous** (2015) și **Efecte 2.0** (2017) este aceea de bălci, de spectacol confuz, în care se întâlnesc dragostea și moartea, faptele derizorii, livrescul, haosul. Să cităm din **Inima de raze**: „*ah, gură vremelnică: «îți ești viu și de aceea»..., îmi / descriu haosul, o slăbiciune a / minții, cu crenguțe de brad și canafi, / iluzorie / întins pe coji de ou pe un preș de cârpe la / intrarea în grajd, unde vaca, mulsă, îmi linge pielea pe / față // cu venele umflate, milog, cu capul plecat pe o carte / silnică, ieșit de sub pădure*”. Și un alt citat din **Post-ospicii** (1998), poate cea mai deznădăduită carte a sa, unde ne întâmpină o lume imposibilă, lumea nouă, liberă (zice-se) de după marea revoluție socialistă din decembrie de la noi: „*Câte gropi comune ale sufletelor, nebăgate în seamă, își / vor fi adus, de fapt, cu el noul / deceniu: amoruri / lascive, foame, ură, sânge / urcat la cap, păcate... Și voi, unelte ale diavolului, care duceți în spate / hoitul / trupului, de ce // trăiți în clandestinitate? Azi, când sunteți / atât de liberi, încât... încât...*” (**Liberi să ne dăm cu capul de pereți**). Poetul se află într-o căutare continuă a unui sens etern în derizoriul clipei. „*Câtă vorbărie goală și / câtă neîncetată căutare de sine*”, exclamă el în **Ruinele poemului**. În volumul **Ruinele poemului** este cel mai evident jocul permanent între trecut și viitor, între mitologia pierdută a copilăriei/tineretului și o altă mitologie care se construiește pe fiecare vers scris (ca și în volumul **Când memoria va reveni**), „sub ochii noștri”, ca o forare ontologică în mitosul ancestral. Totul împeștriat, ce-i drept, cu elemente, gesturi și personaje dintr-o realitate de accepție obligatorie. Este mitologizarea schematică și forțată, așa cum au afirmat unii critici? În **La fanion**, cu siguranță, nu. Și nici în **Glasuri în labirint** din **Când memoria va reveni**, unde avem de-a face cu structuri inițiatice, cu compoziții de model clasic (strofa, corul, antistrofa, epoda) și poate lectorul e mai atent la artificialitatea formulei.

Aplecat peste „*dulcele haos*”, poetul știe „*că tot ce e frumos în natură ne urăște*”, că avem „*o soartă comună de călători prin cețuri*”, redesteptarea e „*un mod de a fugi de soartă prin labirint*”, că „*oricine este slobod să își aleagă un drum numai al / său*”: „*Drum al drumurilor*”. Liviu Ioan Stoiciu și l-a ales definitiv.

Poet al neliniștii, manierist în sensul bun al cuvântului, cu un univers poetic original, cucerindu-ne prin insolitul cu care-și organizează discursul poetic și prin vehemența cu care se ridică împotriva retoricii tradiționale, Liviu Ioan Stoiciu rămâne un reper în poezia românească din ultimii douăzeci de ani, poezia sa fiind, în plan mondial, cel puțin egală ca valoare cu aceea a mult disputatului postmodernist american Auden, apostol al vizionarismului liric savant.

1. Eugen Simion, *Și tu glorie a logosului*, în România literară, Buc., anul XV, nr. 9, 1982

Ortansa COJOC

LUMINA

Doar orbii o pot aievea vedea!

Însetați,

O sorb

Deschizându-și toți porii

Și se botează cu ea.

OCEANUL

Grea, lacrima lui Iisus

Cade de-acolo, de sus,

Pentru durerile lumii și pentru păcate,

Să le spele pe toate.

Jos , pregătit e golul profund.

Lacrima-l umple de jos până sus.

Păcate, dureri mai adânc se ascund...

Plânge Iisus.

ÎNTÂLNIRE

Nu-Ți mai aud glasul.

Ochiul nici el nu Te zărește.

Când un glas șoptește:

Într-o zi

Negreșit ne vom întâlni

Și vom fi

Față în față.

Întâlnire la un capăt sau altul de viață.

BĂTRÂNEȚEA

Vârsta de plumb

Când sicriile

Scârțâie.

Cade pleoapa lor grea,

Gata în ele însele să se-nchidă.

PLEC LA MUNTE

Plec la munte înapoi,

Toamna,

Când copacii mă privesc zgribuliți,

Cu ochi goi...

Pădurea, bradul

Care mi-a pus aparat

De respirat ozon,

Mă îmbrățișează

Cu ramuri verzi,

Întinse,

Să mă cuprindă toată,

În juru-mi răspândind

Parfum de tămâie.

Brazii în liturghie.

Magda URSACHE

„Vremea vremuieste și timpul trage nădejde.”
Proverb românesc

Eminenții intelectuali pro Unire, făuritori ai ei, nu numai că au fost trecuți prin închisori, lagăre, domiciliu obligatoriu, dar sunt uitați sau denigrați ca naționaliști obtuți, definiți ca detestându-i pe străini, când naționalistul îl iubește mai mult pe al său decât pe celălalt, sentiment deloc rejectabil.

Soldatii români, eroii tăcuți ai Primului Război Mondial, „război imperialist” după Roller, pe oasele cărora s-a făcut Unirea Mare, au devenit iarăși „fantome albe”, cum erau ironizați în manualul de istorie RPR, pentru că fuseseră surprinși de atacul nemțesc dezbrăcați. Îmi plăcea să cred că „Pe aici nu se trece” au fost cuvintele generalului Eremia Grigorescu. S-a corectat : Nu , greșeală! Poate. Dar de trecut nu s-a trecut. Iar imperialiștii desculți i-au luat generalului Mackensen, supranumit Cap de Mort (pe căciulă), 3000 de germani prizonieri. Numai că Rollerii II, cum le zice Paul Goma, minimalizează victoriile de pe „drumul oaselor”, Mărăști-Mărășești-Oituz , deși Crucea de pe Caraiman înștiințează că e vorba despre 880.000 de jefre. După învățătura Părintelui Iustin Pârvu, „jertfa fortifică neamul”. N. Titulescu a spus-o unde trebuia s-o spună : „România nu poate fi întreagă fără jertfă”.

În opinia Rollerilor II, românii s-ar fi jertfit inutil pentru un stat-națiune al cărui „moment” s-a dus și ne persuadează să finim „cu bravi și celebrii”. Leit-motivul lui Lucian Boia este: „Nu e chiar așa”. Dar cum ? La 1918, „nu noi, ci aliații au ieșit câștigători”. În alte cuvinte, eroii au cam murit de pomană și-n plus românii au cam tras în toate direcțiile. De slăvit, ar trebui slăvit Ion Slavici progermanul, care critica în „Gazeta Bucureștilor” (de sub ocupație) încălcarea Alianței cu Curtea de la Viena, fapt pentru care Lucian Boia îi găsește „un plus de caracter”, deși, conform planului Sturmer, România trebuia împărțită între Germania, Austro-Ungaria și Bulgaria. Slavici a cam fost băgat la răcoare pentru asta, dar Iorga și Crainic l-au scos din arest. Cât despre germanofilul P.P. Carp, striga în ședința guvernului : „Mă voi ruga la Dumnezeu ca armata română să fie învinsă”. A promis să-și trimită fiii trei să lupte contra românilor. Semn de la Dumnezeu : unul a murit în Transilvania, dar în rândurile românești.

Într-o carte - preambul la Centenar, *În jurul Marii Uniri de la 1918. Națiuni, frontiere, minorități*, Ed. Humanitas, 2017, Lucian Boia declară fără înconjur : „Calea europeană nu înseamnă revenirea la vechi frontiere, ci, ca țel final, dispariția frontierelor”. Și încă : „Miza, pentru noi toți, nu e trecutul, ci viitorul.” (p. 123). Chiar pentru toți? Nu și pentru acad. Ioan- Aurel Pop: „România nu a fost și nu este perfectă. Putem să fim dezamăgiți de multe realități, instituții, oameni etc. din această țară a noastră, dar nu de edificiul nostru național, care ne dă tărie, energie, personalitate, onoare și demnitate.”

Europarlamentarul Tökes Laszlo e în doliu de 1 Decembrie. Oare dacă am schimba data zilei naționale, pe care n-o „apreciază”, ar ridica tricolorul românesc din bernă? Și mai are ceva de reformat: îi transmite președintelui să nu serbeze, ca sas, Centenarul. Vede Iohannis că udemeristii duri merg pas cu pas înapoi spre Trianon? Un copac poate sigur dacă tai din el mai mult de 30%. Dar o țară „toaletată” ca un copac, cu ea ce se întâmplă?

Noi, românii, cum celebrăm? Ridicuzăm centenaru’ cu grătaru’ ca Celentano care se vrea numit Centenaro, că-ți vine să strigi ca Vasile Gogea: „Opriți mărlănia, vreau să cobor!” Cât despre Sabin Gherman (Lookplus, 13 sept. 2017), dumnealui zice, cu mâna-n buzunar : „Merităm un centenar decent, fără naționalisme și alte porcării” (subl. mea, Magda Ursache). Și asta pentru că domnul Gherman (din lipsă de solidaritate cu etnia, din ce altceva?), pus pe dezmembrări teritoriale, se arată supărat pe București, tot cu mâna-n buzunar : „Capitala ne ia, nu ne dă!” Alt teleast cu rating ne anunță la „Starea nației”, să-l audă tot natu’, că, gata, n-avem țară.

Udmeriștii, tot mai udmeriști, strigă că nu sunt lăsați să fie maghiari, că ar fi românizați forțat. Așa să fie de vreme ce au reapărat uniforme de husari, cei care schingiuiu țărani, cu prunci și bătrâni cu tot și le dădeau foc la sate ? Întreb : vor ocupa hortică, când se scoteau cu baioneta copii din pântecul mamelor? Și mă aștept la un comentariu de tipul : „Asta, adică eu, se ocupă de conflictele sângeroase româno-maghiare, reminiscență ceașistă”. Am produs din memorie o frază dintr-un referat negativ scris de un improvizat editor, C. Ciolca, de la o și mai improvi-

zată editură, la docu-romanul *Universitatea care ucide*. Și Ciolca (îmi asum cacofonia) continua : „Nu-i momentul acum, când maghiarii ne-au făcut revoluția”. După *un men-songe gros comme le siècle* (mulțumesc, Michel Castex!), a lovituței, iată o minciună la fel de mare. Țineți minte replica lui Eugène Ionesco și anume că nu românii, ci ungurii hortysti i-au deportat familia? „Un fleac”, i-a răspuns Elie Wiesel, nedoritor să vadă Memorialul Sighet.

Mulți sunt enervați de „gesticulația patriotică”, sintagma lui Andrei Pleșu, transmisă recent de la Beci. Numai noi, ni se tot repetă, avem poet național (germanii, nu, englezii, nu, rușii, nu ?) și, ca la un semn rău, cuvântul național dispăre din titulatura muzeelor. Suntem certați că mai credem în mituri obosite de atâtea întrebări, deși mitul reprezintă contraponerea la existența istorică potrivnică. Așa cum scrie Petru Ursache (*Camera Sambô*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999, p.97): „De altfel, în culturile tradiționale, predominantă este memoria mitică, nu cea istorică. Mitul fundamentează conștiința istorică, modelând în manieră proprie psihologia colectivă. În legătură cu această funcție directoare a mitului, Eliade

avea să-și însușească încă din tinerețe unele idei din studiile lui Arnold Van Gennep și Petru Caraman. Ambii autori au demonstrat, la timpul lor, că memoria colectivă nu reține amănuntele, cronologia mărunță. Ea se oprește asupra faptelor esențiale, făcând compatibile existența istorică și realitatea mitică.”

N-aș fi crezut să trebuiască să afirm în anul Centenarului Reîntregirii că identitatea e nevoie firească și tot firească este *emoția națională*, altă sintagmă pentru patriotismul considerat revolut. Nu cumva trebuie să ne scuzăm iarăși patriotismul din cauza politrucilor ceașisti și a aberației numită național-comunism? „O struțo- cămilă, scrie Th. Codreanu, pe care numai internaționaliștii radicali o puteau născoci.”

În aceeași carte - preambul la Centenar, Lucian Boia, aruncându-și privirea asupra României de la 1923 ca „stat național unitar”, se îndoieste de această realitate, dar concede : „Așa să fie! Totuși, ce mozaic extraordinar de minorități!” (lucr. cit, p.87). Și cum plânge pe umărul Ungariei perdante! Că a pierdut Aradul și Oradea „cu netă majoritate maghiară”. Să înțeleg că numai în aceste cazuri ar conta unitatea etnică? Altfel, pledoaria profesorului de la UB pentru minorități și pentru stat federal e limpede. În Franța, ne luminează L. Boia, nu contează „etnia, limba maternă sau religia pentru recensământ sau statistici”. Și mai limpede, la pag. 60: „Problema limbii e și ea secundară”.

Ce dacă sentimentul național presupune conștiința identității de limbă, obiceiuri, cultură? Dacă nu putem nega importanța limbii materne vorbite, atunci o stricăm ; de obiceiuri vechi-străvechi ne batem joc, cât despre cultură...Ce-ar râde Luca Pițu de o astfel de silabisire din titlul unei emisiuni : cul-tură! Și-mi scapă de ce, după Mircea Dinescu, ar fi „ortodoxii (sic!) subnutriți cultural”.

Oare de aceea îi nutrește cu „Lacrimi și sfinți”, nume de local șic? Sau o fi vorba despre activiștii ateți, care au luat postsocialist agheasmă-n gură?

Antiromânismul triumfă în varii forme. Cei cu normal sentiment național sunt constant torpilați. Eminescu știa ce-l așteaptă. Citez dintr-o scrisoare din 1882, către V. Mică : „Naturi ca ale noastre sunt menite să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor.” Cazul acad. Ioan – Aurel Pop. Cum să placă *Istoria, adevărul și miturile* istoricilor cărora adevărul li se prelinge printre degete? Păi ce face un istoric? Prezintă realități sau ficțiuni? Dă la spate documente sau le folosește? Și cum să le placă istoricul de la Cluj intelectualilor anemiați moral din nou, lesne adaptabili „cârmuirii” (cu vorba junimistului Missir), puși pe dez-națiune, care susțin că națiunea e pe moarte sau chiar defunctă, că ideea de țară independentă este eronată și erodată? Peneș Curcanul (alias Ion Țurcanu) e nume de lanț de magazine unde se vinde „păstramă” de curcan. Câți dintre elevi mai știu de Alecsandri?

Îți vine să spui că, dacă domnul Boia n-ar fi existat, trebuia musai inventat, să aibă cine susține că statul e o entitate complet nefuncțională. Și pentru că istoricul ardelean nu se „încadrează” în viziunea că viitorul e o cauză pierdută pentru România, de vreme ce ne-am afla într-o Europă post-națională (conducerea de la Bruxelles, da, e cea „adevărată”!), atunci apare cercetătorul „superior” Mădălin Hodor și-l acuză fără dovezi, în „22”, pe Președintele Academiei Române că ar figura pe nu știu ce listă de colaboratori Secu. M-am întrebat de multe ori dacă istoricii și istoricii literari vor folosi dosarele CNSAS, falsificate de gradații operativi. Acuma știu răspunsul. În ce-l privește pe presarul liber, ca rol fu mare, mitelul! Cum să nu fie pătat un om pentru care spiritul trecutului nu-i o bazaconie? A, să fi susținut Ioan- Aurel Pop la fel ca un europarlamentar român că „soluțiile naționale” aparțin trecutului, că „scopul nostru” este „o Europă federală, o Europă post-națională” (dar gândirea de acest fel nu e o post-gândire, spre a uza de cuvântul lui Giovanni Sartori?), atunci, cu siguranță, nu apărea pe lista lui Hodor.

În anul Centenarului Reîntregirii, primim, de ici de colo, ideea că românii n-au fost pregătiți pentru Unire, că le-a picat ca o plească după prăbușirea Imperiilor; de aceea – zic istorici de Școala Roller II - au pierdut repede România Mare în '40, că n-au fost pregătiți. Se mai afirmă că n-aveam stat puternic, centralizat. Dar nu-i o contradicție? Acum ni se cere să nu-l avem (granițe moi, permeabile pentru puhoi de imigranți islamici), iar internaționalismul fost proletar câștigă teren versus dimensiunea națională. România e din ce în ce mai mică, mai mică decât a făcut-o Carol II, îmbrăcat ca de operetă bufă la 10 mai , dată pe care Neagu Djuvara o dorea zi națională. Nu eram în anul 1940, nici în 1944, când Emil Constantinescu (ministru de Externe Adrian Severin, președintele Senatului Petre Roman) a făcut, de-a dreptul ireponsabil, „sacrificiul istoric”, recunoscând raptul URSS ca legal. În 7 iulie '97, tratatul cu Ucraina a fost ratificat. Guvernul a cedat teritorii naționale, deși nu ne-a amenințat nimeni. Să sperăm că va fi anulat în 2021? Dar au adus guvernările postsocialiste altceva decât sărăcire, inechitate, datorie externă și, mai ales, lipsa solidarizării, vrajba de 30 de ani?

„Tu-i mama ei de ne-trebnicie românească!” sună replica lui C. Noica la „Neamul nevoii” eminesc. *Bucovina care ne doare* (cartea Ion Beldeanu) nu ne mai doare. În vara neagră a României, an 1940, URSS înhață Basarabia și Bucovina, în 26 iunie; în 30 august, Ungaria înhață Transilvania; Carol II pierde Cadrilaterul prin Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie, iar Cioran arde tabloul lui Carol II. Noi al cui tablou ar trebui să ardem? Deocamdată, flacăra de la Statuia Monumentului Unirii, grupul statuar al provinciilor, dezvelit în 1927, demolat în 1947 de *homo sovieticus*, s-a stins. Edilii Iașului n-au bani pentru butelia cu gaz necesară. Iar în R. Moldova , mai nou, se pune semn egal între românism și terorism.

Va mai veni „ceasul plinirii vremii”, cum formula Pr. Iuliu Hossu, episcopul Gherlei, atunci, la 1 Decembrie 1918 ? În celebra năvelă *Șanțurile*, Mircea Eliade istorisește cum generație după generație de săteni caută „co-moara”. O găsesc, o pierd și o caută iarăși. După multă vreme, o găsesc din nou . Pentru că vremea vremuieste și timpul trage nădejde.

Nicolae BUSUIOC

Fără accederea la cărți prin lectură, cunoașterea s-ar opri în loc, neputința ar lua proporții și Heraclit ar avea dreptate și acum: „Despre ceea ce nu se poate vorbi, trebuie să se tacă”. O tăcere imensă, copleșitoare în care logosul ar rămâne o pură invenție utopică, iar teoria lui o știință incapabilă să recupereze sensul lucrurilor. Cum să nu mai aspiți la frumusețea reflecției asupra ideilor din poeme, proză, eseuri, cugetări, aforisme, comentarii, scrisori, note, interpretări, intuiții geniale și adânci? Este aici implicată o particularitate a spiritului uman, aceea de a avea măcar parțial acces la operă, în opinia teoreticienilor tocmai această „intrare” face ca statutul cărții și al lecturii să capete „putere proteică”. Uluitoarea posibilitate a metamorfozării discursului la orice tip de lectură a determinat apariția unei încrengături de preferințe și gusturi pentru cartea sacră, model, incendiară, fundamentală, vizionară, de dragoste, de idei, de artă, de aventuri sau pentru cartea imaginară, defetistă, neînțeleasă, politică, revoluționară, nihilistă sau pentru cartea principiu, cartea armă, cartea prieten, cartea marfă... Capătul de drum este greu de întrevăzut. Istoria cărții va continua cu atât mai mult cu cât se poate pune în orice ecuație și în orice formulă de concept.

Cel care citește este supus și îndoiiilor. La ce bun să mai faci trimiteri la lecturile din Rimbaud, Mallarmé, Verlaine, Rilke și Edgar Poe? Suntem la timpul computerelor care poate marca generațiile la ceas de cumpănă și de descompunere morală, un semn poate echivalent cu alți termeni, mai gravi și mai periculoși. O smerenie unică în felul ei îl ajută pe cititor să-și dea seama că spiritul este stelar și fulgurant, este excepția și izbăvirea. Pare că disperarea ajunge la liman, apele se limpezesc, soarele răsare din nou și gândurile îi intră pe făgașul cel bun. Chiar dacă reflecția lui nu mai este nici tăioasă și sigură, nici rapidă și imprevizibilă, dar de necesitatea prețuirii valorilor unui model absolut este conștient, fie măcar prin discernere și bun simț, prin recunoașterea a ceea ce face diferența netă între alb și negru. Sunt senzații și sentimente ale cititorului nostru, sunt stări sufletești pe care le încearcă începând cu cele mai subtile transferuri de imaginar infantil până la suferințele cauzate de îndoială, timp, deșertăciune, efemeritate, resentimente, regrete, nostalgii etc. Ia însă cartea în mână și citind se extaziază în fața frumosului, a divinului, a ideii, a naturii, a tot ce

este inteligibil, sensibil și temeinic.

Există, după cum s-a demonstrat, o legătură pluriformă dintre text și lectură. Sunt trăsături unificatoare între abordarea operei, în perspectivă istorică și sistematică, și revelarea esențelor, a unui vizionarism în care logica cedează din drepturile ei imaginației. Cu alte cuvinte, cartea (textul), ca rezultat al creației, obligă la informație și asimilare, la precizie și rigoare, în același timp însă oferă vibrație intelectuală, metaforă fermecătoare, o dispoziție sufletească proaspătă și curată. În momente de tristețe și mahnire, cititorul recheamă lectura și, efect miraculos, devine parcă altul. Actul lecturii înseamnă și rațiune și sensibilitate și perspicacitate, din punctul de vedere al celui care citește prioritară poate fi rațiunea sau, dimpotrivă, sensibilitatea, în unele cazuri radioasa lor echilibrare. Cum să nu aibă încă viitor cartea și lectura?

A medita asupra viitorului lecturii, fără îndoială înseamnă să-ți adâncești întrebarea. Și te întrebi: de ce

orice dispariție a binelui, adică tot ceea ce ține de el, ar face loc doar răului? Omul trăind în domeniul nesigur al spiritului și al ficțiunii (care este și cel al cărții) ar putea avea șansa unor momente în care enigma fundamentală a existenței spirituale să ia înfățișarea idealului așteptat. În cazul subiectului nostru, fără a fi nici prea patetici, nici prea duri, soluția ar fi conviețuirea cărții în sine cu informația oferită electronic (pe care nimeni nu o poate ignora sau refuza) într-un echilibru convenabil și necesar. Omul contemporan, dar mai ales cel al viitorului, nu trebuie pus în situația alegerii exhaustive, se va simți mult mai bine și chiar fericit să îmbine cele două modalități de lectură, într-o complementaritate deloc dăunătoare. Borges, mereu revenim la el, spune că „proza conviețuiește cu versul poate fiindcă sunt egale în planul imaginației”. De ce imaginația lumii viitoare nu ar fi însoțită de înțelepciune? O încălcare a tradiției și a identității naționale și individuale, spre a se crea iluzia că totul e „o apă și un pământ”, că trecutul unei nații nu mai are nici o însemnătate, prezentul îl trăim așa cum e hotărât de alții, iar despre viitor plutește o incertitudine apăsătoare, în aceste condiții se mai poate medita la o istorie mereu vie și la o mitologie mereu reînnoită? Nimeni nu ne obligă să rămânem datori doar tradiției, putem aspira și la cele ce vin. Neliniștea este întotdeauna cea mai puternică, poate că încă de la începuturi bucuria omului a fost înveninată de evoluția istoriei, oricând însă va apărea miraculoasa revelație a clipei. Și de ce să uităm că „Lumea, după Mallarmé, există pentru o carte; după Bloy, suntem versete sau cuvinte sau litere ale unei cărți magice, și cartea aceasta nesfârșită este singurul lucru care există în lume: este mai bine zis lumea”. Noi, cititorii, încă putem să fim optimiști. Nu poate fi înlocuită o tradiție culturală de milenii (cartea) nici chiar cu una dintre cele mai teribile descoperiri ale tehnologiei moderne (calculatorul). Pornind de la motivul cărții, unii scriitori, cu reflecții în apropierea metafizicii și transcendentalului, au ajuns până la imaginea universului însuși, neconținând să se întrebe totuși care sunt condițiile gândirii umane, în ce *carte* se poate scrie despre cuvântul care a fost la început, dar *cartea* codului genetic datorită căruia există viață și unde-i *cartea* care a fost acel atom primordial din care s-a născut fabuloasa metagalaxie? Rămân acestea întrebări tulburătoare pentru oricine.

Ștefan AMARIȚEI

Credo quia absurdum est*
Tertulian)

M-am așezat pe iarbă la umbra unui pom înalt, de unde admiram întreaga panoramă a grădinii. Șezlongul se afla pe alee, alături îi ghiceam doar prezența la capătul ei. Era un scaun vechi, de-al bunicii, îmi imaginam că e moale ca o pernă. Cel mai mult îmi plăcea însă speteaza sa arcuită. Aș fi vrut să o ating, să mă sprijin de ea... Odată m-am hotărât să văd cine stătea tolănit în el, dar când am ajuns în locul unde trebuia să fie, șezlongul dispăruse. M-am uitat cu atenție să văd dacă nu lăsase urme pe cărare. M-am aplecat și am văzut, în pământul jilav, două linii egale, paralele – deci fusese acolo. Poate în el se legănase cineva privind casa și fereastra din sufragerie; mi-am dorit atunci o ploaie torențială de vară, încât, șezlongul să rămână îngropat în terenul moale.

Am instalat o cameră de luat vederi pe pervaz cu obiectivul de filmat îndreptat spre grădină. Ziua veneam, priveam cu luare-aminte scaunul, apoi plecam. Când lipseam din încăpere, aparatul de filmat înregistra tot ce se vedea și se mișca în jur. În curând voi afla despre ce e vorba, îmi spuneam, zâmbindu-mi în barbă. După o oră-două reveneam: șezlongul se lăfia pe alee în razele soarelui. Atunci am oprit cu o nerăbdare firească camera de luat vederi. Videorecorderul a redat imaginile înregistrate – dar nici urmă de șezlong.

Seara și dimineața dispre grădină venea un aer proaspăt, o adiere ușoară. Ușa rămânea mult timp deschisă, dar mie îmi plăcea să privesc prin fereastra din sufragerie. În câteva zile mă obișnuisem, șezlongul apărea și dispărea după bunul lui plac. Alea din mijloc mi se pă-

rea o ființă vie, metamorfozată în două stări diferite. Pentru liniștea mea căutam insistent cu privirea scaunul și pe alte cărări. Aveam senzația că e tot timpul acolo, ascuns între tufe de flori și legume. L-am căutat apoi, încordându-mi privirea, sub nuc: nu se vedea nimic. Atunci mă întorceam în casă, serveam cafeaua și reveneam la fereastră – șezlongul se profila, sfidător, la capătul aleii; am hotărât să-mi petrec ziua în grădină, să stau aproape de locul unde apărea și dispărea el, ca un memento oribil.

M-am apropiat cu pași mărunți de capătul aleii. Îmi roteam privirea, mă prefăceam interesat de florile și legumele din jur. Printre frunze vedeam tot felul de gănganii, am zărit și câțiva viermi gelatinoși, încât mi-am reproșat că neglijez grădina bunicii. Mă cuprinsese o tristețe gravă, lacrimi ce nu voiau să curgă îmi apăsau tâmpile. Am făcut câțiva pași în direcția casei, în încercarea de a mă liniști. Când am ridicat privirea, am zărit proiectată pe perete silueta șezlongului: înțepenită, provocatoare. Dacă mă îndrept spre ea, himera asta o să dispară, mi-am spus, calmându-mă. Într-o bună zi, scaunul o să apară, poate, în camera mea. Nu-mi va rămâne atunci decât să mă așez în el și să mă legăn, nepăsător – cum se legăna pe vremuri bunica.

Spre sfârșitul concediului, în ultima dimineață, de cum am deschis ochii mi-am dat seama că se întâmplă ceva în jurul meu. Trupul îmi era liniștit, relaxat. Aerul închis din încăpere îmi apăsa nările, dar nu îndrăzneam să mă ridic. Gâtul îmi înțepenise, voiam să-mi întorc capul spre lumina din fereastră. Nu mă gândeam la nimic, nu aveam nici o dorință, îmi spuneam că m-am trezit prea devreme.

În câteva secunde am întors capul spre ușă – șezlon-

gul se afla aproape de mine. L-am privit cu atenție și cu mult calm. Speteaza lui arcuită mă sfida, el însuși era sfidător. Am încercat să țin, dar coardele mele vocale înțepeniseră după o noapte de somn fără vise. Am încercat să-mi mișc un picior, el părea amorțit. Cu un efort aproape disperat am întins mâna spre scaun: cutremurul care a urmat a zguduit din temelie casa veche! Am sărit din pat ca un resort pus în mișcare de o forță colosală. În câteva fracțiuni de secundă mă aflam afară, în fața casei. Pământul se cutremura nestăpănit sub picioarele mele, fulgere albastre țâșneau din crăpăturile lui, un huruit puternic, înspăimântător umplea văzduhul. Casa bunicii se prăbușea sub ochii mei. Șezlongul se sfărmasese, poate, și el sub dărâmaturi. Mă bucuram și mă întristam, totodată. Năuc încă, mă îndepărtam înfricoșat de casă. Când liniștea s-a așternut peste tot și pământul își încetase zbgungiala sa nebună, nori înalți de praf și fum se ridicau din toate părțile.

Minute în șir am privit, uluit, casele dărâmate din jur. Casa bunicii se afla și ea la pământ – un morman de cărămizi și moloz. Căutam parcă ceva, dar nu găseam nimic. Am văzut atunci grădina: era intactă, tufe de flori și legume nu suferiseră nici o stricăciune, numai cărarea principală mi se părea mai largă. La capătul ei se profila – provocator ca întotdeauna – șezlongul. Speteaza sa arcuită se înălța triumfătoare pe cerul învolburat.

Cu ochii larg deschiși, ținut locului, cu trupul năclăit de o căldură nebănuită, vedeam doar licărul îndepărtat al zărilor. Nu mai vedeam altceva. Și, luminându-se de ziuă, biruitoarea lumină de vară, nemiloasă ca și durerea.

* Cred fiindcă este absurd (lat.)

Diana VRABIE

Marea Unire în paginile publicației „Cuvânt Moldovenesc”

Revista de cultură basarabească „pentru moldovenii din Basarabia și de peste Nistru”, „Cuvânt Moldovenesc”, apărută cu sprijinul financiar al boierului Vasile Stroescu, a reprezentat de la începuturile activității ei o veritabilă și autentică tribună pentru promovarea idealului unionist, alături de care mai concurează, revista basarabească „Luminătorul” (publicație religioasă, ce apare din 1908, neregulată), „Soldatul moldovan” (gazetă politică pentru soldați și țărani, editată de Sfatul deputaților moldoveni basarabeni, ce apare între 1917-1932), „Ardealul” („gazetă săptămânală pentru românii transilvăneni aflați în Rusia”, care apare din 1917 sub redacția lui Onisifor Ghibu.), „România nouă”, care va continua, începând cu anul 1918, gazeta „Ardealul” și care reprezintă „organul de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor”, sub conducerea unui comitet alcătuit din românii din toate țările) și încă câteva, dar de existență efemeră.

Publicația „Cuvânt Moldovenesc” apare la Chișinău, neregulată, începând cu luna mai 1913, cu grafie chirilică, fiind cea dintâi revistă moldovenească în Rusia. Este „o revistă lunară de literatură și știință practică”, pentru „Moldovenii din Basarabia, Podolia, Herson și întreaga Rusie”¹, avându-l drept redactor editor pe Nicolae Alexandri. Din ianuarie 1914 este secondată de ziarul „Cuvânt Moldovenesc” - „gazetă națională pentru moldovenii din Basarabia și de peste Nistru”². Scopul celor două publicații (o revistă cu apariție bilunară și o gazetă săptămânală) este să dea în special „cât mai multă și mai favorabilă informație despre România și din părțile locuite de români”³, fondatorii fiind Pan. Halippa, Simion Murafa și Nicolae Alexandri.

Gazeta bisăptămânală „Cuvânt Moldovenesc” va apărea regulat din februarie 1917 până în 26 decembrie 1921, apoi neregulată din 1932 până în 10 decembrie 1939. Între anii 1919 și 1920 apare cu subtilul „Gazeta națională moldovenească”, iar din 23 ianuarie 1921, cu subtitlul „Gazetă de cultură și gospodărie națională”. Din aprilie 1917 publicația a devenit oficiosul Sfatului Țării. În primul an de apariție, „Cuvânt Moldovenesc” s-a publicat în două ediții diferite, una cu caractere chirilice, care reflecta starea limbii vorbite la acea vreme în Basarabia, iar alta, în grafie latină.

Publicația reușește să prindă pulsul epocii, înregistrând cu fidelitate atitudinile și opiniile, care animau societatea basarabească. Într-un peisaj politic zbuciumat și contradictoriu, într-o societate angrenată în schimbări radicale, abia scăpată de Poliția secretă țaristă, periodicul a reușit să-și asume rolul de formator, dar și de catalizator al opiniei publice. După izbucnirea revoluției ruse din februarie 1917, ziarul care apărea paralel cu revista, critică starea politică și socială anterioară, clamând o schimbare urgentă de lucruri: „Nevrednicia noastră din trecut ne-a aruncat în bezna întunericului și sărăciei, de care s-ar înfiora străbunii noștri din vechea Romă și nemuritoare, cât și strălucitul voievod Ștefan cel Mare”. Acuzați de unionism cu România, colaboratorii publicației, vor veni cu argumente pertinente, în măsură să elucideze aspectele politice, dar și culturale. În articolul *Moldoveni și români* din 20 iunie 1917, Onisifor Ghibu afirmă: „De o sută de ani ni-au fost astupate gurile ca să nu putem grai cu frații noștri; de acum lăcățele de pe guri ni-au căzut și noi strigăm din răspuț, că ne recunoaștem frați cu toți românii din toate țările. Noi suntem români basarabeni, de același sânge cu românii bucovineni, cu românii transilvăneni, cu românii bănățeni și maramurașeni și cu românii din România!”⁴

Semnează articole politice, care reprezintă o platformă extrem de eficientă pentru pregătirea Marii Uniri în această perioadă Pan. Halippa, Onisifor Ghibu, Simion Murafa, Ion Pelivan, Daniel Ciugureanu, Theodor Inculeț (fratele lui Ion Inculeț), G. Nastas, Elena Alistari, T. Roman, V. Cazacliu și alți luptători pentru drepturile românilor din Basarabia și Transilvania. Colaboratorii publicației reușesc să explice pe înțelesul publicului larg sintagmele utilizate în discursurile politice, să elucideze controversile iscate în urma diverselor evenimente și decizii politice. Vor suna tot mai frecvent îndemnuri la luptă pentru unire, deșteptare și strângerea rândurilor românilor de pretutindeni. Este promovată insistent necesitatea instruirii și susținerea slujbelor religioase în limba română, precum și consolidarea societăților culturale românești.

În perioada 1917-1919, publicația a contribuit la intensificarea mișcării naționale românești din Basarabia, coagulând întreaga elită intelectuală care, în ciuda ezitărilor de la început, și-a asumat rolul de a promova spiritul național

printre moldoveni. În anul 1917, „Cuvânt Moldovenesc”, alături de revista „Luminătorul” au fost unicele publicații în limba română cu caractere chirilice. Începând cu data de 2 aprilie 1917, Pan Halippa devine prim redactor-șef, promovând cu asiduitate idealul unirii. Cele mai relevante texte aparțin altminteri lui Pan Halippa și Onisifor Ghibu, cel din urmă fiind semnatarul unor articole ale căror cuvânt cheie e „unirea”: *La luptă în unire, Moldoveni, deșteptați-vă! Moldovenilor uniți-vă! Moldova s-adună etc.*

În imperativul articol *Acum ori nici odată*, din 26 martie 1917, Onisifor Ghibu îndeamnă: „Trebuie să rădicăm sus steagul, pe care să fie scris *unire*. Trebuie mai degrabă să ne arătăm ca o putere mare, ca și pe noi lumea să ne ee în samă. Trebuie să scoatem nevoile noastre la dezbatere în lumea largă. Trebuie să ne pregătim pentru o luptă crâncenă cu dușmanii noștri, cari de o sută și mai bine de ani ne-au ținut în bezna întunericului și cari și acum n-ar vrea să ne vadă trăgându-ne la lumină.

Și toate acestea trebuiesc făcute cât mai degrabă, pân ce nu-i pierdut timpul.

„Acum ori nici odată să dăm dovadă la lume” că și noi

sântem un popor vrednic de a trăi pe acest pământ”⁵.

Paginile publicației radiografiază și transmit cu promptitudine deciziile din cadrul congreselor, întrunirilor învățătorilor basarabeni, ale obștilor țăranilor, ale adunărilor studenților moldoveni etc. Cum bine observă coordonatorii volumului *Ziarele românești despre Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei*, „pas cu pas, printr-o campanie de presă mai mult sau mai puțin conștientă, uneori chiar de conjunctură sau de oportunism politic, această idee a unei Româнії Mari a fost susținută, explicată și asumată.”⁶

Sunt abordate aspecte foarte temerare pentru contextul respectiv, cum ar fi de pildă, necesitatea utilizării etnonimului „român” în loc de „moldovean”, dovadă nu doar a schimbării de mentalitate, ci mai degrabă a adevăratelor sentimente românești ale echipei publicației „Cuvântul Moldovenesc”, necesitatea întocmirii sfatului țăării, a naționalizării școlii, a unei Basarabii neatârnată, autonome etc. Astfel, în ziua de 22 ianuarie 1918, Sfatul Țării, sub președinția vice-președintelui P.N. Halippa, proclamă neatârnată Republicii Moldovenești: „Pe ziua de 22 Ianuarie Sfatul Țării, sub președinția vice-președintelui P. N. Halippa, a hotărât să proclame neatârnată Republicii Moldovenești. Hotărârea aceasta istorică a fost luată de Sfatul Țării, în legătură cu proclamarea Ucrainei ca republică slobodă și neatârnată. Tot atunci s-a ales o comisie din 15 deputați, cari să alcătuiască declarația Sfatului Țării pentru proclamarea neatârnată Republicii Moldovenești”. Publicația va reflecta de acum încolo în chip generos evenimentele din 24 Ianuarie 1918, mesajul unionist românesc obținând accente și mai pregnante. Propaganda în favoarea unirii se face prin articolele de opinie, știri, interviuri cu personalități importante ale epocii, anchete, reportaje din cadrul activităților culturale românești, prin poeziile patriotice publicate în presă, unele

scrise sub impulsul imediat al mișcării naționale (Pan Halippa, *Spre Unire; Hora neatârnată*; T. Roman, *Sub a țarului domnie ...*; Mihail Minciună, *Prutul etc.*).

În data de 29 martie 1918 este anunțată unirea Basarabiei cu România: *Unirea Basarabiei cu România, s-a făcut!*: „Bucurie mare vestim vouă, iubiți frați Moldoveni, țărani și cărturari, mari și mici: soarta Basarabiei a intrat pe un drum nou, care duce la deplina fericire a voastră și a fiilor voștri: căci conducătorii republicii noastre au hotărât Marți în 27 Martie 1918, unirea Basarabiei cu România, - faptă care va schimba cu totul, și anume în bine pentru voi, toată fața țării și tot cursul vieții în ea. După bărbătești chibzueli, Sfatul Țării a hotărât unirea Basarabiei cu România! 86 de glasuri ale deputaților Moldoveni au hotărât fericitul fapt! 3 glasuri streine au fost împotrivă, iar 36 de deputați n-au glăsuțat nici pentru unire, nici împotriva ei”.

Anunțul va fi urmat de o serie de articole, care relevă iradierea unirii și consecințele ei imediate: *Ceasul fericirii Basarabiei, a sunat!; Sărbătoreasca adunare a unirii. Ședința istorică din 27 Martie 1918, Sărbarea unirii, Sărbătorearea Unirii la Iași, Sărbătorirea unirii în Basarabia etc.* E de reținut articolul lui Pan. Halippa, *Cătră norod cu prilejul Unirii*: „Moldoveni și noroadă înfrățite ale Basarabiei! Pe ziua de 27 Martie Sfatul Țării a proclamat unirea Basarabiei cu țara mamă - România. Gândul, care a împins Sfatul Țării la acest pas, a fost dorința de a îndrepta o nedreptate mare, care i s-a făcut Moldovei - Maicei noastre - acum o sută și șase ani, când împărăția rusă i-a rupt partea de pământ dintre Prut și Nistru și a pus-o sub călcâiul muscălesc. Câte a îndurat țărișoara noastră în curgerea acestui veac de robie, o știm cu toții! Ea a fost dată pe mâna tuturor tâlharilor și potlogarilor, cari au prădat-o și au muls-o, cum le-a fost cheful. Întunecimea cea mai mare a fost slobozită peste norod, ca el să nu-și cunoască dușmanii și să rămâne în supunere dobicioasă către ocârmuirea tâlhărească dela Petersburg. Dar odată cu revoluția, Basarabia a început puțin-câte puțin să iasă de sub robia rusă. Și cel de pe urmă lanț, care a fost rupt și aruncat de pe trupul țării noastre a fost stăpîrea bolșevicilor, cari lucrau cu un gând ascuns să ne dea iar pe mâna stăpînirii nelegiuite de la Petersburg”⁷.

Începând cu anul 1926 vă apărea seria nouă a „Cuvântului Moldovenesc”. Inițiat de un grup de cărturari din cercul Societății „Astra”, la sugestia Mitropolitului Basarabiei Gurie Grosu, săptămânalul a început să apară în 1 noiembrie 1926, având inițial subtitlul „gazetă săptămânală cu tot felul de învățături și știri din toată lumea, tipărită pentru trebuințele norodului moldovenesc din Basarabia de către Asociațiunea «Astra»”. Odată cu trecerea, în 1937, în subordinea Fundației Principele Carol, Regionala Basarabiei, va deveni pur și simplu „foaie săptămânală pentru norod”. Dacă la început echipa redacțională era formată din Onisifor Ghibu (director) și doi redactori: Iorgu Tudor și Mihail Minciună, ulterior îi va avea ca membri pe Leon T. Boga (director), Iorgu Tudor și Emil Gane (redactori).

Pe parcursul activității publicației pot fi urmărite diferențele de opinii în legătură cu fermitatea discursului național și ezitățile basarabenilor, rațiuni ce îl vor determina, în consecință, pe Onisifor Ghibu, unul dintre cei mai activi tribuni, să renunțe la această colaborare.

Cert rămâne faptul că publicația „Cuvântul Moldovenesc” a reușit să surprindă gândurile și atitudinile care au stat la baza sentimentului național al societății. Prin articolele de opinie adunate pe parcursul activității sale, publicația a reușit să modeleze opinia publică, contribuind în măsură decisivă la înfăptuirea Marii Uniri. Alături de revistele basarabene „Luminătorul”, „Soldatul moldovan”, „Ardealul”, „România nouă”, „Sfatul Țării”, „Școala Moldovenească”, „Cuvântul Moldovenesc” a pus bazele deciziilor politice de la Chișinău, care au dus, în consecință, la unirea tuturor românilor în anul 1918.

1. *Presa basarabească de la începuturi până în anul 1957*. Catalog, Chișinău, Editura Epigraf, 2002, p. 145.

2. *Ibid.*, p. 146.

3. I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2004, p. 206.

4. Onisifor Ghibu, „Moldoveni și români”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul IV, nr. 45, 6.06.1917, p. 2.

5. *Cuvânt Moldovenesc*, anul IV, nr. 25, 26.03.1917, p. 2.

6. *Ziarele românești despre Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei* (coord. Marius Diaconescu și Andrei Florin Sora), vol. I, București, Editura Ars Historica, 2018, p. 7.

7. „Cătră norod cu prilejul Unirii”, în *Cuvânt Moldovenesc*, anul V, nr. 32, 1918, p. 3.

Nicolae CREȚU

azimut

„Lebedele” lui Truman Capote

Best-seller New York Times și USA Today la apariție, în 2016, **The Swans of Fifth Avenue** ajunge, destul de prompt, și sub ochii cititorului de la noi, în versiunea românească a **Floricăi Sincu** editată de Humanitas Fiction, **Lebedele de pe Fifth Avenue**, 2018, primită cu elogii destinate autoarei, **Melanie Benjamin** (pseudonim), cu nimic mai reținute, chiar dimpotrivă, decât cele de la lansarea de pe piața de carte americană. O „poveste” care îl are în centrul ei pe Truman Capote, autorul celebrei **Mic dejun la Tiffany** și **Cu sânge rece**, și tocmai de aceea privind și raporturile ficțiunii cu sursele ei din real.

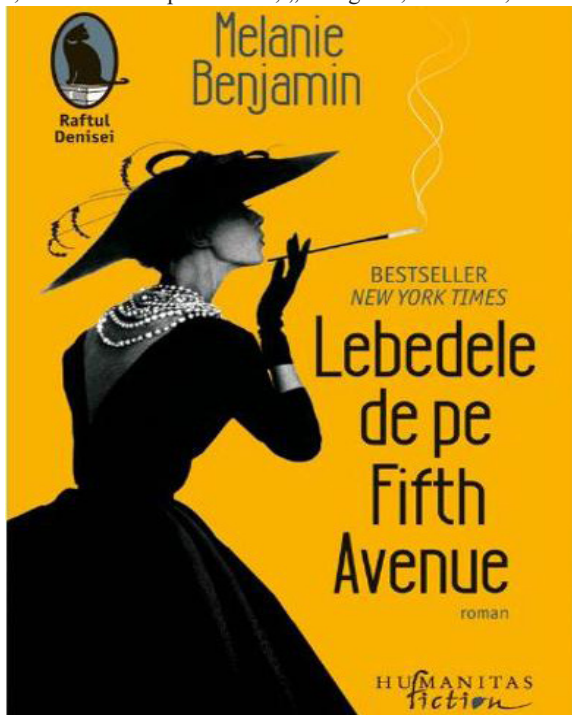
Dar cine sunt de fapt „lebedele de pe Fifth Avenue”, cele în al căror grup pătrunde scriitorul și devine răsfățatul lor? Instanța pe care o numim narator, „voce” intratextuală, nu face deloc un secret din mondenitatea cu atâtea semne de artificialitate și snobism ce-și pun amprenta asupra cercului lor exclusivist, privilegiat, de invidiat. Teatrele, cinematografele, cărțile purtând faima succesului, restaurante de lux, reviste ca „The New Yorker”, „Vanity Fair”, „Vogue” marchează orbita prezenței lor în lume, spațiul ce le e familiar pentru genul lor de **social life**. Ce fac? „Bărfesc și sunt văzute”, mai exact: se **lasă** văzute. Așadar, „o lume de o eleganță calmă, artificială, un univers al aparențelor” bine (și costisitor) întreținute, dar nu de bani duc lipsă, ci de amuzament, de un antidot al plictisului și sterilității unui atare „spectacol”, oricât ar fi el de strălucitor în ochii altora. E o variantă de elitism monden, cu imperativele și „ritualurile” lui, și a nu lua prânzul la *Le Pavillon* ar echivala cu un stigmat al decăderii. Ambițiile pragmatice, legate de cariere și de avere, le revin bărbaților, soților, doamnelor le rămâne competiția vizând un rang de câștigat, la palierul de vârf, „datorită aceluia har care e stilul”, cum apare între celelalte „lebede” Babe Paley, prezență de prim-plan alături de Capote.

Sunt uimite ele însele: „Ciudat cum le apropie Truman”, pe unele altora, făcând din dușmance aliate. Dar, trebuie spus, o „dușmănie”, cu invidii, capcane și trădări modelate de o „regulă a jocului” monden, de pe aceeași „scenă”, la care niciuna n-ar fi în stare să renunțe. Zeflemele, maliție chiar, vorbe de spirit (**mots d'esprit**), iată cam ce anume le umple timpul, dar nu e nimic mai de profunzime în toate acestea. Dacă este ceva, de ordinul esenței menescului, care le lipsește este autentică deschidere spre celălalt și tocmai pe acest fond de mentalitate crispată (în apărarea imaginii proprii) câștigă teren „intrusul” gay, bărfitor și limbă ascuțită la răndu-i, dar dându-le acestor femei răzgăiate și blazate o impresie de plăcută sociabilitate ludică, de lejeră și neprimejdioasă ieșire din tiparele existenței lor de până atunci, cum se întâmplă mai cu seamă cu Babe Paley, soția atotputernicului manager CBS care e Bill Paley. Așa începuse cucerirea „lebedelor” de către „fătălăul ăla” sau „progenitura asta de tărfa sudistă”, cum îl vor gratula ele mai târziu, după scandal. Dacă „se ținușe ca scaiul” să intre în intimitatea cuplului Paley, ținta putea fi mai curând notorietatea lui Bill, bărbatul dominator și netemător de concurența unuia ca Truman, care nu e un „bărbat adevărat”. Totuși, nu soțul lui Babe, ci ea se află în miezul romanului, și deschiderea ei sufletească, dezvăluitoare, riscată, fără mască, în fața celui alt, la fel de vulnerabili amândoi.

Pentru ca primul pas pe o astfel de cale e al lui, al invitatului din acel week-end de care se leagă toată povestea lor, cu luminile și umbrele ei. Capote nu se ferește să-și arate „rănille fără vindecare, cicatricile” ce îl definesc, vorbindu-i ei despre mama sa, Lilly Mae sau „Nina”, „o putoare egoistă”, tatăl – „o parodie de om” și tatăl vitreg, Joe Capote. Nu e o sporovăială oarecare, ci un act de **molipsitoare** încredere în „celălalt”, o nedrămuțită confesiune, a „cuiva care își pusese sufletul pe tavă”. La care se răspunde la fel, prin deplina renunțare la mască, la imaginea autoprotectoare, dar falsă. La el iese la iveală fondul psihanalizabil al unei copilării lipsite de căldura maternă, la ea realitatea atât de vulnerabilă dindărătul frumuseții „perfecte”, performanță de laborioasă ascundere e unui facies marcat pe viață de răni și cicatrici de neșters. Nu accidentul auto din adolescență, cu urmările lui fizice („Fața e singura ta avere”, i se spusese), ci mularea (indusă, dar și autodresură) pe un tipar de imposură generalizată e cheia acestei târzii eliberări. Pătrunderea lui în dressing-ul lui Babe Paley e metafora unei dezvăluiri-terapie, începutul unei desprinderi din sufocantul păienjenis atotefalsificator: chip, vestimentație, căsătorie, **social life** de mediu și mentalități elitiste sofisticate, neconținut minate de propriul vid. Locul imaginii lui de scriitor în ascensiune e luat de „copilul” complexat, nesățios de dragostea maternă protectoare și de compensațiile acelei lipse: „Mereu avea nevoie de mai mult: Mai multe frumuseți de văzut, mai multe locuri de cunoscut, mai multe elogii de primit.” Apropierea lor, unul de celălalt, stă sub semnul împărțării unei libertăți *interioare* înainte de toate, câștigată într-un climat aparte, de reciproc credit confesiv total, fără „rest”. Riscantă, desigur, dar tocmai asta conferindu-i valențe de paradoxal delectare.

S-ar fi întâmplat același lucru dacă în locul „prichinde-lului” gay (cum îl vede Bill Paley) ar fi fost un „bărbat adevărat”? Cu siguranță, nu. Liantul devisiv al relației lor, generator de tămăduitor efect mărturisitor, e tocmai climatul

unei iubiri lipsite de carnal, „gratuitatea” ei. E în mare măsură **joc**, unul al distrugerii învelișurilor-„scut”, cu ceva de formulă magic-„copilărească” („Spune-mi ceva despre...””) a impulsului dat confesiunii, pe o gamă ce vindecă de artificial, reînviind autenticul, cvasiuitat: „primul tău sărut”, „animalul tău preferat din copilărie”, „plăcerea ta cea mai vinovată”, „realizarea ta cea mai măreață”... Nu canapeaua lui Freud, nu anamneza îndepărtatei surse a unor complexe, ci recuperarea a ceva pierdut, pervertit atât de sofisticat în timp. „Se regăseau unul într-altul, nu ca o imagine din oglindă, ci ca pe o reflexie a aceleiași suferințe, ori absențe, ori a unei prăpăstii lăuntrice”: denudări sufletești, credit total acordat celui alt. Truman: „Mi-a fost dor de dulceața aia toată viața”, Babe și „vârsta” **interioară** de deplină libertate asociată acelei „Odeal”, dublul ei imaginar, netemător de „ce va spune lumea”. Făcuți egali unul altuia și în minusuri: „Era asemenea ei. Aparte, exotic și în același timp șleampăt și banal.” Aureola unicității, totuși, de o altă natură: „Singurul căruia îi pasă de tine într-atât încât să-ți spună adevărul”, unul inconfortabil, dar vital. Un week-end la vila Paley din Jamaica, apoi atâtea locuri și secvențe-trepte ale apropiierii lor, Capote: „cea mai mare dezamăgire a copilăriei mele” și revelația lui de triumf și înălțare drept „cea mai grozavă stea”, tot el către Babe, „amețită, liberă”, înveșmântată în risipa de flori de hârtie: „Uită ce așteaptă lumea de la tine. Pur și simplu bucură-te, învârteste-te!”, el, la răndu-i, văzut cu acea privire a ei, „indulgentă, dar avidă, a unei

mame mândre de fiul ei. Sau de iubitul ei”: o ambiguitate, sau „ezitare”, de tâlc esențial, revelator, dispunere în roluri complementare duale: mamă și iubită, **sun** și **lover**.

În jurul lor sunt ceilalți, mai ales ele, celelalte „lebede”, fiecare cu povestea, „stilul” și măștile ei, neatinse, nesfășiate, un întreg ansamblu de coloratură diferențiată în nuanțe, dar convergentă în esența ei (de contrast focalizant) opacă la miracolul, jocul și grația a ceea ce i se întâmplă lui Babe **lângă** Capote, nici lui până la capăt accesibil ca sens de profunzime, dovadă tot câmpul de reacții și sugestii implicite „scandalului” stărnit de ultima sa scriere, văzută ca un act de „trădare” și pedepsită de cercul lor ca atare, suprem test al opacității. Îl condamnă pe „micul poponar”, băgăreț și limbut, lipsit de orice urmă de discreție și delicatețe în scripturala lui „lovitură sub centură”. Așa să fie? Ce „rol” jucase, până la urmă, seducătorul intrus acolo, în cercul lor, și mai ales, distinct, față de Babe? Fusesse el un „elf” sau „un adevărat michidufă”, versatil și insinuant „culegător de povești”, abia dacă lejer (și transparent) „distanțate” în *cheia* versiunii lor ficționalizate? Autoarea e departe de a-și „angeliza” personajul, în care scriitorul de o „disciplină monastică” (capitolul *Truman la lucru*), cu discernerile lui (față de sex și mondenitate: „Lucrul era lucru și joaca era joacă”), coexistă cu insul alunecos, în stare să „codoșească” pentru Bill Paley, de pildă, devenit steril literar după apogeul *Cu sânge rece* și „Balul” triumfului său personal, compensație a atâtor complexe. Cea care nu îi condamnă „trădarea” e tocmai Babe, aparent victima sa (nu Bill) prin excelență, judecând totul cu măsura omenescului comun: singura căreia îi rămâne prețioasă memorie a unei (necarnale) *iubiri-stare de grație* ca redobândire, reintrare în posesia adevăratei sale ființe, miracol rămas străin magicianului „fără voce” Truman Capote. Pentru a potența efectul acestei magii a jocului și a artei, romancieră nu ezită să încheie în nota sustragerii astfel, în pofida scandalului-*test* al *Rugilor împlinite*, de sub ravagiile timpului, degradării și morții. Nu aceasta este și sugestia, oricât de evanescentă, a alegerii simbolismului metaforic al „lebedelor”?

Radu PĂRPĂUȚĂ

Borșul lui Creangă

Ion Creangă avea un cucoșel pe care îl chema Fasolă. Tare mult mai ținea povestitorul la el! Îl păzea ca pe ochii din cap să nu-l mănânce mâțele, că erau vreo cincisprezece și nu prea avea ce să le dea de mâncare. Acest cucoșel i-a slujit povestitorului drept prototip literar al cucoșului năzdrăvan din povestea *Pungața cu doi bani*.

Ș-odată, în Săptămâna Patimilor, unde nu-i vine povestitorului o poftă ca aceea să mănânce un borș, dar nu de ștevie și urzici, ci taman borș de cucoș. Adăuza era Vinerea Mare! O cheamă povestitorul pe Tinca Vartic, țitoarea, și-i zice să taie cucoșul, că vrea să mănânce un borș cu mămăligă prăjită. „Da’-i post, măi, păgânule!” face de colo Tinca. „Taci, fa, n-auzi, fa, că știu eu ce fac. Tu n-ai crieri, nici te doare capul.”

Dar Tinca tot boscorodește și boscorodește, c-avea limba tare harnică, până ce Humuleșteanului îi sare muștarul: „Tincă, fa, când ți-oi arde una între felinare, ai să faci ca trenu’ la Socola.”

Tinca îi știa de frică, așa că sare ca o fată mare, își pune poalele-n brâu și-și suflecă mânecele, ațăță focul și pune un ceaun cu apă pe foc, îl pune pe povestitor să taie cucoșul, că asta nu-i treabă de muieră, apoi Tinca bagă cucoșul în apa clocotită din ceaun și-l întoarce pe toate părțile cu cleștele, ca să se slăjească penele. După asta jumulește penele de pe cucoș, îl cinătuiește, adică îl desface și-l eviscerează, cum se zice pe domnește, curăță rânza, aruncă mâțele la mâțe, îl hăcuiește, adică îl taie în bucăți, îl mărunțește și spală frumos bucățile de carne, punând la o parte maiul, fără fiera desprinsă cu grijă, pipota și scurmușele pentru vreun nepoțel. Pe urmă pune carnea la fier și se apucă să adauge toate cele de trebuință, după rânduiala lor: trei-patru cartofi tăiați felii sau feliați, cum se zice la oraș, niște tocmagi de casă, că tăiței nu avea, două-trei fire de ceapă, lobodă multă, olecuțică de mărar, pitrinjăl, hațmațuchi, o mână de urzici culese de sub gard, neuitând, la sfârșit, să pună ș-o leacă de cimbru din ocniță, fără de care degeaba mai faci borș. Trage o fugă până la vecină să aducă niște borș pentru acrit, că ea nu umpluse borș din cauză că n-avea huște ca lumea. La întoarcere, păstrând în minte ce discutate cu vecina despre distrabalata ceea de copchilă a popii Tudorache, trece și prin fundul grădinii să rupă ceva leuștean. Acasă cată și doi-trei chiperi din cei roși-roși, cum îi nasul preasfințitului Calinic după aghezmuire.

Ferit-a Sfântul să fierbi borșul la foc mare! Tinca are grijă să păstreze focul potolit, căci cucoșul Fasolă era tânăr și s-ar duce toată dulceața cârnii la foc repezit, cum se pierd plăcerile patului când ești prea arzoi. Nu mai vorbim că, astfel, pitrinjălul, urzicile sau loboda, prin culoarea lor, atrag ochiul spre îndestularea stomahului, care râde deodată cu ochiul. Una-i să vezi o zamă tulbure ca apa Bahluiului și alta-i să-ți clătești ochii cu firisoarele bine tocate de lobodă verde și roșă. Bunînțeles, trebuie să ai grijă și să spumuiești borșul.

După asta, până ce borșul mai dă o dată în clocot, face repejor o mămăligă nici prea moale, nici prea vârtoasă, numai bună-bunuță. Asta într-o mică de ceas. La sfârșit gustă borșul, mai drege cu sare, cu-n fum de chiper negru și... gata-i masa. Borșul era dumnezeiesc, iar mămăliga mergea unsă până în fundul gurii, înmuind împărătușul de acolo. Nici toate cutiile, borcanele colorate, mezelicurile și alte spurcăciuni de la dugheana lui jupân Șmil nu fac cât un asemenea borș primit fără opinteli de stomah, încât este de folos bărbatului la muncă și la plăceri și aduce laudă și bucurie femeii lui. Asta-i treaba cu borșul și meremeturile lui.

Așa că puneți burta la cale, bade Ioane! Plescăie de plăcere Humuleșteanul și zice: “Pfi, bun borș mai face Tinca me! Numa’ că ți-am zis, fa, Tincă, fa, mie să-mi pui târțița, nu aripă, că n-am de gând să zbor ca îngerii din ceriuri! Mie-mi place târțița grasă la femeia frumoasă, he-he-he!”

Tinca tocmai îi schimba aripa cu târțița în strachină, când, iaca, vine părintele Enăchescu, coleg de întocmit manuale școlare cu Creangă. Se holbează Enăchescu și-și pune mâinile în cap: „Da’ ce faci, diacone? Ai nebunit de cap? Te înfrupti în Săptămâna Patimilor Domnului?” „Eu mănânc Fasolă”, zice Povestitorul, continuând să infulece și răzând pe sub musteți. „Cum fasole, când eu văd carne?” „Ba-i Fasolă”, râde iar Humuleșteanul și îl lămurește până la urmă pe Enăchescu în privița „fasolei”.

Numai că popa Enăchescu era cam cănos la inimă. A răs mănzește și pe urmă l-a pârât pe diacon la protopop. Din această cauză scriitorul a fost dat afară din diaconie. Să mă trasnească Dumnezeu dacă mint! Acesta-i adevărul adevărat, iar împușcatul ciorilor la Golia, mersul la teatru și toate celelalte sunt niște scorneli ale unor ipochimeni, părați critici literari, ca să se afle în treabă. Dacă te-ai potrivi lor...

Notă. Textul acesta nu este de memorialistică, ci este o proză. Spun asta pentru că sint pățit.

Seria a II-a

Traiul în tranzit

4. Vămile Văzduhului

Întru veșnica pomenire a celor ce mi-au purtat zâmbetele la urechile destinatarilor

Intro

Dacă bravul Cetitor – supraviețuind avalanșei de texte dedicate unui centenar – își închipuie că va avea un text despre senzațiile tactile ale trecerii punctelor de frontieră din aeroporturi (palpare profesională, metodică, dublată de scanarea chipului cu dispozitivul binocular din înzestrarea naturală a lucrătorului făcând parte din poliția de frontieră), se înșeală amarnic. Nu va fi vorba nici de senzația inefabilă a primei descălțări în vederea radiografierii tălpii ghetelor (se întâmpla la ieșirea din Rusia, pe aeroportul de lângă fosta capitală imperială, în martie 2008), nici de zburlirea piloșității brațelor la aplicarea unor pătrățele de hârtie (asta se întâmpla la noi, nu voi deconspira locul și nici momentul). Refulând toate acestea, ai pornit spre alte zări transfrontaliere.

De la Sfânta Teodora ai aflat că, de vei merge *spre Răsărit pe calea aerului*, suflul va trebui să treacă prin douăzeci de vămi¹. Nu știi din ce motive nici unul dintre funcționarii de la Oficiul Județean de Turism (*traveller* unic al statului patriotic socialist) nu vă spunea nimic despre Vămile Văzduhului când „contractați” o excursie. Poate că informația era rezervată „conducătorului de grup”, la fel cum știrile privind problemele delicate din țările vecine și prietene (Praga, Varșovia) erau discutate cu „activul de partid” de la un anumit nivel în sus. La alt nivel, catastrofele feroviare făceau obiectul unor instruirii cu personalul pe baza unor broșuri pe care scria „pentru uz intern” (ți-a picat în mână un asemenea document când aveai 15 ani și te-ai îngrozit citind numărul victimelor rezultând din acel „eveniment”- cum era numit faptul în jargon administrativ).

Poate că – în cazul dat – intervenea și „ateismul științific”, religie de stat care despovăra mințile poporului de dogme și porunci, înlocuind întreaga literatură bisericească prin volumașe semnate de un singur autor, Tatăl Suprem al Națiunii. „Poruncile” cedau locul „comandamentelor”, astfel încât teologii noii treimi (Partidul-Ceaușescu-România) au trebuit să fabrice un Cod al Eticii și Echității Socialiste pentru a le aduce aminte maselor populare că nu pot face chiar tot ce doresc.

În acel context nu e de mirare că amintitele vămi ți-au apărut într-o formă epurată, în spiritul „materialismului dialectic” (obiect de studiu la care erai tot timpul un element exemplar): era vorba de *Văz* și de *Duh*, de *Imagine* și de *Gândul exprimat*.

1.Vameșii Văzului

1989

Turul de capitale răsăritene (Praga, Varșovia, Leningrad, Moscova, vizitate în 1983) ar fi putut deveni materia unei cărți dacă m-aș fi gândit să folosesc aparatul fotografic. Legende privind voalarea filmelor la punctele de frontieră atunci când nu erai fotoreporter autorizat m-au făcut să renunț de la început la ideea de a mă echipa corespunzător. Mai intervenea un amănunt: prin 81-82 venise un grup de polonezi la liceul industrial unde predau, nu s-a putut fotografia nimic, deși printre ei se afla o ziaristă de la „presa pentru tineret” (vorbitoare de franceză, fiind astfel chemat la întâlnirea respectivă), care ar fi avut nevoie de imagini pentru a ilustra articolul despre școală. Li s-a promis un set de fotografii după ce vor fi fost vizate de înaltele foruri care patronau liceul².

2018

Mai târziu m-am echipat cu un astfel de instrument, am făcut sute de poziții de clișeu, nu am dezvoltat niciunul din străinătate: la atelierele din circuitul „cooperației meșteșugărești” era prea scump, încercând la un „coleg de campanie” (agricolă), mi-a spus că a pierdut bobina. Când, ajungând în Apus (la vârsta de 42 de ani), am folosit intensiv aparatul sovietic echipat cu un resort pentru antrenarea peliculei, am descoperit că priveam realitatea în limitele parametrilor unui obiectiv superangular bazic (circa 90°), chiar atunci când câmpul vizual nu era obturat de prezența mașinii de captat imagini: pentru a cuprinde tot ce era vizibil, roteam capul și completam mental panoramicul la care obiectivul nu-mi dădea acces decât

prin completarea reciprocă a fotografiilor de la stânga la dreapta.

Dincolo de aceasta, apărea teama de „vameșii fotografiilor”, de cei de Acolo, dar mai ales de cei de Aici: de ce ai pozat asta, ce ai găsit interesant în locul celălalt. Aveam destule probleme cu mașina de scris: după câțiva ani de deținere „liberă” (în 1970 nu era obligatorie declararea la miliție) m-am trezit cu obligația de a merge anual pentru probă de dactilografie, vecinul de la etajul inferior îmi spusese că *știe că am mașină de scris* (pe un ton ciudat, semăna cu amenințarea de denunț) când l-am rugat să reducă volumul zgomotecii personale (echipată cu cititor de discuri de vinil). M-a cuprins râsul când, după cum voi fi relatat în alt loc, un ofițer KGB din Telavi (RSS Gruzină în acel moment), mi-a spus că pot fotografia nu doar vechiul turnuleț, ci și sediul instituției la care lucra, postat la mică distanță de hotelul Inturistului.

Trecut-au anii, au apărut noile vămi ale fotografiei, pe care le-ntâlnesc cu fiecare excursie, cu fiecare ieșire din casă. Proprietăreasa unui dispozitiv de făcut zgomot instalat pe parcare din fața blocului meu în perioada hramului Cuvioasei Paraschiva mi-a spus (în 2007) că nu am dreptul să-i fotografiez utilajul, într-un muzeu parizian (2011) nu am putut fotografia o scenă superbă, cu un

„instit” care-și iniția discipolii în arta vizuală (atmosferă calmă, priviri în același timp destinate și atente), în piața San Marco din Veneția am filmat cu teamă scena în care două fete (12-13 ani) se jucau atrăgând pe brațele lor zeci de porumbei (a căror hrănire de către turiști era interzisă!).

2. Cu dragostea³ nu-i de glumit 1972

E băgat până-n gât în „politică”. Totul începuse cu obligația conducerii liceului de a primi în partid elevi din ultima clasă, probabil pentru a fi creată „pepiniera” organizației uteciste studențești, la „umană” au considerat că profilul lui se potrivea (rezultate școlare, „origini” etc.). În anul III descoperă – odată cu savoarea jocului semiotic – calea spre *Estudentoclaturia*, minunatul ținut în care mediocrităților li se deschidea drumul spre cariere de succes: un hiperadaptat student de la germană (ajuns peste noapte președintele organizației de la limbi străine, după 1990 va fi chiar ambasador) îl propulsează în funcția de „responsabil cu ideologia”. Urmează un an de călătorie în lumea cuvintelor-cheie ale vremii, cu propuneri de a colabora la „Tânărul leninist” evitate prin lene, de a scrie „referate” pentru un volum celebrând jumătatea de secol de tineret comunist. Nu se poate refuza așa-ceva, crede că poate să se descurce exploatându-l pe Lukács (autor tradus pentru a presăra cu praf intelectual discursul epocii). Eroare: este chemat de editorii volumului, „*da, tovarășu’, textul este pertinent, este bun pentru o revistă de pedagogie, dar aici e nevoie de ceva care să preia spiritul novator al gândirii Tovarășului...*”. Înțelege că nu se poate merge pe *altă cale*, cu dragostea de Conducător nu-i de glumit. Ochiul Patriei, vigilent, vajnic veghează, vânează eresurile din trupul cuvintelor călătoare și asta pentru că,

după cum ne spune o formulă a moldovenilor de dincolo de Prut, spre Răsărit, „umblă vorba” (calc după rusescul „id’ot reci”). Și, evident, când *vorba umblă*, nu trebuie să poarte decât încălțări potrivite, opinci pentru scenă folclorică, „adidași” la stadioanele cu versuri folkizarde (*țara noastră-i țara noastră / nu-i a lor și nu-i a noastră*). Iar când călătorești, trebuie să fii convingător spunând că „la noi e mai bine”, mai ales în fața străinilor (ghizii locali, turiști din alte țări). În orice clipă, ți va spune cineva bine avizat/instruit, nu uita că ești român, *reprezinți țara...*

1992

Angers, localitate cu o universitate recentă (1971) unde sunt parcați („bursă de mobilitate”!) universitari și studenți (vizați pentru recrutare la diverse catedre), cea mai mare parte din Iași. Colega de catedră (fostă colegă de promoție, acum vecină de cameră în căminul de pe „campusul universitar”) îi atrage atenția că și el *reprezintă* țara, se interesează de studenții cu care este în contact și este în permanentă legătură cu Patria, prin corespondența cu Șefa. Nu-i trebuie prea mult să înțeleagă că Țara veghează asupra lui cu ochi blânzi, materni, așa că nu se va mira atunci când – întors la locul de muncă - i se reproșează că a dat în presa locală din Anjou, un interviu care nu... La recepția căminului, un coleg de la o facultate cu profil tehnic s-a întins aproape peste umărul lui văzând că primise un plic enorm provenind de la redacția cotidianului „Ouest-France”.

2007

Ajunge la *Tunis*, la un colocviu organizat de Universitatea Zeituna⁴, care lansase pe situl Fabula.org un apel pe tema „Religion et culture du comportement civilisationnel dans la société” cu spijinul Fundației Konrad Adenauer. Îi este aprobată prompt propunerea (inspirată dintr-un anume *Jurnal al fericirii*), obține rapid bilete de avion prin finanțare de la Agenția Universitară Francofonă. Totul merge bine, e surprins doar că nu vede pe nimeni din «țările răsăritene» (nici din perimetrul catolic, nici din cel ortodox). Iată însă că – în ajunul susținerii temei⁵ este abordat de patronul științific al întâlnirii, islamolog : „*Domnule profesor, țin să vă informez în legătură cu o situație bizară*”.

Ce se întâmplase de fapt : respectivul tocmai primise un telefon de la ambasada României, de la domn care se recomanda Ionescu („*se pare că mai toți românii se numesc Ionescu*”, face tunisianul zâmbind subțire”) și ținea morțiș să transmită organizatorilor că lucrarea cetățeanului carpato-dunărean *nu reprezenta punctul de vedere al țării*, că respectivul nu fusese delegat de nici un for cultural sau științific românesc și poate n-ar fi cazul să fie prezentată. „*I-am răspuns că nu era vorba de o reuniune oficială pe teme interconfesionale, că propunerea a fost acceptată de un comitet științific internațional și că – dacă are de făcut obiecții – poate asista la susținere și chiar poate interveni în dezbateri cu punctul de vedere al ambasadei*”, a precizat organizatorul. A așteptat nerăbdător să vadă cum arată personajul. Acesta însă nu s-a manifestat public, la prezentarea comunicării au venit întrebări din partea colegilor străini, a studenților locali, corespondentul cultural al cotidianului „La Presse” i-a preluat un fragment consistent din rezumat în prezentarea evenimentului. A apărut, în schimb, în dimineața următoare, un localnic: dorea să-i solicite sprijinul pentru a găsi urmelor unui strămoș, ofițer în trupele otomane la 1877, bănuia că ar exista ceva documente în arhivele românești. L-a trimis la „domnul Ionescu”.

Rămas în umbră, *Ochiul Țării* l-a obsedat o vreme dar – din lipsă de timp, de chef – n-a făcut investigații ca să afle cine era întruparea acelui *organ al vederii de stat* și cine-l dirijase.

Note și precizări

1. Caută pe la Doxologia și vei afla despre ce este vorba.
2. De problemă se ocupa Comitetul de partid de pe „platforma Combinatului”.
3. Evident, nu mă refer la frivola piesă franțuzească de Iubirea de Țară, Partid, Conducător.
4. E vorba de o școală superioară „confesională” – după modelul celor *catolice* din Franța, unde nu se predă doar teologie (cea din Tunis pregătea și ingineri electroniști).
5. *Ethique du mensonge et représentation de la foi dans l'univers carcéral communiste*.

Lina CODREANU

„Răzeșul” și răzeșii lui Virgil Caraivan

Începând din primul deceniu al secolului al XIX-lea, în Țara Moldovei se observă o intensă mișcare progresistă în domeniul cultural. În acest context, la 28 aprilie 1908, a luat ființă Societatea Scriitorilor Români, între întemeietori figurând și scriitorul Virgil Caraivan (7 febr. 1879, Șuletea, j. Fălciu – 1966, București), ales membru în comitetul de conducere cu sarcina de casier al societății. Din 1901, datează debutul lui publicistic și, din 1907, cel editorial prin volumul *La șezătoare*, prefațat de Nicolae Iorga. S-a înscris mișcării de popularizare a valorilor folclorice românești, publicând, pe lângă poezii, povestiri, schițe de autor și culgeri de povești, snoave, legende românești ori traduceri din folclorul altor popoare. Ca ziarist, a colaborat la diferite publicații din țară, în primele decenii de după 1900: „Tribuna” (ziar fondat în studenție), „Sămănătorul” (fondatori - Al. Vlahuță și G. Coșbuc), „Neamul românesc”, „Floarea darurilor” (sub îndrumarea lui Nicolae Iorga), „Florile dalbe” (George Tutoveanu).

Îndată după Marea Unire, când avea publicate peste zece cărți, scriitorul Virgil Caraivan s-a retras în mijlocul răzeșilor lui din zona natală Bârlad - Șuletea. Sub directoratul său a apărut revista „Răzeșul” (1926), urmată de „Documente răzășești” (1932-1934). De asemenea, a fost inițiatorul câtorva societăți culturale din arealul fălcian, a devenit membru activ al Academiei Bârlădene și, neîntrerupt, a colaborat la diverse publicații din țară.

Pentru revistă, Virgil Caraivan a ales denumirea „Răzeșul”, deoarece el considera că astfel poate veni în sprijinul luminării răzeșimii din Moldova de mijloc. Pentru „răzeșimea cea mai vrednică, bogată în fapte și descendențe ilustre” – așa cum o prezintă el cu mândrie – proiectează „o revistă pentru nevoile speciale ale micilor noastre orașele de provincie și a județelor în cuprinsul cărora se găsesc” (*Însemnări*, nr. 2). Cercetându-și arborele genealogic, și-a găsit ascendenți în spita vrednicilor *boieri* sau *răzeși moldoveni* care, dovedind spirit de jertfă în apărarea pământurilor strămoșești, au fost înstăpâniți de voievodul Ștefan cel Mare cu moșii, de fapt, au primit prin „dreptul domnesc” un *rang nobiliar* românesc.

În perioada interbelică, învecinat cu ținutul Tutovei (de care aparținea Bârladul și Șuletea) se întindea județul Fălciu a cărui reședință era târgul Hușilor, așa încât e de înțeles că pașii scriitorului l-au purtat prin pitorescul oraș, pitit sub poala pădurii Dobrina și gătit cu salbele podgoriilor. În consecință, primul număr din februarie 1926, a fost tipărit la Atelierele grafice ale lui Zanet Corlăteanu din Huși, următoarele – la tipografia bârlădeanului Nicolae P. Peiu.

Nu e de mirare, de aceea, că numărul prim al revistei „Răzeșul” se deschide cu *Hușii*, articol semnat de Virgil Caraivan. În conținut, directorul revistei oferă o *scurtissimă* monografie a micului burg, cuprinzând referiri interesante privind așezarea geografică, vechimea istorică, denumirea și satele răzășești din jur, aspecte ale dezvoltării economice (comerțul), Episcopia Hușilor, instituțiile fundamentale, aspecte administrative, pitorescul orașelului dintre vii.

Prezentarea nu e statică, „de insectar”, ci în mișcare, așa cum insinuează scriitorul atunci când se adresează unui prezumtiv tovarăș de drum, căruia-i diriguiește privirea și receptarea. Mai întâi, ajungerea în Huși se făcea cu ajutorul celebrului „trenișor de Crasna-Huși”, după cum îl nemurise în 1915 Barbu Nemțeanu, adică „un tren mititel, cu vagoane puține, cu o mașină sprintenă gata de plecare, care după ce șueră suptirel și ascuțit, pleacă răpede valea în sus, vârsând o adevărată ploaie de scântei [...]”, după cum scrie V. Caraivan. Trenul devine un personaj alegoric care „trece răpede”, „pășește mândru prin gara Oltenesti, stă puțin în gara Crețești unde-și umflă burduful cu apă”, „se încordează voinicește și începe să urce panta prin pădure spre Dobrina”, „biruiește dealul”, sus „se odihnește o clipă”, dând răgaz călătorului să admire priveliștea cu vii și pomi roditori, coboară repede panta, „șerpuind printre vii, făcând mari oculuri” până la sosirea pe peronul mic al gării cu oameni puțini.

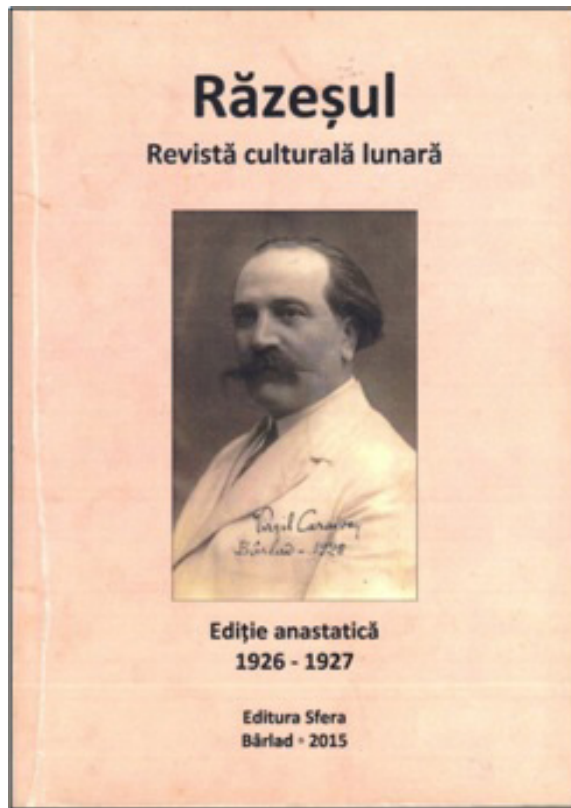
Alunecările *trecut-prezent* între lumea istorico-legendară și realitatea patriarhală se fac lesne și cu folos. De pildă, portretul de domnitor al lui Dimitrie Cantemir, autor al *Descrierii Moldovei*, primește prin pana de artist a lui Virgil Caraivan impresia desprinderii din fresca istorică într-o trecere firească a alaiului domnesc printre supușii săi: „Și poate nu odată savantul domnitor, cu părul drotat și armură de cavalier, peste tunica de catifea moale și lăcuită ca a nobililor din apus, înconjurat de sfinți și boeri de țară, să fi ciocnit paharele cu vin chilimbariu pe meleagurile acesteia natale. El va fi stat aici de bună seamă și în vremuri de răstriește [...]”.

Prezentarea Hușilor este înnobilită de menționarea unor personalități ilustre (domnitori și episcopi) care au trecut, trăit ori au murit în acest târgușor. Cu obiectivitate, scriitorul sugera edililor de atunci că, neatins de prefacerile sociale și comerciale, „acest cuib draguț de frumuseți naturale” ar putea deveni „un loc de adevărată vilegiatură”, un loc de pelerinaj pentru oamenii dornici de odihnă, de apa izvoarelor din pădure și de aerul răcoros al verii asemănător celui de la munte etc. (Îndemnul e valabil și astăzi, după aproape un veac, adăugăm noi. Rămâne doar ca edilii contemporani să-l cunoască și să ia aminte).

Folosind aceeași manieră compozițională, în numărul următor, Virgil Caraivan prezintă și orașul Bârlad, dis-

cutând despre vechimea așezării, cursul apei Bârladului, îndeletnicirile strămoșilor, familiile boierești (Kostăkeștii, Bujorăni, Pălădeștii, Sturzeștii), conducerea administrativă, bisericile, cazărmile, mijloacele de comunicație, sărbătorile, bălciul, grădina publică, personalitățile orașului (Alex. Vlahuță, Gh. Palade, Roșca-Codreanu, Stroe Beloescu, Beldiman, Ion Popescu) ș.a. În alte câteva materiale și-a centrat atenția asupra unor figuri ilustre ale Bârladului. Fapta vrednică a părintelui septuagenar de a publica cele cinci volume de *Documente Bârlădene* este lăudată de V. Caraivan în articolul omagial *Sărbătoarea unui Vlădică: Episcopul Iacov Antonovici*. Apoi, cu semnificația unui pios omagiu, adresează o *Scrisoare deschisă* (nr. 10-11-12) către doi eroi – generalul Lascar Caracaș și colonelul Theodor Theodorian, ambii căzuți în luptele de pe câmpia Mărășeștilor. În alt loc (nr. 2), acordă atenție sculptorului bârlădean Ioan C. Dumitriu, autor a patru busturi amplasate în oraș, iar în nr. 9 scrie despre descoperirea unor monede (de aur, argint, bronz și de aramă, ultima găsită de el însuși în satul Șuletea) din epoca romanilor în regiunea Bârladului.

Între textele lui V. Caraivan figurează și proza literară de scurtă întindere. Ceea ce incită interesul cititorului e că prezentările mini-monografice ori medalioanele evocatoare nu sunt făcute „la rece”, nu neapărat cu instrumentalul științific, întrucât scrierile lui oscilează între publicistică și proză artistică. Desprindem, aleatoriu, câteva mostre de

autentică proză, fie descriptivă, fie confesivă, răsfirată în texte publicistice: „Hușul e un oraș liniștit: graba și sgomotul reclamei timpurilor moderne nu sunt cunoscute pe aici. Acest orașel de școli și biserici, curat și bineșor întreținut, se odihnește liniștit, dacă nu cumva doarme dealbinelea câte odată, între cele două pâraiești [...]” (*Hușii*); „Și când în sărbători începeau jocurile și umbla scrânciobul încărcat de feciori și fete ca de niște flori, o sbugheam dintr-un loc în altul, privind hora, intrând și ieșind ca prâsnelul din cerul horei pe supt mâinile prinse în joc ale flăcăilor și a fetelor, cari clătinau din cap zâmbind spre noi. Și ce flăcăi și fete mândre, mai ales în Cotul Negru, erau pe vremea aceia la Bârlad!” (*Bârladul*).

Au fost publicate articole cu profil asemănător semnate de episcopul Iacov Antonovici (*Neamul Roșca Codreanu, Schitul Magariu*), Petru Gădei (*Un scriitor basarabean: Dumitru C. Moruzi, La Mireșești*), Gh. Ghibănescu (*Din actele podului pe Prut de la Fălciu*), Vasile Manole (*Un binefăcător: Stroe Beloescu*), Virgil Cârtescu (*La Ruginoasa*) ș.a.

Adresându-se unui public neomogen prin pregătire intelectuală, îndeletnicire ori aspirații, coordonatorul revistei nu s-a cantonat de un anume tip de texte. Aici au fost găzduite poeziile cu varii tematici (patriotică, erotică, religioasă) semnate de Const. Asimincei, Ionel Țiplică-Laur, Gh. Nedelea, M. Condrea, Const. Goran, G. Pallady, scurte proze având drept autori pe Virgil Caraivan, Ion Dragoslav, Ion Palodă, Dumitru Fărcășan ori textele documentare ale lui Petru T. Gădei.

Problemele de istorie și teorie literară propuse de Sterian Dumbravă urcă stacheta revistei lângă publicațiile cu profil literar din țară, în care se înfruntau cele două direcții literare, tradiționalismul celor de la „Gândirea” și modernismul celor de la „Sburătorul”. Astfel, în dezbaterile apar teoretizări asupra liricii supuse „logicii evoluțiunii”, deoarece numai tendința de „intelectualizare a poeziei mo-

derne” (*apud* Eugen Lovinescu) împinge spre „rafinament de gândire și simțire omenească”: „Iată tocmai pentru ce nu poate fi vorba de tradiționalism sau modernism literar, ci pur și simplu de evoluționism literar” (*Evoluționism Literar*, nr. 1). Tot Dumbravă dezvoltă relația artă-artist, încearcă definirea binomului formă-fond în poezie, discută aspecte ale criticii psihologice, ia atitudine în fața „demagogiei literare” ori elaborează cronici și recenzii pentru cărțile lui Vasile Militaru și G. Pallady.

Caracterul mozaicat al revistei face ca în evantaiul ei publicistic să apară impresii de călătorie, traduceri (din literaturile rusă, franceză, italiană), corespondență, însemnări din agenda culturală a zonei, epigrame, snoave, colinde etc.

Personalitatea insolitului Moș Caraivan n-a rămas uitată de presa vremii. Astfel, în „Glasul Nostru”, „foaie culturală” sâtească, ce a apărut între anii 1931-1937 la Băsești (azi, Vișoara) din fostul județ Fălciu, redactorul G. Micu Delabăsești, i-a creionat portretul, așezându-l între renumitele „figuri contemporane”, Iuliu A. Zanne și George Tutoveanu, de pildă. Sub titlul *Povestitorul Virgil Caraivan* din nr. 20-22/1932, scriitorul era apreciat pentru volumele de povești, snoave, legende, traduceri și pentru activitatea publicistică. Totodată, motivând că scriitorul „e legat cu tot ce are mai scump ca minte și suflet – pe [de] pământul nostru și de aspirațiunile culturale ale răzășilor din aceste localități”, portretistul își exprima recunoștința pentru sârguința descifrării actelor scrise cu litere chirilice și a publicării acestora în „Documente răzășești”, publicație pe care Caraivan a subtrat-o ca „revistă regională de acte vechi, mărturii tradiționale și relicve istorice”.

În aceeași „foaie culturală cu informații și îndrumări pentru popor” – „Glasul Nostru” care apărea „sub conducerea unui comitet al Societății Culturale «Iuliu A. Zanne»”, un colaborator bârlădean, și el participant activ al cercului de la Academia Bârlădeană – Anton Romila – îi nemurește chipul insolit al scriitorului într-un medalion literar memorabil – *O figură originală: Moș Virgil Caraivan*: „Apariția lui în mijlocul cenei noastre de la Academia Bârlădeană aducea miros de otavă, de brazdă proaspătă și reavănă, aducea lumină și grai sfătos de cronică”. [...] Și Moș Caraivan lipsea rar de la ședințele noastre. El era gospodarul cenei noastre. Cine l-ar fi auzit vorbind cu atâta patimă de Eminescu, Vlahuță și cu atâta înțelegere despre poezie și artă ar fi rămas uimit. Înfățișarea lui de țăran înstărit ar fi putut să facă pe cineva mai scurt de ureche să creadă că vorbește despre țarină și semănături și nici decum despre eminescianism și semănătorism” (nr. 63-64/1935).

Ca finanțator și director al revistei culturale „Răzeșul”, Virgil Caraivan i-a programat o apariție lunară. Din pricina financiare însă, au apărut doar 12 numere din anul I (de la nr. 1, februarie 1926 până la nr. 10-11-12, noi.-dec.1926, ian. 1927). De altfel, în primele decenii ale sec. al XX-lea, și alte reviste bârlădene/zonale („Paloda literară”, „Făt-Frumos”, „Freamătul”, „Florile Dalbe”, „Graiul Nostru”, „Scrișul Nostru”) au avut apariții efemere. Întâmpinată a fi o adevărată oglindă a vieții satului românesc interbelic, revista a suscitat interesul cititorilor, a avut colaboratori de seamă și a cunoscut o largă răspândire. Dacă luăm în calcul faptul că în rubrica *Bibliografie* erau anunțate *Cărți, reviste, ziare primite în redacție* din tot arealul românesc, putem aprecia că, prin reciprocitate (culturală), în tot atâtea locuri ajungea și revista „Răzeșul”, adică la Craiova, București, Cluj, Chișinău, Orăștie, Constanța, Cernăuți, Iași, Focșani, Timișoara etc.

Directorul revistei a clarificat profilul publicației: „E o revistă de cultură, literatură și chestiuni sociale, dând loc de cinstire însă și mărturiilor istorice, și folclorului”. Din convingerea că valoarea publicației constă în ceea „ce se lucrează și se tipărește periodic, foaie cu foaie”, a evitat „enunțările fastuoase și încrustate pe frontispiciu ori în pagini prime făgăduitoare și sentențioase” adunate într-un program de direcție (*Însemnări*, nr. 2). Totuși, „Răzeșul” a devenit o tribună de promovare a ideilor și faptelor de progres existente în satul românesc interbelic de pe văile moldave. În acest spirit progresist și al recunoștinței față de istoria, limba și cultura neamului românesc i s-au alăturat poezi, prozatori, preoți, istorici, critici literari, psihologi ai acelor timpuri. Pentru faptele culturale din perioada interbelică ale scriitorului moldovean Virgil Caraivan temelia rămâne *dragostea pentru răzeșii lui* din satul natal Șuletea, prin care se subînțelege întreg neamul românesc.

Notă: N-am fi prezentat astăzi revista „Răzeșul” a lui Virgil Caraivan, dacă nu am fi avut la dispoziție toate numerele adunate și retipărite în formă anastatică (Bârlad, Editura Sfera, 2015) prin grija și truda unui membru al Academiei Bârlădene, domnul Cătălin-Andrei Teodoru, cunoscut prin devotamentul întru scoaterea la lumină a faptelor de cultură din această zonă. Pildă de culturalitate rămâne Academia Bârlădeană, instituție centenară, sub egida căreia au apărut și alte ediții anastatice coordonate de către: Elena Monu (președinte), Cătălin-Andrei Teodoru și Elena Popoiu, apărute la Editura Sfera din Bârlad: Pr. Ioan (Iacov) Antonovici – „*Florile Dalbe*” (vol. I-IV, 2009) și „*Documente Bârlădene*” (2012), „*Graiul Nostru*” (2011), „*Scrișul Nostru*” (2012), Virgil Caraivan – „*Documente răzășești*” (2015), „*Calendarul nostru*”.

Cazul Petru Dumitriu: minciuna estică și exilul ca ispășire (II)

Geografia literaturii române, în firească expansiune după seismul decembrist, are ca misiune, în regim de urgență, *recuperarea exilului*. Iar între figurile majore, de dorit a fi aduse „acasă” printr-o recepție calmă, scutită de frisoanele politicianiste, tulburând vremelnice peisajul axiologic, intra, negreșit, și Petru Dumitriu (n. 1924, la Baziaș), cândva scriitor oficial „în întregime”, angajat la diavol și răsfățat de regimul comunist. Cel ce scria în franceză de la 13 ani, indiscutabil „un talent cultivat” (cf. Marian Popa), a trăit, după fuga din țară (pregătită gospodărește), o dublă și traumatizantă experiență, narată, în numele unui criticism sumbru, în *La Moisson* (1989), făcând trecerea, cu talent de profitor, de la „minciuna estică” la o religiozitate „cârtitoare”. Redescoperirea acestui prozator duplicitar, propunând, în producția „de exil”, romane satirice, cu „cheie”, simțindu-se în largul său în mediile burghezo-moșierești, interesat – ca „stalinist necredincios” (cum se autodefinia), în spirit delator și anecdotic – de „dialectica înghețului și dezghețului” din înaltele cercuri comuniste, dispus apoi la autoflagelare, după ce, proscris fiind, a căzut și în dizgrația exilului românesc este anevoioasă; el, cândva un *dandy comunist*, observa Alex. Ștefănescu, spășit după „retragere”, rămâne un inadaptat, salvat, în momente dificile, de Ernst Teves ori Samuel Fischer, nu fără încurcături, stingându-se în singurătate, suspendat între două lumi (deși, din 1988, se fixase la Metz, alături de Françoise Mohr, a treia soție).

Dincolo de formula balzaciană și colcăitoarea faună romanescă, dovedind, indiscutabil, instinct epic, capacitate inventivă, dar și deziluzionând la o nouă lectură, „cu cheie”, dincolo de inevitabila „doză autobiografică”, ultimul Dumitriu interesează, cu precădere, prin meditația și trăirea lui mistică, prin amploarea spovedaniei și cantitatea de suferință. El, indirect, propunea o nouă religie: negându-l pe D-zeu, se roagă *pentru a fi*, discutând despre o teologie vidată de Dumnezeu. Iată eroismul marelui anonim, încercat de drama incompletitudinii, revoltat și retras, câștigând, însă, dimensiunea creștină. Petru Dumitriu, la capătul drumului, își regăsește credința. Pentru Dumitriu, rugăciunea este o „licărire în neant”. Această licărire de bunătate răstoarnă răul și anulează nulitatea; ea este totul într-o lume a frigului, oferind o „libertate putredă” și o existență precară. Fiindcă, după propriile-i mărturisiri, confesându-se și căindu-se, după ce și-a irosit tinerețea în socialismul polițist, „tătăresc” și a intrat, atins de „țicneala comunistă”, în realismul socialist, constatând că „puntea Dracului” se lungea nepermis, Petru Dumitriu coboară în „adâncul precarității”. Aici învață lecția nulității, descoperă prietenia ca „o slabă transparență în noapte” și, mai presus de asta, se consacră unei alianțe fundamentale: Dumnezeu și noi. Dar acest *nume-strigăt* reprezintă inaccesibilul. Iată, la modul rezumativ, soarta inadaptabilului Petru Dumitriu, instalat într-o lume a „confortului abject”, acuzând starea de ruptură. Iar starea de ruptură înseamnă reducerea la zero. Și atunci, în acest deșert interior, în această existență precară (derivată, ne explică „expertul în negarea lui Dumnezeu”, de la *priere*; adică rugăciune), el constată că doar credința dă sens vieții. „Dumnezeu poate fi negat, grația divină nu” – zice Petru Dumitriu. Asta îl ajută să accepte lumea și să suporte Răul. Descoperim, în *Zéro ou le point de départ*, această cutremurătoare parafrază: „mă rog, deci sunt”. Venind dintr-o lume ateizată (peste noapte), el se refugiază în meditația religioasă și înlocuiește terorismul ideologic, golul de semnificație, cu o salvatoare proiecție a ființei în hăul cosmic (dilatându-și Eul), înțelegând – pe urmele lui Wittgenstein – că „sensul lumii nu-i în lume”. Izbit de constatarea unui Dumnezeu absent, ros de incertitudini și prizonier al universului suferinței, Petru Dumitriu încearcă să câștige liniștea spirituală printr-o *viață devotată*. Accede la grația divină și oferă o explicație rațională absenței (o absență, desigur, „semnificativă”): „dragostea pentru Dumnezeu trebuie să reziste experienței Răului așa cum rugăciunea trebuie să reziste absenței evidente a lui Dumnezeu”. Doar *la vie dévote* îi procură plenitudinea divină. Dar, încă o dată,

la Petru Dumitriu nu e vorba de ieșirea din negație prin credință. Refuzat, scriitorul acceptă această izbăvitoare „devoțiune modernă” și se regăsește, și el, în morala creștină.

Frisonul „recuperării” lui Petru Dumitriu, cel care, în perioada directoratului la ESPLA, publicase primul roman predist (e vorba, negreșit, de *Moromeții*) s-a stins. Insistând pe acest ultim segment al creației, semnificând un viraj, nu înseamnă că depreciem restul producției editoriale. „Avalanșa” despre care vorbea, temător, Alex. Ștefănescu nu s-a produs însă. Mai degrabă, în contextul haosului editorial, reeditarea prozatorului traversează, cum nota alt critic, o perioadă „ezitantă”. Să observăm că acest important prozator, un intelectual complex al segmentului postbelic, cu un destin tragic, reentra în atenție printr-un mic roman (*Proprietatea și posesiunea*, Ed. Dacia, 1991), preocupat de „imensa țesătură a vieții”, cultivând formula epică a biografiilor (în prelungirea valoroasei *Cronici de familie*, din 1956). Autorul a slujit realismul socialist după un debut „mitic” (*Euridice*, 1947) și a ales calea exilului, bătuit de fantomele solitudinii și ratării; s-a despărțit

de „socialismul tătăresc” (cum numea, în confesiunile sale, o dureroasă experiență în „obsedantul deceniu”) și a renunțat, astfel, la toate onorurile, pe care oficialitățile păreau dispuse a i le acorda (i le-au acordat, de fapt), implicit la o solidă carieră scriitoricească. A fost, așadar, un „stalinist necredincios”.

Pus la obroc după gestul expatrierii, Petru Dumitriu își onorează promisiunea din 1960 (el publicase în numărul 2 al revistei *Viața Românească* un fragment din *Proprietatea și posesiunea*, cu îmbietoarea precizare „va urma”) abia peste trei decenii. Scos „din circuit”, înzestratul prozator, cu apetit balzacian, suportând – inevitabil – presiunea esteticii oficiale, publicase câteva cărți care îl propulsau în fruntea topului; și *Drum fără pulbere* (1951) și *Cronica de familie* (3 vol.) plăteau un greu tribut bruijului ideologic. Sigur că judecătorii de azi, atinși de isteria culpabilizării, vânează toate cazurile, elogiind „rezistența albă”. Dar, din câte știm, orice scriitor se salvează prin operă. În această tagmă (nota, cu aciditate, un critic), căutăm valori, nu eroi.

Acest prim volum dintr-un ciclu neterminat confirmă, la tânărul Dumitriu, ambițiile frescei; el exploatează, cu energie balzaciană, imensa țesătură a vieții sfârșind în introspecție. E cazul să repetăm că romanul, dezvoltând o problematică gidiană (cum observa Eugen Simion), oferea – în epocă – un nou tip de conflict, având la îndemână cheia psihanalitică. Ne întrebăm, inutil, desigur, cum ar fi arătat fluctuantele noastre ierarhii,

dacă *Proprietatea și posesiunea* ar fi apărut când trebuia; cartea, indiscutabil, stă peste valoarea prozei din epocă, îmbelșugând, prin atâtea titluri, cimitirele literare.

Să recapitulăm odiseea manuscrisului, oferit de romancier lui Geo Șerban, cel care fusese redactor de carte la ambițioasa saga din 1956, manuscris păstrat „pentru vremuri mai îndurătoare”. Din fericire, ele au venit. Încât, deschizând un alt ciclu, nu mai puțin ambițios (e vorba, spuneam, de *Biografii contemporane*), *Proprietatea și posesiunea* a apărut sub îngrijirea aceluiași Geo Șerban (care semnează și *Prefața*). Naratorul, un martor obiectiv, informat, nu dorește, suntem preveniți, să facă „operă de artă”, ci să comunice o experiență. Încât, livrând „memoriile” lui Erasmus Ionescu, *Proprietatea și posesiunea* narează, „cu ochii amintirii”, viața Ioneștilor, dezvăluind o experiență; este vizibil scopul cognitiv („se va înțelege mai târziu”, anunță acest Erasmus, un ins obscur, un personaj contradictoriu, un singuratic, care, străin de orice veleități literare, se adresează umanității) și, să recunoaștem, talentul de portretist al celui care se încumeta atunci, respirând aerul unei epoci dogmatice, să lase narațiunea „liberă”. Oamenii vorbesc „despre ei înșiși” și prozatorul dezvoltă teme nefrecventate în epocă. Să amănunțim. În N., o modestă capitală de județ, viețuiesc – așadar – Ioneștii, o familie izolată, având în frunte o mamă nevricioasă, freudiană, cu un „grand air” teatral: „*Medeea din N.*” are un soț docil și greoi, mediocru, dar onest, pe care, firește, îl manevrează și îl disprețuiește aristocratic. Prin lentila freudiană, sunt privite și relațiile cu fiii (Sebastian, Erasmus, Filip, Cristi) și, aproape ignorate, cele cu fiica. Mama are un dezvoltat simț al proprietății și gelozia maternă se răsfrânge, întreținând o senzualitate tulbure, echivocă, asupra copilului preferat (Cristi). Relațiile mamă-fiu (alternând furia, exaltarea, carnalitatea) se fixează în pagini „riscante” (crede Geo Șerban). Ele ating momentul de vârf când fiul adoră, încercat de frisoanele primei experiențe erotice, își anunță intenția despărțirii. Fiindcă, *Proprietatea și posesiunea*, în miezul său, este un tulburător roman erotic. Trimis împreună cu Cristian la Altfurt, la cursuri, Erasmus povestește conștiințios „iubirea pură”, tragică dintre Elisabeth-Charlotte, fiica profesorului Faber și fratele său, un zeu tânăr, chinuit de simțul datoriei.

Noul cuplu rescrie povestea perechii biblice, în timp ce mama, considerându-i pe ceilalți, cu lăcomie de proprietar, *obiecte*, vede în fragila Charlotte o rivală. Inundat de fericire, Cristi ar fi vrut să moară. Invidios, Erasmus (totuși, fratele cel bun), adică naratorul romanului, descrie aceste întâmplări, combinând exactitatea informației cu banalitatea; adăugând observației directe, aluzia / referința culturală (era, desigur, un tânăr studios); dublând sondajul psihologic cu panoul social (Germania era devastată de război). În totul, așadar, un admirabil roman, un manuscris aproape „uitat”, *ascuns*, prin care Petru Dumitriu, cunoscând căderi, „locuit” de trufie și pocăință, revenea spectaculos în actualitatea românească. Nu la fel de zgomotos precum alții, manevrând surlele publicitare. Ca roman al cunoașterii, *Proprietatea și posesiunea* vorbește despre cucerirea interiorității, în confruntare cu ceea ce Eliade numise „teroarea istoriei”. *Pre-brebanian*, sub atâtea aspecte, romanul tânărului Dumitriu incrimina, după unele voci, stilul de viață burghez, achizitiv. Să fie aici o concesie făcută celor care promiteau paradisul roșu, transferând fericirea colectivă într-un viitor intangibil? Cartea, dincolo de maniheismul ideologic, „prinde”, mai degrabă, tensiunea dintre lăcomia posesiunii și puțințele limitate, dezvăluind infernul din noi. Filip, de pildă, un artist cutreierat de fantasme erotice, atins de mondenitate și perversitate („bestia de Fili”) vrea să cucerească lumea, simțind megaloman că țara „nu-l încapă”. Fascinați de posesiune, afișând siguranță și seducție, astfel de eroi („brebanieni”, cum spuneam) domnesc „peste ființe ca peste obiecte”. Feudalismul erotic nu ține, însă, de o societate, ci de o mentalitate. Sunt și pagini de un tezism apăsător și altele care se despart hohotitor de trecutul idilic, risipind farmecul burghez.

Arbatel FILOTHEANU

Despre poezie

Cei mai mulți artiști și receptori de artă nu știu că inspirația apare în urma unor procese de rezonanță cu anumite sfere mai mult sau mai puțin elevate din Macrocosmos, în conformitate cu rezonanțele mai mult sau mai puțin elevate ale artistului. Că *inspirația valoroasă provine din anumite tărîmuri elevate* și nu este în nici un caz „creația” artistului ! Artiștii care cred despre ei înșiși că sînt creatorii operelor valoroase (în cazul în care chiar sînt valoroase acele opere), dau dovadă de o totală ignoranță a aspectelor ezoterice, *pentru că nimeni nu a creat ceva cu adevărat valoros din propria-i minte, pentru simplul motiv că mintea obișnuită este doar o interfață dintre simțuri și conștiință* !

Mintea are cinci niveluri : 1. Mentalul obișnuit 2. Mentalul superior 3. Mentalul iluminat 4. Mentalul intuitiv 5. Supermentalul. Dincolo de Supermental este Supramentalul sau Sufletul.

Pentru a fi ceva mai riguros, trebuie spus că și Ego-ul, prin intermediul minții obișnuite, „crează”. În limba română există o expresie specifică în acest sens : „*scoș sau scoasă din burtă*”, care nu este o aiureală, cum ar părea la o primă vedere, dacă se ține cont că imediat sub ombilic se află *Centrul volitiv*, unde se proiectează *Egoul* într-o anumită măsură, cu „umbrele” sale (sau „prăpăstiile” sale), de care suferă imensa majoritate a omenirii actuale, respectiv orgoliul, fudulia, vanitatea, mîndria, aroganța, importanța de sine... de unde provine și altă expresie : *a se burica* sau *Buricul Pămîntului*. Din această zonă, care implică și *Centrul sexual*, sînt „emanate” extrem de multe cîntece și jelanii versificate, ce definesc Împărăția Prostului Gust, zonă unde se află *Creierul abdominal* – sediul cîtorva emoții negative, ca frica, mînia, posesivitatea, gelozia, răzbunarea, atît de mult cîntate de *bobor* în manele și alte genuri demo-sataniste !

Menirea poeziei dintru început a fost să exprime, într-un limbaj metaforic, realități inconceptibile minții obișnuite, menire care s-a pierdut ori s-a uitat de mai bine de jumătate de secol datorită influențelor malefice ale *Dezbinătorilor* și care menire trebuie reamintită, pe de o parte, și aplicată în practică, pe de altă parte.

Poezia, după Muzică, este cea de a doua modalitate care urmărește să transpună realități superioare inefabile într-un limbaj cît de cît inteligibil mentalului obișnuit, și cu cît acele intuiții sînt mai expresiv redată prin intermediul comparațiilor, a metaforelor și a alăturărilor neașteptate de cuvinte, cu atît mai reușită este poezia, mai inspirată, iluminată sau chiar genială, deși acest ultim atribut și-a pierdut forța prin banalizarea lui pînă la vulgarizare !

După cum se știe, există cele două moduri de a scrie poezie : cu rimă sau fără rimă.

Poezia cu rimă are unele avantaje, în sensul că dacă se respectă metrica, și *dacă* autorii evită metaforele clișeistice, mesajele demoniace sau aiuristice, atunci, prin faptul că sună bine, acea sau acele poezii plac sau au șanse să placă mai mult receptorilor. Avantajele la care făceam referire sînt muzicalitatea și ritmul, însă aici există o capcană de care nu mulți autori de poezie sînt conștienți... Capcana este numită *Iscușința* !

În poeziile cu rimă există mulți, destul de mulți poeți care excelează în iscușința compunerii sau tehnica scrierii poeziilor cu iscușință, astfel că granița dintre iscușință și talent este nebuloasă. Altfel spus, ca receptor, e destul de dificil să separi iscușința poetică de talentul poetic. Ele pot merge împreună, pot fi și separate, dar și amestecate într-atît, încît nu e clar cît este iscușință și cît talent autentic. Criteriul care departajează iscușința de talent este gradul de emoție pe care îl transmite poezia respectivă. Cu cît este mai emoționantă și inefabilă prin imprevizibilul ei, cu atît este mai valoroasă acea poezie !

Recent am aflat că se recomandă rimele între verbe și substantive sau adjective, deci să se evite folosirea prea des a rimelor doar cu substantive, pentru a obține nu știu ce efecte poetice. După simțirea mea, acest aspect este mult prea secundar, față de aspectul principal, care constă în alăturarea unor cuvinte neașteptate, paradoxale, rar sau deloc întîlnite încă, ori folosirea unor comparații și metafore cu totul inedite !

La poezia fără rimă, poeții nu mai pot uza de iscușință tehnică ! Nu mai pot uza de nici un truc tehnic !... La poezia fără rimă se vede cel mai clar cît talent

există la poeți (poete), cîtă inspirație sau cît geniu !... În cazul poeziei cu „rimă albă”, conținutul este esențial, prioritar, nu ambalajul ! Evident, acel conținut pentru a fi realmente valoros, trebuie să fie divin inspirat, (exemplul cel mai cunoscut fiind : *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* de Lucian Blaga), ci nu pe dos, ca în pseudo-poezia actuală contemporană, care, așa cum am scris altundeva, sînt mai degrabă nerozii, nu poezii ! În realitatea de zi cu zi, oamenii s-au obișnuit atît de tare cu muzica proastă și poezia mediocră, încît nu mai au simț pentru arta veritabilă !

Din perspectiva mea este destul de ușor să scrii poezii cu rimă, mai cu seamă „rimă împerecheată”, și dificil, foarte dificil să scrii *poezii valoroase* fără rimă ! Pentru cele dintîi e necesară iscușința tehnică, chiar dacă nu și suficientă. Pentru cele din urmă, e necesar și suficient să fii inspirat divin, dar pentru așa ceva poeții ar trebui să aibă sufletul trezit într-o proporție destul de mare, pentru a avea acces la tărîmuri cît mai elevate. Cum știe receptorul de poezie că poetul este sau nu este inspirat divin ? Simplu : elevîndu-și el însuși nivelul de vibrație, adică trezindu-și el însuși sufletul !

Cum să-și trezească oamenii sufletul ?... este partea cea mai dificilă, dar și imperios necesară !

Numai că a vorbi despre trezirea sufletului majorității poeților contemporani, care nu urmează o Cale spirituală autentică și nu practică zilnic învățăturile acelei căi, este ca și cum ai vorbi despre propulsia ozeneurilor unor eschimoși !

Posibil ca unii sau unele dintre cele care scriu poezii în prezent să fi auzit de trezirea sufletului, poate

că unii sau unele poete chiar au sufletul trezit parțial... Posibil, dar dacă judec după ce fel de poezie s-a scris în ultimii 50 de ani, nu se vede mai deloc sufletul trezit la majoritatea covîrșitoare a scriitorilor din lumea noastră !

Și argumentul imbatabil pentru mine este poezia fără rimă... Dacă poezia cu rimă mai poate fi salvată prin iscușință tehnică, ritm și muzicalitate, poezia fără rimă contemporană este un fiasco impardonabil în cea mai mare parte, cu rare excepții !... Lipsește mesajul emoționant, lipsesc metaforele măiestre, inedite, uimitoare, imprevizibile, originale !... Poezia fără rimă este doar o înșiruire de cuvinte, cel mai adesea fără un mesaj clar, percutant, poetic, înălțător, însă aranjate grafic într-un fel specific. Dacă n-ar fi aranjate în acel fel, ci într-o curgere continuă, ca la proză, ai zice că acele „poezii” sînt doar niște *Dări de seamă* despre niscai chichițe biografice, care au o minimă importanță pentru autorii lor și nici o importanță pentru cititori !

Cum am scris și în Precuvîntarea cărții *Poezii modificate genetic*, s-a uitat ce este și cum ar trebui să fie poezia pentru a-și merita numele de POEZIE ! Trebuie să ne reamintim că Poezia este un limbaj *frumos, înălțător, sublim, inefabil*, că trebuie sau este de dorit să fie o *curgere luminoasă*, dinspre sferele înalte, prin relele care sînt poeții autentici, către sufletele receptorilor, pe care apoi le va înălța spre acele sfere înalte de unde a purces inițial *acea curgere luminoasă* ! Scopul imediat al artei este răpirea în inefabil, însă dacă citești poeziile „albe” contemporane, cel mult vei fi răpit în lamentabil, într-atît sînt lipsite de toate calitățile minim necesare !... Adică nici *Originalitate*, nici *Simplitate*,

nici *Profunzime* !

În subconștientul colectiv noțiunea de *Poezie* cuprinde *ceva inefabil, frumos, înălțător, sublim*, nu lălaiala insipidă a celor mai multe pseudo-poezii în vers alb, nici versificațiile populare ale menestrelilor de cartier, care plac atît de mult celor lipsiți de gust estetic !

Altă împărțire a poeziilor se poate face între poezia cu mesaj direct, în care categorie intră poezia populară și poezia cu structură clasică, într-o anumită măsură. În poezia populară există cîteva reușite notorii, însă reversul acestora aparține poeților începători, fără talent, care bat la Porțile Poeziei, crezînd pesemne că Arta veritabilă e un bordel în care plătești cîteva parale și te culci cu cea mai rîvnită Glorie ! În acest tip de poezie cu mesaj direct se cuprind cele mai multe pseudo-poezii, numite versificări, în care metaforele și comparațiile sînt hiper tocite de atîta folosire, adică insuportabil de clișeistice ! Cît despre Poezia cu mesaj direct, așa zis „cultă”, au fost și probabil vor fi multe poezii foarte reușite sau excepționale... Este genul de poezie scrisă de toți poeții în varii ocazii. Impresia sau simțirea mea vizavi de poeziile cu mesaj direct este că la compunerea lor a fost mai puțină inspirație din sferele Înalte și mai multă contribuție din partea egoului și a minții superioare. Socotesc a fi greșit să folosim poezia pe post de catedră sau amvon și e o greșală evidentă, pentru că poezia nu este și nu trebuie să fie predică și nici teză militantă pentru obiective sociale. Versificațiile pot fi militante sau predicatorie, nu Poeziile !

Cea care se apropie cel mai mult de ceea ce subînțeleg prin *Poezie veritabilă* este Poezia indirectă, aluzivă sub aspectul mesajului, în care se transmite ceva inefabil, incîntător, înălțător, sublim ! Aluziile sînt mai mult sau mai puțin străvezii, parcă e clar sau parcă tremură puțin înțelesul poeziei; rimele ori versurile au nimburi colorate în varii nuanțe metaforice, care ne uimesc prin ineditul lor, alăturările de cuvinte sînt neașteptate, indicînd un limbaj ce aparține mai degrabă universului astral, adică visului, unde congruența elementelor nu se supune logicii diurne, care este ca un corset prea strîns legat de corpul ideatiei, ci curge ușor din forme aparent fixe, în alte forme oarecum lichide... desigur în poeziile cele mai reușite ! Pentru scrierea unor poezii de acest gen, care să fie cît mai frumoase, e necesar un echilibru dinamic foarte fin între Sens și „Nebunie” poetică : dacă e prea mult sens logic, intră în categoria mesajelor directe, iar dacă este prea multă „nebunie” poetică, intră în categoria opusă, a celor fără nici un sens, gen urmuzian, care a fost necesar ca deschizător de drumuri, însă dacă se insistă pe acea direcție, se merge pe arătură și chiar prin gropile non-sensului, ale incoerenței sau delirului !

Aș oferi două exemple de poezii foarte reușite, chiar superbe :

“Și-ți sunt vis într-o genune/la o margine de lume,/zile-ascunse-n nopti prea lungi/cînd tăcerea nu-mi ajungi/spre apus o să-ți rodesc,/ca o apă care pleacă/crucea cerului s-o treacă./dor de tine, dor lumesc,/îți sunt zbor, îți sunt cădere/bucurie și durere/toamnă rece, amăruie/răsucită-ntr-o gutuie/galbenă, foșnind lumină./dimineată ce-o să-ți vină...” Andrada Ionescu.

“La graniță : între noi mereu vor sta/munți de nu și munți de da./drumuri multe, lungi, la poale,/și-aripa Măriei Sale./Poezia, ce se scaldă/în parfumul de lavandă,/geamantanul pregătit/la un drum fără sfârșit,/porți ce dau spre alte porți/și morminte fără morți,/între noi mereu va sta/față-n față vara mea/împotriva iernii tale,/pe-aici anul nu are/decît două anotimpuri,/timpu-i dezbrăcat de timpuri,/munții cresc direct din mare/ceasul n-are minutare./dar te-aștept la graniță/cu soarele-n raniță/și cu luna la picioare,/fiecare cu ce are./să-mpărțim cerul în două/jumătăți de lume nouă.” Dori Lederer.

Vor fi existînd multe alte poezii foarte reușite de care nu am știință, însă cu mult mai multe sînt cele fără nici o valoare ! Și aceste rînduri constituie un semnal de alarmă, dacă vor fi citite de cei cărora li se adresează și dacă destinatarii dețin un minim discernămint, dar și un minim bun simț spre a se auto-obiectiva cu onestitate și sinceritate. Fără aceste calități, mesajul nu va fi receptat corect, ci va fi un fel de “chemare în pustie” pentru surzi și orbi !

Constantin CUBLEȘAN

Constructorul de mitologii Emilian Marcu

Autor a peste douăzeci de volume, de poezie cu precădere, dar și de proză, la care se adaugă o bogată activitate de critic literar de întâmpinare, Emilian Marcu este, fără îndoială, un autor prolific, un spirit romantic, interesat a-și desena cu o linie elegantă, elevată, conturul creator în dimensiunile unor construcții ideatice, metaforice la drept vorbind, de amploare, făcând apel constant la mitologiile fundamentale ale lumii dar propunând el însuși dimensiuni mitologice fabuloase pentru poetizarea trăirilor proprii în contemporaneitate. Titlurile volumelor de poeme sunt semnificative în acest sens, de la **Nunta în sâmbure** (1974) la **Sigiliul toamnei** (1982), de la **Îngândurat ca muntele de sare** (1996) la **Umbra și Îngerul** (2000), sau de la **Coroanele împărătești** (2003) la **Mormânt în metaforă** (2007). Cel mai relevant însă, în totul, este, fără îndoială, **Melancolia șarpelui** (2004).

Șarpele Phylon, simbolul în jurul căruia se organizează întregul volum conceput ca o panoplie de imagini existențiale, articulat într-o unitate conceptuală, este, la drept vorbind, o stare emoțională („Șarpele Phylon – stare de grație”) având aliura unui mit, nu neaparat universal sau național, cât unul ce reprezintă vizionarismul cosmic al poetului însuși („și nu știu dacă șarpele acela nu sunt eu”). Sub această formă, șarpele înțelept și... melancolic (melancolia e o atitudine de viață, la drept vorbind) se definește ca o prezență obsedantă, pe care o resimte poetul atât în evocarea unor ținuturi imagistice (imaginare) insolite, chiar dacă întruchipat în tradiția noastră populară, sub forma șarpelui de casă („Își are fiecare casă-un stâlp al ei/ își are fiecare casă-un stâlp de ceară/ și-atunci când umbra i se scurge în pământ/ o trage șarpele mai înafară.// Și nu rămâne goală oricât ar fi de greu/ oricât ar fi de lungă viața ei anume./ E șarpele un stâlp de ceară-ncât/ e tot sudoare spre a mai ține-o-n lume.// Și-abia atunci se risipește-n noi/ când șarpele se surpă de durere,/ când nu-și mai poate ține umbra lui,/ când ochii sunt, de trudă, două emisfere.// Își are fiecare casă-un stâlp de vrajă./ E șarpele în temelia ei mereu de strajă” – Șarpele casei)cât și în fantezia mișcărilor astrale („Prin prafu stelar, prin cosmica ploaie/ din ochiul apus al licornei el se arată”), în întruchipări de ființe mitologice sau de mișcări rituale sacre, recompunând în imaginea sa însemnele fundamentale din mitologia biblică („Icoana lui ca un bărbat frumos/ așteaptă-n câmp să vină Salomeea”), nu mai puțin din cea indiană sau greacă, din cea a astecilor etc, devenind în totul și pretutindeni o funcție a trăirilor esențializate a omenescului faptic, al unei istorii evenimențiale asumate în trecut ori percepute în prezent. E un duh al naturii („acolo în lanul de iarbă,/ peste iarba norilor hălăduie în septembrie”), al firii, așa cum este și un fior al înțelepciunii intelectuale dedusă din actul creației, din cărți („șarpele Phylon cu coroana pe cap/ cu un cerc megalitic asemeneaunei eclipse/ șarpele Phylon în Salon trece în rafturi./ Printre pergamente pătate cu sânge/ ochiul de viezure străluce până-n adâncuri./ În flacăra îmbrăcat și-n tăcere/ un uriaș morman de melancolie/ șarpele Phylon, șarpele Phylon – fulger între cuvinte –/ printre rafturi cu suluri din piele de bivoli/ este ornicul vremilor viitoare.// Însemn din ere apuse, din timpuri uitate/ Șarpele Phylon intră cu umbra-ntr-o carte!” – **Intrarea șarpelui cu umbră-**

ntr-o carte).

Fără îndoială, Emilian Marcu se regăsește articulat poetic în gesticulația amplăa constructorilor de mitologii, a romanticilor, având în simbolul șarpelui etern centrul, axul în jurul căruia se spiralează ideile („și-n noi el e un fel de mit /.../ șarpele nu știe ce-i moartea pe pământ; El candelă se face și-i un sfânt” – **Marea melancolie a cunoașterii de sine**). Toată poetica decantată astfel are o osatură – mai mult sau mai puțin evidentă – baladescă. Evocarea șarpelui reprezintă, într-o asemenea poetică, însăși devenirea trăirilor sentimentale. Poezia de dragoste, decantată sub acest semn miraculos, are elegante reverberații misterioase care îl așează pe Emilian Marcu într-o însemnată constelație de *baladiști* moderni, ca Șt. Aug. Doinaș sau Radu Stanca: „Ascultă mulțimea, iubito, cum cere/ reptila să iasă din solzii de argint/ când mugurul florii se trage spre miere/ să iasă reptila cu cap de granit.// Ascultă mulțimea, iubito, ascultă/ cum caută reptila în zodia ei,/ căm taina se lasă în legea ocultă/ când capul deodată se arată pe chei.// Te caut, iubito, fac semne, te strig/ reptila, ființa aceasta, spre seară-o să vină/ cu capul frumos înflorit peste dig./ cu solzii arzând de-o putere divină.// Și iată se-arată, mulțimea aclamă/ se face tăcere. Din solzii s-a ivit/ când mugurul florii se trage și cheamă/ reptila, ființa aceasta cu cap de granit” (**Reptila**).

Nu trebuie căutate echivalențe ale Șarpelui Phylon cu alți șerpi fabuloși din imaginarii unor varii spații culturale ale lumii; în varii mitologii universale (începând, eventual, cu șarpele instigator al primului păcat omenesc), întrucât el se identifică, după înțelegerea și percepția lui Emilian Marcu, cu o chintesență a însăși ființarea omenescului („Șarpele Phylon pe frunte purtând/ zidăria universală”) poetul asumându-și, luându-și în proprietatea simțirii, destinul unui atare șarpe vizionar, mitologic. Relevantă pentru această ipostază este solemnă și febrila rugă ce o adresează A-Toate-Făcătorului: „Doamne du-mă-n moartea mea curat/ însicriu albastru de lumină/ să măpoarte-n ziua de sabat/ îngerii ca pe o sfătă vină.// Biblicele răuri denisip/ peste trupu-mi au să treacă/ numai pot din moarte iar să strig/ cum nu strugă-o sabie din teacă.// Doamne crucea zilei eu o port/ că-n cămașa lui Hristos învie/ trupul meu, albastru trup de mort/ ca un clopot ars de nebunie.// Doamne du-mă-n moartea mea curat/ am pe pleoape reci cenuși stelare/ să mă poarte-n ziua de sabat/ îngerii cerniți ca pe o floare” (**Melancolia plecării**.II).

E în **Melancolia șarpelui**, ca de altfel în toate volumele de poezie ale lui Emilian Marcu, o teribilă călătorie lirică prin universurile misterioase ale stărilor ființiale omenești, transpusă în expresie metaforică („e vremea cuvintelor rare”), ce dă întregului calitatea creatoare a unui zămislator original de mitologii contemporane.

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Arhaicul, în noutatea lui

Excelentă ideea Auricăi Ichim, directoarea recent (re)înființatului Muzeu al Municipiului Iași (Casa Burchi-Zmeu, din apropierea Bisericii Zlataust și a Muzeului „Otilia Cazimir”) de a păstra, câteva luni bune în plus, în generosul spațiu pe care îl administrează, *Expoziția de tapiserie* a Gabrielei Moga Lazăr! Vernisată încă din 7 septembrie a.c. (de către Laurențiu Soitu; curator: Silviu Parascan), expoziția a fost asociată cu lansarea volumului *Măgelele copilăriei* al Siminei Lazăr, fiica regretatei tapisere (au luat cuvântul jurnalista Nazaria Buga și, din partea Editurii Muzeelor Literare, scriitoarea Carmelia Leonte). Propunând un portret al acesteia, mai ales în ipostaza sa intimă, de soție și de mamă devotată, textul luat în discuție a accentuat caracterul de caldă evocare a unei distinse personalități, descoperită târziu de lumea artistică – și nu de cea ieșeană în primul rând.

Într-adevăr, modul în care s-a ajuns la recunoașterea (mai ales postumă) a valorii universale a operei sale predispune la meditație, fiindcă pare să se încadreze într-un tipar al vieții unui creator român: biografia sa este îndeobște una dificilă, cu multiple obligații sociale, care lasă puțin timp inspirației și condiționează afirmarea artei sale de un concurs fericit de împrejurări. În cazul Gabrielei Moga Lazăr (7 noiembrie 1926 – 28 decembrie 2012), născută la Vișinelu, jud. Mureș, pe „cîmpia” (vălurită) din mijlocul Ardealului, într-o familie de țărani înstăriți (și de aceea opresată de către regimul comunist), evoluția

socială a fost determinată de capacitatea de a transforma în meserie deprinderea din copilărie a tuturor fetelor de altădată, de a țese la război, alături de mama lor. În ciuda împrejurărilor dramatice de după război, s-a specializat în tapiserie, la Politehnica clujeană (1945-1949), predînd ulterior această materie la Liceul Pedagogic „Vasile Lupu” și la Școala populară de artă din Iași. În particular, se adîncește în studiul simbolisticii populare, alături de reputata cercetătoare Emilia Pavel, însă capătă încredere în sine și organizează, în anii '70 și '80 ai secolului trecut, o serie de expoziții, mai ales în urma unui reportaj al Radioului ieșean, care îi descoperă întîmplător lucrările, la locul ei de muncă. Totuși, consacrarea nu vine decît în ultimii ani de viață, prin entuziasmul specialiștilor francezi (cel mai important centru de tapiserie se află în Franța, la Aubusson) și este emblematic faptul că artista a fost mai întîi membră a Uniunii franceze a artiștilor plastici și amatorilor de artă și apoi a UAP-ului românesc... În urma seriei de expoziții deschise în Hexagon, unde, din motive familiale și de boală, se va stabili în cele din urmă, româncea este acum percepută drept un Brâncuși al tapiseriei, avînd o capacitate unică de a o redefini, revalorificînd înnoitor cele mai arhaice semne ale sale, așa cum procedase și geniul de la Hobîța, în domeniul sculpturii. În aceste condiții, este o împrejurare fericită că familia, urmare și a tenacelor demersuri ale criticului de artă Gheorghe Macarie (evocat și el cu căldură), care a călăuzit deseori pașii artistei, a hotărît donarea

către instituția gazdă a unui important număr de lucrări, posibilă bază pentru un muzeu ieșean al tapiseriei, de organizat în viitor, eventual în imobilul cu grădină din Sărărie, care i-a fost multă vreme locuință.

Expoziția valorifică cu justețe specificul Casei Burchi-Zmeu, amplasînd, în incinte mai mult sau mai puțin încăpătoare, dar mai ales pe lungile și luminoasele coridoare, delicatele și atît de pastelatele lucrări, de dimensiuni mici și medii, în fir de lînă, uneori cu anexe ceramice. Profilul general al operei este bine marcat, în sensul că se distîng, pe de o parte, piese cu miză abstractă, care valorifică sensul unor motive ornamentale, prin care artista călătorește în străvechimea noastră (*Venim din Cucuteni* reprezintă un titlu emblematic, cu trimitere la cultura preistorică respectivă), pe de altă parte portrete. Una din marile revelații ale acestei munci de creație este că, în tapiserie, redarea chipului uman beneficiază de procedee aparte și, așa după cum afirmă catalogul expoziției, un fir de lînă devine uneori mai expresiv decît o trăsătură de penel. Dată fiind suprapunerea cu momentul aniversar al Centenarului Unirii celei Mari, au fost selectate, de această dată, portrete iconice ale istoriei noastre, un excelent Eminescu ieșind din brațele rotitoare ale unei galaxii în formare (faptul că sensul rotirii este invers față de procesul natural își are și el semnificația lui!) și fiind fixat cap de perspectivă, în capătul unui lung culoar.

Fiecare lucrare este de contemplat în haloul său de fină intelectualitate, în care, pe lîngă bucuria întoarcerii la adevăratele noastre izvoare, transpare o autentică meditație asupra poeziei încifrărilor. Abstractizarea capătă, în acest caz, și sensul particular de absolutizare a cîte unui motiv, devenit el însuși centrul unei retorici vizuale, pigmentată de varii accidente artistice (ritmuri, degradeuri, jocuri de plin și de gol). Într-adevăr, așa cum observase Gheorghe Macarie, tapiseria pare a fi tratată ca o sinteză: se cuantifică procedee și se practică citaționismul, în direcții precum pastelul și chiar arhitectura – efecte spațiale, inclusiv de adîncime, se obțin, de pildă, prin degradeuri sau prin pasaje cromatice lineare (de obicei verticalizate) de la cald la rece. Artista se descurcă excelent și în monocromie (unde sînt de bănuît, mai ales în anumite portrete de familie, replici ale tehnicilor fotografice alb-negru sau sepia) și peste tot sînt puse în valoare particularități ale mediului precum ritmul volumetric și calitatea tactilă (cu sugestii intimiste) a firelor găsindu-și, pe alocuri, prestanță de basoreliev. Miza esențială constă însă în ponderarea în stil popular a culorii, act datorită căruia, prin autohtonismul românesc, tapiseria mondială are ocazia să-și regăsească autenticitatea: după cuvîntul lui Raphaël Jodeau, inclus de asemenea (în traducere) în catalog, „operele lui Hirst, Koons sau Murakami ar trebui să se încline în fața acestei arte a sincerității”.

A ignora, de acum înainte, opera Gabrielei Moga Lazăr înseamnă a ignora o sumă de noi modalități expresive prin care tapiseria poate fi scoasă din domeniul artelor decorative pentru a fi adusă la demnitatea unei modalități majore de expresie din cadrul artelor vizuale. De altminteri, aceasta pare să fie logica evoluției genurilor: cele majore sfîrșesc prin a-și exacerba dimensiunea lor seculară, pe cînd modalități expresive (aparent) marginale ajung, cu vremea, să se constituie ca genuri, unele dintre ele tot mai importante, pînă la faza în care reușesc să exprime plenitudinea posibilităților artei.

Premieră aniversară la ONRI

Anul 2018 a curs în propriul său... timp, cu propriile sale calități și indiscutabilele-i metehne, cu mai mult sau mai puțin zadarnice căutări și permanente rătăcirii, confuze speranțe și imposibile întâlniri printre volute ale răbdării sau... nerăbdării. Mă aruncasem prin timpul său plin de speranță (re)întâlnirii în suflet românesc, o reîntregire a unui legământ sacru despre a cărei virtute mă infuzasem, încă din copilărie, din filele de istorie și povești literare. Aveam să descopăr cât de anevoioasă și apăsătoare poate deveni, în singurătate, căutarea sensurilor profunde ale cuvintelor *GLORIE, MÂNDRIE, PATRIE, NEAM*, în absența întâlnirii *celuilalt* la temelia reperelor istorice, moșteniri tăcute ale ființării.

Și totuși...

Ici-colo, sângerânde regăsiri, miniaturi intacte, neglijate sau abandonate în monotonul orologiu al uitării, cicatrizau, prin nevăzute îte, nevolnicia rupturii de tristețea și măreția unui trecut de prea multe ori repudiat în favoarea unor concesii vremelnice. Mi se revela, subtil, ideea că ceremonialul solemnității *nu are trebuință* de vâlvăta zgomotoasă, ci mai degrabă de lumina unei scânteii care să însoțească, aproape ritualic, muțenia prăvălirii în aducere aminte. Mă încumet ca acum, la sfârșit de an, să mă las prădat de tulburările combative (aspre, neiertătoare, sanguinare), pentru a făptui, din cuvinte lustruite, o îndestulare de primul Operei Naționale Române din Iași, pentru momentul de reflecție și... reflexie, în același timp, pe care ni l-a înmănat la început de Undrea (decembrie).

Ocazionată de sărbătorirea Centenarului Reîntregirii, premiera s-a dorit „un autentic act de cultură și de recuperare a unui opus reprezentativ pentru istoria operei românești din ultimele decenii” (Caietul de sală). Îndrăznesc să scriu că a fost mai mult decât atât, evenimentul reprezentând un *RESTITUTIO* istoric bine-venit, necesar și aproape obligatoriu.

Opera eroică *Ecaterina Teodorescu*, aparținând compozitorului Emil Lerescu (1921-2004), a renăscut la Iași, la 47 de ani de la premiera bucureșteană, într-o distribuție a cărei componență a refuzat parcă, din start, fundamentarea pe piloni consacrați, reprezentativi pentru istoria contemporană a instituției. O decizie coerentă în întreg ansamblul ei, artiștii implicați în elaborarea conceptuală, vizuală și interpretativ-muzical-actoricească fiind, majoritar, la început de drum artistic, unii dintre ei aflându-se la prima experiență solistică pe o scena profesionistă. Într-o perioadă în care regăsim din ce în ce mai puține repere simbolice, inclusiv în manualele de istorie, a solicita implicarea generației foarte tinere într-un astfel de proiect poate fi considerat un act de curaj dar și de încredere în capacitatea lor de a-și asuma asemenea jaloane emblematice.

Spectacolul capătă un plus armonios la nivelul prospețimii, recursul la proiecțiile video, în construcția imaginii teatrale, pe mai multe planuri (cu secvențe din primul război mondial) creând, dincolo de caracteristica multidimensională, o intertextualitate a „spațiilor” senzoriale; Laura Vlădoiu (regia) și Raluca-Elena Popa (scenografia) scufundă puritatea, simplitatea și inocența într-un ocean de malign monstruos, primul plan dobândind gravitate și sobrietate, cel de al doilea îngăduind, prin infuziune, măreție și monumentalitate.

Acțiunea operei cuprinde perioada septembrie 1916 – august 1917, refăcând traseul istoriografic al personajului principal, Cătălina.

După spargerea frontului (**Actul I**), armatele nemțești invadează România ajungând în satul Vădeni, intră în casa în care Cătălina, încercând să-și liniștească sora mai mică, citește legenda Amaradi- ei. Într-un moment de derută, datorat contraatacului trupelor române, Cătălina reușește să se elibereze și să fugă îmbrăcând uniforma de infanterist. Iarna lui 1916 o prinde în prizonierat, alături de alți soldați, în ruinele unei case din pădure. Printr-un complex de împrejurări presărat cu trădări și suferințe, Cătălina reușește să îl împuște pe ofițerul neamț desemnat cu supravegherea prizonierilor, eliberându-i. **Actul al doilea** se țese în jurul poveștii de dragoste dintre sublocotenentul Pănoiu și Cătălina, aflată în refacere, în Moldova, împreună cu regimentul gorjean. Având încă febră ea

delirează, recunoscându-se în mirea fugărită de ofițerul pe care îl împușcase în prizonierat. **Ultimul act** este localizat în Lunca Zăbăruciorului, înaintea atacului pentru cucerirea Dealului Secului, plutonul Cătălinei trebuind să facă legătura dintre două companii, dintr-una făcând parte și logodnicul ei, Pănoiu. Sosește ora atacului, Dealul Secului este cucerit, Cătălina cade în fruntea plutonului secerată de gloanțele unei mitraliere.

Compozitorul alternează, în construcția muzicală, imagini descriptive menite să sugereze stări, caractere și situații într-o dinamică alertă, diversă, paleta de tablouri sonore cuprinzând atât teme în caracter folcloric cât și cântece patriotice, intenții pastorale dar și efecte acustice instrumentale. Pentru o „ureche neantrenată” sonoritățile orchestrale pot părea inițial aglomerate, dense, dar ele se „aerisesc” odată cu evoluția dramatică, momentele ansamblului de copii precum și cele ale corului de fete (actul II) echilibrând balanța dintre tensiunile muzical-teatrale. Remarc pozitiv folosirea tehnicii de captare și amplificarea a vocilor interpreților, condiție obligatorie și necesară, fără de care ar fi fost imposibil să auzim ceva din partea cealaltă a „zidului sonor”.

Montarea nu forțează suprateme parazitare, urmărirea firului logic al poveștii facilitând receptarea ca atare, fără a supune publicul la „traduceri inutile”. Inclusiv degrevarea de grotescul mizeriei războiului (sugerat doar prin cele câteva pete de sânge sau unele urme de praf și noroi de pe costume) permite spectatorului să idealizeze, cu mândrie, trupele române, monstruoșitatea ororilor războiului din proiecțiile video fiind suficiente pentru a ne crea imaginea de ansamblu a realității perioadei. Schimbarea tablourilor, quasi „la vedere”, surprind prin simplitatea rezolvărilor scenografice, mizanscena dezvoltându-se atât pe orizontală cât și pe verticală, în raport cu geometria „pozei teatrale”.

Din punct de vedere al rezolvării cerințelor vocale, remarcabilă prestația ansamblului de copii al operei, mai ales într-o partitură de o asemenea dificultate, Raluca Zaharia (dirijorul corului de copii și asistent dirijor) reușind să insuflă celor mici, într-o bucurie a

asumării momentelor, spiritul intențiilor componistice și dramaturgice. Aprecieri pozitive și pentru corul de fete al operei din Iași, vocile bine temperate, în raport cu cele ale micilor artiști, urmând ca o continuare firească a narațiunii muzicale. Probabil viziunea evidențierii individualităților din armata română a determinat ca, în câteva locuri, întregul construct al ansamblului de voci masculine să permită „ieșiri” din omogenitatea cu care eram obișnuiți.

După cum inițiasem observația privind distribui- rile pe roluri, am fost plăcut surprins să descopăr o sumă și o seamă de interpreți care și-au onorat îndes- tulător încrederea acordată. În rolul titular, al Cătă- linei, am putut-o distinge pe soprana Manuela Ipate (distribuția 2), care a conturat mai logic dezvoltarea personajului (prin comparație cu soprana Nicoleta Maier), unitar în balansul dintre registrele vocale și, în același timp, ceva mai divers în proiectarea pale- tei de intenții interpretative. Departe de mine gân- dul de a minimaliza creația sopranei Nicoleta Maier (distribuția 1), excepțională de altfel, pe umerii tîne- rei apăsând greu atât presiunea premierei unei astfel de creații muzicale cât și responsabilitatea instituției care i-a încredințat solicitantul rol. Felicitări! În rolul sublocotenentului Pănoiu l-am revăzut pe tenorul Florin Guzgă, secondat, la cel de-al doilea spectacol, de Olivian Andrișoae. Dacă în cazul primului era cla- ră o experiență scenică ceva mai mare, ponderându- și mult mai bine efortul, în cazul tenorului Olivian Andrișoae s-a simțit, în schimb, o mare dorință în a-și depăși lipsa de practică; voce penetrantă, strălucitoa- re, vibrantă. I-aș sugera pentru viitor, o dozare mai parcimonioasă a efortului vocal, „didascaliile” com- pozitorului având și ele scopul lor. Aștept cu nerăbda- re distribuția sa și în alte roluri de o alonjă ceva mai consistentă.

În rolul colonelului Vlad Dobre a fost distribuit Florin Roman, artist liric în corul operei din Iași, surprinzător de bine pentru dificila partitură ce i-a fost încredințată, experiența de aproape 20 de ani (dacă nu mă înșel prea tare!) servindu-i la eliberarea de temeri- le inerente oricărui început de carieră solistică.

Într-un rol de mai mică întindere, Soldatul Tase, îi pot semna pe tenorii Gabriel Doru și Silviu Stratulat, ambii foarte bine integrați în propunerea regizorală. Deși diferiți, atât ca structură vocală cât și ca experiență scenică, ambii au conturat perso- naje credibile, cu un plus major în reprezentarea disponibilităților scenice pentru Gabriel Doru, același plus major pentru Silviu Stratulat în ceea ce privește auto- controlul vocal. Odată cu distribu- irea lor în roluri mai consistente, amândoi vor descoperi ponderea reprezentativă a celor două pali- ere care, însumate, le pot facilita dezvoltări de interes. Celelalte roluri au fost acoperite îndeajuns de bine, singura mică scădere fi- ind la Soldatul german Iohan la care, timiditatea scenică și-a pus

amprenta și asupra valențelor vocale.

Plasarea montării ieșene printre titlurile de referință a repertoriului instituției, poate reprezen- ta, totodată, o fereastră deschisă și altor titluri din creația de operă românească, fapt ce poate repositiona spectacolul liric național acolo unde își merită locul.

Felicitări Operei Naționale Române din Iași!

Constantin PRICOP

Direcția critică (XX)

Maiorescu evalua pentru prima dată, fără iluzii, fără concesi, modul în care se realizase adaptarea României la civilizația occidentală. Deși nu avea o hotărâtoare distanță față de procesele descrise, aflate încă în desfășurare, diagnosticul oferit este atât de precis încât poate fi luat în considerație și astăzi. Autorul *Criticelor* are o viziune cuprinzătoare, de ansamblu, iar lucrurile nu s-au schimbat esențial în ceea ce privește societatea autohtonă și înscrierea ei pe orbita culturală a Europei occidentale pînă astăzi. Trecerea unei părți importante a societății românești spre ceea ce însemna Europa, simultan cu părăsirea (cel puțin aparentă) a obiceiurilor orientale a fost rapidă, așa cum o consemnează majoritatea istoricilor. Partea dinamică a societății, e vorba de oame-nii din familii înstărite, care aveau un cuvînt de spus în ce privește orientarea țării, au adoptat fără multe rezerve noua civilizație. Ceea ce observase Maiorescu era faptul că localizarea Occidentului s-a făcut superficial, fără înțelegerea profundă a rațiunilor pentru care se ajunsese la o anumită configurație socială în țările după care se imita. Imitat era doar ceea ce apărea la suprafață, fără pătrunderea rațiunilor care dădeau naștere unor instituții, unor legi, reguli, obișnuințe. În Europa occidentală se ajunsese la o anumită structură a colectivităților în urma unor procese pe care noi nu le-am cunoscut.

Sînt aici mai multe lucruri de observat. Imitația aparențelor, fără profunzime, a dus la teoria *formelor fără fond* care, în cele din urmă, conform unui proces mental specific locului, a fost transformată din impediment în... merit. S-a spus: bine, localizările care s-au făcut la noi erau de mîntuială, am copiat doar formele, n-am atins fondul, dar exercitarea formelor fără fond duce în cele din urmă la... crearea fondului...! După recunoașterea împrumuturilor ratate, în loc să se caute o corectare a lor a apărut teoria conform căreia pînă la urmă funcționarea unor forme fără fond e totuși utilă, iar în timp forma fără fond creează fondul lipsă... O astfel de teorie este greșită și corupătoare. Dă impresia că dintr-un eșec fundamental va ieși o realitate cît se poate de roz. În primul rînd forma și fondul nu pot exista independent. Așa cum am mai spus și cum bine se știe, o anumită formă nu poate exista decît cu un conținut, iar un conținut are întotdeauna o anumită formă. Deci nu putea fi vorba, cum credeau epigonii răstălmăcitori ai lui Maiorescu, de împrumutarea unei forme goale, lipsită de fondul care ar fi fost pierdut pe drum. Ceea ce s-a copiat era, în aparență, ceva existînd în Occident, dar numai în aparență, în realitate fiind cu totul altceva. Instituțiile, valorile, legislațiile localizate nu erau lipsite de... fond, ci pur și simplu erau niște realități corupte, nu o dată cu totul străine de ceea ce era scris pe firma afișată.

La urma urmei, fenomenul nici nu este așa de greu de înțeles. Mentalitățile nu se modifică de pe azi pe mîine, evoluția lor este extrem de lentă, chiar dacă evenimentele sub care se mențin se schimbă spectaculos. Georges Duby, în linia școlii de la *Annales*, demonstrează că într-o perioadă de 100 de ani, plină de evenimente sociale, politice etc., mentalitățile nu s-au schimbat! În cele cîteva decenii în care statele române trec de la obiceiurile orientale la cele europene era greu să se producă mutații spectaculoase în mentalitate. Aceasta rămîne ancorată profund în lumea orientală, deși la suprafață lucrurile par să semene cu cele europene. "Formele fără fond", cum li s-a spus, n-au creat conținutul care le lipsea, nici vorbă, ci au dat tot mentalitățile vechi, dar sub o firmă de împrumut. Sigur, aici nu este vorba de cei cîțiva transfigurați de nevoia de schimbare, ci de ansamblul societății "care dă tonul". Amestecul acesta indigest de obiceiuri orientale mascat sub pretinse valori europene e derutant și nociv. Incepînd cu umanismul Renașterii și în mod accentuat prin gîndirea luministă, europenii au pus mai presus de orice calitățile intelectuale ale individului, capacitatea sa de a-și perfecționa spiritul, de a stăpîni prin rațiune. În Orient puterea și bogăția au rămas mai presus de orice. Iar aceste scări de valori au generat obiceiuri caracteristice. A cumpăra favoruri, a obține avantaje prin forță sau prin mituire, a nu ține seamă de interesul public (care se reducea la interesul celui puternic în acel moment, menținut prin violență sau prin bogăție) a nu ține seamă de drepturile individului, de respectul față de om, față de libertățile individuale era – și fără îndoială este încă – propriu lumii orientale. Pe de altă parte, nu fusese cultivată dorința de libertate a celor mulți și slabi, dorința de a fi respectați,

de a li se recunoaște calitățile individuale dovedite prin competențe – supușii unei astfel de lumi nu se ridicau niciodată la luptă pentru a le obține. Pe aceste coordonate diferite s-au creat lumi cu totul diferite. "Încrucișarea" unor aspirații diverse, care se băteau cap în cap, nu putea duce decît la incompatibilități evidente. De aici apare un potențial enorm pentru efectul comic, exploatat, cum bine se știe, de Caragiale. Dar comicul lui Caragiale a fost explicat în special la nivel de personaj, la nivel individual. S-a spus că situația comică apare din contradicția dintre ceea ce personajul pretinde a fi și ceea ce este de fapt. La Caragiale este mai mult de atît. La el apare comicul din incompatibilitatea dintre ceea ce pretinde a fi o societate și ceea ce este ea în realitate.

Instituțiile sînt în Occident rezultatul unor evoluții îndelungate, evoluții care le stabilesc profilul și le dau stabilitate. La noi instituțiile n-au fost decît imitații nereușite. Că acesta a fost începutul și că, în lipsa unor încercări lucide și lipsite de concesi de îndreptare, întocmirea inițială proastă se perpetuează pînă astăzi se poate vedea într-o multitudine de exemple. Dar înainte de orice trebuie spus că nicăieri nu există lucruri perfecte, că

nicăieri nu funcționează totul fără greșală, nicăieri nu există o lume ideală. Dar acolo de unde provin aceste instituții s-au creat în același timp și la fel de importante mijloace prin care devierile să fie prompt și aspru corectate. La noi, chiar acolo unde există, asemenea structuri nu se nu știu exact care este rostul lor, nu se opun, ba nu o dată, din contră, ele pot fi ușor corupte. Mai trebuie spus că nici la noi nu putem spune că ar fi toată lumea lipsită de onestitate, dispusă să tranzacționeze orice etc. Dar nota dominantă, cea care marchează întreaga societate este aceasta.

Altfel cum s-ar putea explica anomaliile, astăzi mai catastrofale decît oricînd și care, anulează, în fond, tocmai esența organismelor vitale ale societății?

În țările normale instituțiile reprezintă elementele fundamentale ale societății și ele sînt mai stabile decît mișcările politice și funcționează constant indiferent de acestea. La noi este exact invers, tocmai pentru că ideea de societate, de colectivitate conștientă e șubredă (instinctul de turmă, prezent și astăzi în toate domeniile, e cu totul altceva – ne învîța acest lucru Rădulescu-Motru), pentru că este dominantă în continuare, și la cei care o pun în aplicare, și la cei care o suportă, credința puterii administrative, puterii banilor șamd. Cînd apare un nou om politic, de obicei fără prea multe competențe în domeniu, cocoțat de politică în capul unei instituții, lipsa de respect și stăpînit de convingerea că poate dispune oricum, pentru că are puterea, "pentru că poate", vorba unui sinistru personaj, întoarce instituția pe dos. După decembrie 89, de cîte ori se schimbă puterea politică instituțiile intră în faza unor schimbări capitale, anulări, intervenții. Instituția este, ca tot ce se întîmplă în statul român, la dispoziția celui care pune mîna, în

acel moment, pe putere. Cel mai clar exemplu în acest sens este ministerul învățămîntului, unde se suprapun reforme și contrareforme, măsuri și contramăsuri, iar ca rezultat învățămîntul românesc se află astăzi într-una din cele mai proaste perioade ale sale. În primul rînd lipsește cu desăvîrșire o concepție, o strategie despre ce se urmărește în actul complex și fundamental al educării generațiilor de tineri, despre cum se urmărește, despre cu cine se vrea obținerea unor rezultate.

De cînd e lumea în culturile europene funcționează selecția concurențială. Dacă vrei să obții rezultate bune trebuie să atragi în grupul tău oamenii cei mai buni, cei mai eficienți, cei mai potriviți pe posturile pe care le ocupă. Poate această selecție nu reușește chiar în toate cazurile, dar dacă ea e în totalitate subminată nu mai poate fi atins nici un obiectiv, nu mai poate fi făcută nici o planificare. De ce amintesc acest lucru la mintea oricui? Pentru că la noi, dincolo de adoptarea declarativă a aceleiași selecții concurențiale care se practică în Apus, principiul dominant a rămas cel oriental, al legăturilor de rudenie, de grup de interese etc. Se aplică întotdeauna principiul cumetriei, găștii și nu cel al selectării celui mai bun. O selecție reală se face doar în întreprinderile private, acolo unde interesul maximei eficiențe nu poate fi evitat. La întreprinderile de stat, acolo unde este vorba de bani publici, lucrurile stau cu totul altfel. De unde se vede că ideea de bun public nu prea există în mentalitatea celor mai mulți. Proprietatea societății întregi apare ca o sumă de bani care poate fi stoarsă în folos propriu. S-a încercat și la noi, ca și în alte părți, introducerea unor reguli care să oprească scurgerea banilor publici către buzunarele celor interesați. Dar cu cît este o guvernare mai coruptă, cu atît mai repede desființează astfel de legi "de siguranță" pe care le impuseseră alții, mai onești, înaintea lor.

Norbert Elias vorbea despre rolul rușinii în civilizația grupurilor de oameni. Acest instrument, declanșat de conștiința morală și a căruia eficiență sporește alături de coerciție și de altele, e cu totul inefficient acolo unde... nu există nici un rudiment de conștiință morală. În spațiul nostru putem da nenumărate exemple care să confirme această lipsă fundamentală. Lipsa de rușine, nerușinarea este cuvîntul de ordine și cine încearcă să invoce rușinea devine... ridicol. Scheletul instituțiilor nu sînt regulile, legile șamd ci clanul, cumetria, grupul de interese. Chiar în mediile cele mai... selecte, în universități de pildă, există un comerț profitabil cuposturile vacante. Acolo unde nu există dovezi că aceste vînzări s-au făcut efectiv pe bunuri materiale, ele s-au făcut sigur pentru contraservicii, pentru arendări ale puterii etc. Altfel nu se explică de ce legi foarte clare, foarte simple sînt încălcate fără nici o jenă de către... intelectuali, unii fiind implicați direct în afacere, alții făcîndu-se că nu văd și pasînd responsabilitatea altora. Complicitatea în cele rele e o caracteristică aproape generală. "De ce să mă bag? De ce să risc? Mai bine..."

Parlamentul, înaltele responsabilități politice sînt astăzi ocupate de oameni cu studii precare, cu o inteligență mediocră, excelînd numai în șiretenia profiturului și în supușenia umilului care profită, cînd este nevoie.

Cu astfel de instituții, cu astfel de reprezentanți o țară care poate să conteze nu reușește decît să se mențină în poziții inferioare la toate capitolele. Nu pentru că n-ar exista oameni inteligenți, capabili de reale performanțe. Ca orice popor, românii au și indivizi remarcabili. Ceea ce anulează aceste posibile investiții e faptul că prostia, supușenia, lipsa de interes, opacitatea față de treburile publice au devenit, datorită educației, datorită presiunii celor mulți, dominante.

Maiorescu își concentrase acțiunea critică asupra spațiului românesc în context european. Am numit această critică critică holistică. Alții i-au spus, cu condescendență, critică generală, ca și cum doar critica literară ar conta. Era firesc ca realitățile românești să fie văzute în context european: ele de-acolo proveneau și doar cu acelea puteau fi comparate. Ulterior, spațiul s-a închis, privirea a cîntărit exclusiv domeniul național. Această trecere, de la evaluarea realizărilor locale în context european la aprecierea exclusiv în spațiul național merită, fără îndoială, toată atenția.

ZIGURAT

Nr. 8, decembrie 2018

Expres cultural

Supliment

Apare trimestrial

Un mare și nedreptățit poet: Petru ARUȘTEI

Univers poetic obsesional

Într-o tradiție poetică moldavă, întemeiată de Eminescu și continuată până la Labiș, Petru Aruștei este tulburat și el de mitologia hiperboreană, de tenebrosul nordului legendar, invocația sa din Nebgrohd nefiind decât un pur exercițiu retoric lautreamontian inocent, reminiscență a unor lecturi timpurii din epocile sângeroase, fascinante, barbar-clamoroase ale septentrionului...

Rugăciune în pustiu roșu, noaptea este unul dintre poeme magistrale ale lui Petru Aruștei, în care imaginația plastică dantească, gustul cruzimii și tentația scenariului romantic de coșmar cedează în final angoasei existențiale, angoasă care se constituie ca dominantă a primei sale cărți...

Discursul mănât de un presimț al fatalității, febril, beckettian, din *Nemuritoarele amurguri* frisează prin dramatismul conținut, traducând o stare paradoxală, o simultană postulare a confesivității și a autismului funciar, pecete a oricărui univers poetic obsesional...

Pe acel pe care-l veneram ca pe Brâncuși, pe

moldavul Petru Aruștei, căruia îi prevesteam o gloria ca a lui Dali, l-am iubit cum îți iubești sufletul: prezența lui inefabilă lângă mine o simt ca pe aura-mi tremurătoare care-mi pălpâie viața: această prezență m-a îndârjit, poruncindu-mi să trăiesc; la stânga sau la dreapta mea, când mă întorc, îl simt pe El lângă mine, spre El mă uit când Noaptea privesc la Steaua Venerei de pe cer: cu El vorbesc și eu când mai vorbesc, doar singur, și-ngenunchez și urlu ca Ahile și-l caut în țărână urma Lui: toți mi-au murit, acei pe care i-am iubit în tinerețe, Petru Aruștei, Daniel Turcea, Anta Raluca Buzinschi, Paul Emanuel, și Florin Pucă și Dan David: mai stau o clipă pentru alții în picioare, dar când în baie, noaptea, singur, mi se zgârcesc picioarele și mâinile, atuncea pe cimentul vechi al băii, rigid mă prăvălesc ca bocitoarele și plâng...

Cunoscut mai ales ca un pictor de geniu, Petru Aruștei ne-a lăsat două volume de poeme în proză, *Moarte și Renaștere și Supraviețuire*, unice, prin viziune și discurs, în toată poezia românească

scrisă într-a doua jumătate a acestui veac... Nefiind destinate tiparului, cele două volume alcătuiesc un document zguduitor al supraviețuirii unei conștiințe condamnate să îndure, zi de zi, o întreagă viață, infernul existențial sporit și intensificat cu fiecare zbatere și tentativă de eliberare...

Când vom putea strânge la un loc toate tablourile lui Petru Aruștei (câte mai există) într-o expoziție, vom constata că poemele sale nu sunt decât un comentariu la un parcurs inițiat pe care-l descrie opera sa plastică, violentă, traumatizantă chiar și ca discurs poetic și viziune plastică se armonizează organic, susținute de o inaudabilă muzică a vârtejului cosmic, dezlănțuind această feerie infernală care este viața noastră, vâl al Mayei cosmice... Delirantă fără crispare, seducătoare ca orice rostire inspirată, poezia lui Petru Aruștei trebuie descoperită și așezată în locul privilegiat, de instanță absolută, pe care îl merită.

27 mai 1992

Cezar IVĂNESCU

Transfigurare, chemări îndepărtate

Vorbi mult cu toți cei care îl cunoșteau în intimitate sau auziseră numai de el explicându-le, mai abstract ca oricând, diferite ciudățenii cunoscute numai de el. Astfel pierdu multe nopți, fără să înțeleagă sau să fie înțeles și mai ales fără să picteze. Nu mai avea nici o posibilitate de evadare: toate drumurile îl duceau spre drumul întunecat care creștea în el, spre Templul Negru plin până sub creștet cu beznă, spre Abisul-catastrofă ce se năștea zvârcolindu-se în urletul roșu de sub pașii lui, spre Aceea din Sine care-i sorbea cuvintele înainte de a fi rostite. Cuvintele – deșerturile albe din el, ultimii pelerini din acel ținut uscat. Privea în el, spre Flacăra care murea mărunță și roșie în depărtare – o aripă de înger sugrumată de Dumnezeu creator spre a-i cunoaște aripă de înger sugrumată de Dumnezeu creator spre a-i cunoaște alcătuirea. Se zbătea în tăcere și frig fără ca el să mai vrea s-o ajute. Flacăra de care avea atâta nevoie! Crezu cu multă convingere că totul s-a sfârșit și că sensurile vieții lui le va căuta într-o altă existență, viitoare. Mai târziu s-a convins că nu s-a înșelat, că se sfârșea de-acum și ziua lui fără ca el să se mähnească sau să se bucure. Hotărî să pună punct cât mai repede după cuvintele atât de obositoare. Și de această dată se răzgândi numaidecât: își spuse că, presimțit numai de el, sfârșitul ce vine e de neînlăturat, mai poate fi încă amânat dar va trebui să-l sărbătorească atunci când va simți că se întunecă. Va trebui să vegheze, să răpească sieși clipe prețioase din existența următoare. Era convins că de la Început totul a fost așa cum a trebuit să fie și chiar dacă el ar fi încercat să schimbe ceva nu ar fi reușit. Își spunea însă cu bucurie că se poate imagina învingător: nu va pleca Dincolo cu fruntea plecată! Și-a făcut din viață ceea ce a dorit întotdeauna: i-a fost gândul liber, neîntinat. A înțeles cu o clipă mai devreme că nu-i sunt de folos clipele următoare pe care le-a trăit de mult. Era un ritual, dar Preotul însuși nu cunoștea, încă, detaliile ultimelor gesturi prin care, făcându-le, trebuie să eternizeze acele clipe, ultimele, cele mai prețioase din întreaga lui existență și se întristă iarași

când înțelese că va mai rătăci mult printre sfincșii din câmpiile galbene ale nopții, întrebându-se dacă există cu adevărat drumul cel căutat. Un gând cu chipul luminos ca o fiară îi șopti cu emoție că fraza se va sfârși curând sau va trebui s-o sfârșească el însuși căci Acolo, la capăt, îl așteaptă Punctul, pândindu-l cu ochi galbeni și gura plină cu flăcările albe și reci ale caninilor; cel căruia nimeni nu i-a văzut vreodată adevăratul chip; Punctul pe care va trebui să-l pună el și numai el la sfârșitul cuvintelor, ferindu-se astfel de primejdia de a pleca înfrânt de pe câmpul de luptă, plin cu victimele albe, îndoliate de surâsul mort din gura Dimineții. Îneacăcios, fumul trandafirii acoperea chipul glasurilor neauzite. Așteaptă până când ciolanele prelungi și torturate ale Magiei începură să sufle în Flacăra tremurătoare și plâpândă din gura Sufletului și s-o sfășie; acea Flacăra muritoare, atât de ușor de învins, pe care nimeni n-a putut s-o învingă vreodată. Flacăra străvezie, crucificată pe limbile clopotelor-rugăciune din aripile roșii ale îngerilor, murea încet, vărsându-și tipătul sângelui ei alb în toracele Nopții! Se aplecă asupra ei și o privi fără întrerupere, nu cu milă, ci cu înțelegere; mult, mai mult, până ce trupul ei de tămăie începu să scadă biciuit de crucile unui sfârșit de cataclism mistuit de gurile flămânde și materne ale Morții. O înfiorare de viață i-a mai cutremurat doar pentru câteva clipe coastele albe și negre ale soarelui transparent. S-a supus acelei Puteri și imaginația lui nostalgică începu să zidească tronuri din pietrele vâscoase ale neantului. Încearca să-și înțeleagă noile forme. Nu putea primi Moartea între coastele sufletului

său decât așa cum dorea el; era ultima iluzie, cu câteva clipe înainte de a pași în abisul de Dincolo, ale cărui legi nu le cunoștea încă. Pentru el însuși, pentru focul din trupul lui biciuit de limbile otrăvitoare ale Desființării, numai el putea să-și facă acest bine stingher: să-și officieze trecerea Dincolo cu iluzia unei cât mai depline Puteri! O punte plină de prăpăstii aruncate între viața șui și cea care va urma. – Azurii se revarsă mările zorilor peste Tine, cu frunțile întunecate, izgonite din Cer! Vai, iubește-te Fiule, mult, îți zic acum, căci vine Viața cu sânii găuriți de stele, îmbălsămată în sânge plin de beznă al șoaptelor lui Dumnezeu, târându-și neputincioasă după grumajii ei aproape veseli bocetul strivit de primele lacrimi de răs! Binecuvântează Fiule, marea sărbătoare a violurilor,

binecuvântează vremea când sânii concubini ai soarelui își vărsă cu vinovăție focul negru, răzbunător, peste aripile dezlănțuite ale creierilor tăi, reînțorși triumfători în imnul trompetelor rituale din tainicul ținut nevăzut! –

Un stol de îngeri se prăbuși asupra celui care a mâncat răzând coastele înflăcărâte ale Soarelui, sugrumându-l și sorbindu-i sângele, aruncându-i aripile de foc peste umerii înghețați ai Abisului cufundat în somn cu brațele spânzurate de gâtul Cerului!

Aurora murind primăvara, în zori

Și când copiii morților, pe jumătate mâncați de animalele nemîscate din casa Nopții, plecau în cer să aprindă trupul luminărilor străne în jurul celui ce se străduia să respire, închis între ei, răzând, nu-și găsea Mama și nici pe Sine nu se mai deosebea de cei pe

care-i auzea născându-se prin beznă. Mai târziu o auzi pe Ea: deschise încet ușa; coboară Noaptea, sunt singură și n-am unde dormi afară!

— Mamă, tu ești? și deschise tăcut ușile negre, înalte până sub creștetul strangulat al Cerului și câinii cum mai lătrau în depărtările pline de catedrale și crezu, sperând că va aștepta primăvara ca să-și scoată osemintele albe și friguroase ale tablourilor din întunericul în formă de sicriu al casei; vai, să și le privească! Afară, sub trupul-rouă al cerului stropit cu mirosul imaculat smuls din fruntea plină de raze a liliacului înflorit în Mai. Trecură pe acolo gleznelor Mamei apropae galbene, înfrigurate și îmbălsămate, binecuvântându-i Suferința și pâlpăirile de moarte din privirile reîntoarse în Sine; ardeau încă sub zorii prăbușiți peste oboseala văgăunilor din el rugurile sufletului său. Ci se tânguia acelei Umbre de Sus, nevăzută de nimeni, spânzurată între sulile de foc și otravă ale Agoniei, înfășurată în aripi de sunete, strigându-i în șoaptă: Vino! Din amortirea frigului din el, luând-o de mână, grăbindu-se să intre sub cupola acelei încăperi transparente se strigară încă o dată și se auziră cu voluptate și bucurie: dar uite ce a mai rămas din noi! Și-și priviră curioși trupurile uscate și străvezii, pline de compătimire și înțelegere. Vai, începe iarăși

Agonia! Vedeau, se schimbau la față și se întrebau de ce sunt atât de albi și subțiri dar cuvintele nu li se mai auzeau, se risipeau prin țărână secetoasă a trupurilor nesfârșite luminate de cuvintele lui Dumnezeu, neînțelese. Își amintiră împreună cum se înălțase spre ochii lor praful sonor, rar, de pe pieptul Muntelui, strivit de piciorul pietrificat al omului din Lună, ce le-a îngropat gleznelor în pământul rece de cretă, acel pământ crescut din brațele Văzduhului, cutreierat de cuvintele-flăcări imaginate de cel care-și amintea de Sine. Strigându-i: Mamă, cuprinde-mi la pieptul tău gândurile ce mi se răvășesc căci iată, mă risipesc și mă pierd prin Pustiu, ucis de picăturile albastre de lacrimi curse de pe grumajii calului care, obositul, ară câmpiile cerești, plină cu îngerii violeți ai mahnirii lui! A venit, oare, vremea să murim? Dar cum să mai murim? O, neîntinate mângâieri-legănări pe întinderele apelor inexistente, clipe ce-mi vegheați sfârșitul, umbratul foșnet al mestecenilor portocalii la porțile casei, necunoscută și neizidită, în diminețile primăverii timpurii și fragede! Aștepta răsuflarea tânguitoare a Serii, murind în pieptul ei tandru, eliberat de povara scumpă a Luminii! Surăzătoare treceai, cu chipul lunar, de ceară, prin exploziile zorilor, murind și ruinându-te în bețiile-orgi ale primelor bucurii matinale, agonizante, sub sfârșeala și puterea aceluia început de drum. Îndelung îți strigai: semnele bune mă apără și mă ocrotesc! Corzile-uși pocnesc în noaptea seacă și cântă până când galopul hergheliei își prăvălește rânjetul nocturn în altarele albastre, sugrumând într-un ritm nou îngerii-blesteme din icoane! Tu, Răuvoitorule, nu mă batjocori căci, iată, vine vremea când fiecare se însănoșește temeinic! Și Mama își reazămă fruntea plină cu umbre de crucea cu sâni, arătând fiului care se prăbușește din Cer unde va trebui să-și îngroape oasele obosite de veghe, pentru a pleca spre ceea ce nu este. De acum putea să tacă mult! Auzi pe cel ce ofta închizând ușile de lemn pe afară; se întuneca și Marele Paracliser începu să aprindă lumânările de veghe pe boltă, în jurul Aceleia ce-l umplea cu primăvara răsuflării ei, privindu-l din umbră. Dar geamul luminat al Cerului se deschise și prin imaginea lui netulburată trecu Ea, ocrotitoare, privindu-l cu mahnire până ce se făcu străvezie și muri!

Supraviețuitorul plângând într-o noapte cu îngerii

Apoi semnele întunecate ale Mirajului și-au îndepărtat fălăitul aripilor din trupul lui sfărțec de tigrii Așteptării și Veghei, sub sprâncenele galbene ale lumânărilor ce tușesc prin întuneric, pe furiș. O, mag care pleci în Cer cu gleznelor stropite de mirosul Focului și al femeii de sub sâni, violate aruncă-ți de pe coastele îngenunchiate ale ochilor înainte de a ți-o reaminti, umbra Morții! Spuse Atunci; și auzi hohotele de tăcere ale strigătului unui început de viață din el murind, cu brațele vopsite până la coapsele verzi ale creierului. Dar cel din umbra înfrigurată, strivit de respirația fierbinte și precipitată a ultimului său tablou neterminat... Oh, Aurora, plângând pe Sus! Fugi și începu să înțeleagă aruncând cu pietre în singurul lui chip, răstignit pe

coloana vertebrală a flăcărilor-lacrimi curse din sânii fecunzi și plini de mister ai Dumnezeului, sfârșindu-se în nenorocirea ultimului tablou nepictat, așteptându-l cu gura plină de îngerii, mistuit de flăcările negre ale Morții, când Aurora albastră îi fecundează neobosită trupul Sufletului, plin de strigăte. Și ochii cerului își scurseră ultimii îngerii morți și grei peste altarele părăsite, uitate de preoții ritualurilor din Sine, arzând pe catafalcul portocaliu, dăltuit în trupul vlăguit de pământ.

— Vai, strigă, tablourile pe care le pictez sunt însemnele nenorocirii și disperării mele și cu cât ochii mei văd mai departe, cu atât văd mai mult pustiu! Și va mai putea oare să prefacă în îngerii binefăcături monștrii sugrumători din înuturile mohorâte prin care trece? Îngerii fără frați, care parte a trupului tău va trebui s-o părăsești pentru a fi sacrificată mai întâi? Cobori în mahnirea siniliei a creierului, sub grumajii lui împovărați de amenințarea timpurie a gândurilor, respirând o clipă printre ciolanele miraculoase ale Speranței. Se înnopta acolo unde cerul se împreuna cu pustiu din câmpie, propovăduind mirajul nașterilor vârtejurilor-monștri, ivirea de sub geana gândului major al Surăzătorului mahnit, prăbușit peste oboseala treptelor ce duc către Prăpastie, într-un început de cântec primăvăratec al călătorului cu ochii îngropați în țărâna rătăcitoare a Cerului. Oh, bocea, oh, Aurora, vino și mângăie fruntea albă a gândurilor care nu se vor mai împlini niciodată; atât timp cât vei mai veni! Tu, Acela ce te rotești în cușca ta pătrată până când te prăbușești bucurios în focul aprins pentru a-ți mistui aripile purpurii, cât de departe au rămas porțile închise în urma ta! Și gâtului său de ceară, până când din grumajii martirizați izbucni spre Cerul în vâlvătai Sângelui-Înger, picăturile negre de neant. Adună-te acum într-un trup și ascultă-ți hohotele din urmă ale beției tale de roșu răvășind coșmarurile-alcool din trupul în formă de cruce al Universului, cu zâmbetul presimțirii de rău galopat din zori până în seară de lacrimile batjocoritoare ale îngerilor nevindecați. Înăbușit înainte de a fi jertfit pe altarul trecerii dincolo de Sine privi spre celălalt, din Cer, și muri în lumina îndoliată de sângele deplin al Cunoașterii.

Esențe tari

Pe lungi coridoare de întuneric vine și aruncă sămânța Adevărului; să te pătrundă încet otrava care-ți va răvăși și chinul gândurile. O rază de sânge sfâșie lumina pe care nimeni n-a cunoscut-o. Hei, hei, hei! Unghii de batjocură îți scurmă cărările întortocheate, argintii, cărările gândurilor, serpuitoare pe soldurile trupului biciuit cresc; galbene focuri apropiate din Pustiul Îndepărtat. De ajuns dacă i se va auzi doar Vocea! Lovește furios cu piciorul cel nou ușa-slugă, bună de coapsă și ușile ascultătoare își încheștează caninii în jurul trupului pentru iubit, înmormântându-l. Călărind trupuri imaculate am ajuns aici; tandru vine el, făclii de ceară i se aprind în ochi, pletele proaspete îi ard în sufletul Lemnului aruncat în focul purificat. Hei, hei, hei, sunt nemulțumit; idoli sfărâmați în șoaptă; un zvon se înalță către Dumnezeu! În seara aceasta rugurile vor arde peste tot în el, sfinți de purpură, bătuți de vânturi, vor spânzura peste flăcările însăngerate. Hei, sfărâmați porțile moi, vopsite cu sânge, fecioarele albe dorm pe altarele din catedralele zidite în câmpiile zilei, descoperită-i Noaptea! Fierbinți, fără podoabe îi cresc pletele pe șira spinării argintii; ucis îți este idolul încoronat de nimbul roșu al torturii, în inima Zilei își ascunde Noaptea violurile. Tu îți aprinzi puțin limba și desenezi pe scoarța privirii un surâs și Carul Mare al îngerilor se revarsă peste picioarele aurii ale Idolului, înmiresmat de sângele vărsat din el. Sclav împreunat, cine te așteaptă în umbra galbenă... Se înalță arcade sonor-colorate către cine vine spre tine, dar nimeni nu te eliberează de tine însuși! Inima vecinei arde tăcând în sângele verde, umbră în patul din casa alăturată; tremurătoare își înalță trompetele strigătul înăbușit; neauzite trompete mor în ea! Trecu pe sus cu aripi de iarbă; voios intră Familistul prin tavanul găurit de razele stelelor să-și sărute soția. Trecu printr-un spațiu albastru și deveni puțin neputincios. Îndepărtată, străvezie, îi răsări și lui steaua și nu-i trebuia decât mai multă putere sau mai multă oboseală. Fumuriu este cocoșul care

vestește ivirea zorilor verzi, portocaliu îți este penajul, violeți sânii, azuriu laptele. Străvezie fugi pe cărările întunecate de sărutările Noptii, goală, albe cărări cutreieră vremurile pierdute din lumea ta imaginară; fă să nu-ți fie prea greu! Îngerii subconștientului, neîndurători, îți storc din sânii creierului lapte ucigător al desfătărilor; nu muri! Gonești cât poți; la capătul drumului te așteaptă mereu un înger aurit să te ierte de păcate. Salvează-te, strigi! Și acum vine și-ți aruncă o funie de vânt peste brațele Sufletului, descărnate. Aripi de foc biciuie valurile cuirasate. Pereții cuirasati te-au înfășurat în cuvinte fatale; hlamide negre, femei mi, ucise într-un ungher necinstit. Oh, vine cu sânii vopsiți în albastru, flăcări arzând în memoria celui rămas viu. Temător se trezește Fiul într-o încăpere cu pereții în formă de cilindru; strălucitor curge albul iradiant peste soldurile zilei; pâlpăie flăcările negre ale Întunericului în liniștea câmpiei; strigătul sugrumat renaște ucis în săgețile otrăvite ale Cuvântului uniform, nenăscut, zidit în Cetatea Sexului. Neobosit, Tatăl are fundul mărilor cu boii roșii, sub picioarele plâpânde, de ceară, ale Mamei; Tatăl a fost ucis de-o lacrimă pe când își ara pletele de fân în amurgul formelor obscure. Neiubit va muri, neconsolat, toate călătoriile sunt lungi. Ascultă fanfara; își risipește parfumul prin câmpiile înmiresmate; e primăvară și cântecul cornului se îneacă în sângele surd al Amurgului prevestitor de Semne, corăbii de veghe se ascund în mările de Sus ale Extazului; corăbiile cu templele lui Dumnezeu colindă rătăcitoare întunecatele ape de foc ale văzduhului; Îngere, nu-l lăsa pe cel nenorocit să viețuiască în preajma ta, să-ți sugrume tăcerea neluminată!

Copilul și himerele

Cum, îl mai întreabă Aurora plângând, ce fel de cântec e acesta pe care îl cânti tu acolo; pe Fum-fum aduceți-mi-l acum? Unde, Aurora, acolo? Acolo eu cânt așa: pe Fum-fum aduceți-mi-l acum! Nu-ți place cum îl cânt, sau poate... Mai târziu o prinde undeva când ea, neștiutoare, se rătăcise: o taie, ce-i bun oprește pentru el, ce-i rău aruncă mai departe, nu iartă nimic!

Vai, cum vorbesc, tu ești bună și eu nu trebuie să te sperii. Nu, dacă tu ești bună, eu am să te sperii, totuși, iar tu ai să mă ierți pentru că ești bună! Ce urât gândesc, tu Aceea care m-ai născut, Aurora dulce, mi-e teamă, mă tem, vreau să mă săruți când vom trece prin Locul Acela, uite, coroane de nori îmi împovărează umerii plâpânzi! Nu te mahnii, așa vorbesc eu acum; până nu m-am născut peste tot era bine, și mie nu-mi era rău, dar m-am născut și durerile de acum sunt bucurii îndepărtate...

Până când Aerul albastru, înnoptat între ceruri, coboară în valuri peste pletele lor și respiră-învie pe aripile gândurilor; vântul gândurilor, Mamă... Se stinge atunci lumânarea vieții din sufletul copilului în roua verde din noapte! Putrede drapele flutură în sângele lui, bărcile verzi ale speranței nu-i mai aduc un soare nou în întunericul fără ochi. Învie încă o dată, arcuit sub grindinele cerului, copilul vântului și cântă să nu moară. Jerbe de flori, altădată flăcări, ard cântând deasupra mormântului în care agonizează copilul; un fluture galben îți acoperă ochii, cu aripi de gheață. Nu-mi ucide viața gândurilor, Moarte, pleacă îi strigă, mă sugrumi! Vai, m-ai strivit, nu sunt fluture, sunt viața ta!

Un fluture galben zboară țipând sub cerul însăngerat, cu chipul copilului de ceară între aripi. Cu picioare de umbră pășește Moartea prin iezerile negre din ochii noptii, învie acum în ușa de vânt, străvezie, flacăra ta. Coboară de departe, de acolo unde oameni de foc zidesc porți de lumină între coastele cerului. Nu te lăsa mistuită de vântul de afară, privește-mi chipul sărutat de gura sugrumătoare a frigului ascuns în umbră: mă vei recunoaște? Sunt aici când tu treci nevăzătoare, înveșmântată în razele soarelui arzând pe câmpiile primăverii și nu pot să te strig; te-aș pierde acum mai mult ca oricând! Ce hohot de plâns îmi întunecă ochii de nu-ți pot vedea trupu de foc mistuindu-se pe cărările cerului, strălucitoare... Tu, care ai venit să mă ucizi, cum nu m-ai văzut?! Dar glasul ei se stinge pustiu și rece printre monștrii zidiți de creierii mei în beznă; mă voi reîntoarce în viața mea, să nu uit să-mi strig: tu care respiri, supraviețuiește! Cântă copilul înverzit sub frunzele colinei: tu vietate mică, născută anume pentru mine, tu care-mi pășești pragul casei luminând... Respiră sufletul lui străluminat, sub clopotul stelelor, tu care îi veghezi din umbră zilele nu te risipi, ocrotește-l pe cel care nu poate muri...

Moarte și renaștere

Și i-a mai strigat, începând să te lumineze. Doamne, vino să ne jucăm în cenușa vântului, violete plete smulse de pe frunțile femeilor frumoase și bune. Și Micul Stăpân, frumos și bun peste tot, cu pumnii îngropați în țărână, se recunoaște pe Sine și

Înger și demon

Un personagiu tulburător, și în detenta spre înalturi și în prăvălirile spre abis, era un prieten al meu de pe timpuri, pictorul și poetul Petru Aruștei. Nu caut vorbe mari, dar în preajma lui simțai un fâlfâit de aripă. O aripă, poate, de geniu.

Un artist rar, cu o fantezie băntuită de tenebre și aspirând spre luminile mântuitoare. În ființa lui care nu știa ce-i împăcarea – zgomot și furie. A ars mocnit, a ars în vâlvătăi, de parcă i-ar fi fost greu să îndure povara vieții. De aceea, revoltător de grabnic, Petru ne-a părăsit. Și mai avea atâtea de spus sieși, dar și lumii.

Nu-mi aduc aminte cum ne-am cunoscut, cine ne-a împins unul către celălalt într-un răstimp fast al vieții mele. Poate unele impresii de lectură, poate un anume tip de reacții. Oricum, instinctul lui nu se înșela prea des. Și avea de dus, Petrică, devastatoare bătălii cu sine însuși și cu lumea rea, de unde neliniștitorul freamăt al tablourilor sale, cu teribila lor forță de impact.

Nu și-a iubit creațiile; poate că îi sporeau vulnerabilitatea. I-ar fi trebuit un impresar, un manager, dar unul care să-i împărtășească filosofia ce făcea din el, Dumnezeu știe cum, un supraviețuitor.

Asta a și fost, până într-o zi. De fapt, până într-o noapte neiertătoare, care l-a acoperit cu vâlul ei funest.

*

Poate că, dincolo de patimile care ne înverșunează, de neliniștile ce ne băntuie, printre iluzii și deziluzii, s-ar cuveni să întoarcem mai des privirea spre trecut. Spre trecutul mai mult sau mai puțin apropiat. O privire critică, dar mai ales una recuperatoare. Se înțelege că, din acest joc de timpuri, elimin (provizoriu) politica, fie și aceea cu „delicatese”. Avem destulă vreme și pentru confruntări acerbe de opinii. Acum, însă, aș ține să rămânem în spațiul, nu tocmai privilegiat, al culturii. Cuprinși de febrele prezentului, lăsăm prea adesea în uitare secvențe întregi din ceea ce a fost. E mai mult decât o greșeală, e un păcat. Buluceala întru glorie și zarva iscată de orgolii agresive riscă să acopere rumoarea în stingere a unor voci care nu au altă vină decât aceea că nu mai sunt.

Petru Aruștei. Un artist neobișnuit, cu totul neobișnuit. Locuit de spăimoase năluci, dar întrezărind, în tensionate străluminări, tălcuri menite să dea vieții, și morții, un rost. Într-o vreme ale cărei fantasme îl seduceau și îl respingeau deopotrivă, acest băiat avea și harul, dar purta și stigmatul, parcă, al unei stranii osânde. Și asta nu numai pentru marele, inconfortabilul său talent. El era, plămadă rară, numai singurătate și dăruire. Singurătate, sub hipnoza unui abis întunecat pe care numai ochii lui îl întrezăreau, dăruire, într-o depozedare de sine mergând până la ultima renunțare. Umbre și lumini, o lumină absorbită de întunecimi, dar sfâșiind, în

explozii dureros-extatice, pânza neagră ce înfășoară viul ca într-un giulgiu. Gestul emblematic al poetului-pictor care a fost, care este Petru Aruștei mi se pare a fi acela al făpturii care, împresurată de spectre grotești sau terorizante, întinde brațele, într-o încordare de combustie existențialistă, îngemănând extazul și deznădejdea, spre un tărâm unde realul se resoarbe în metafizic, iar prin întunericul alegoric scânteiază noime încă nedelegate.

Și viața, mult prea scurtă, și creația lui Petru Aruștei apar ca un preludiu, o presimțire, o pre-vestire, într-un scenariu cu marca apăsată a unei ciudate, revoltătoare, dar și halucinante preursite. Dacă, într-o eseistică mai mult sau mai puțin sofisticată, ni-l mai putem închipui pe Sisif fericit, nu izbutesc deloc să mi-l imaginez pe acest geniu lipsit de noroc atins de senescență, îmbătrânind adică. Petrică, să-i spun așa, era în fond un copil, având, cu extazierile și răzvrătirile lui, reactivitatea unei vârste peste care trecerea anilor nu reușea, n-ar fi reușit vreodată, să aștearnă nici un rid. Această esență incoruptibilă, însuflețind ființa lui aparte, era o sfidare a vremelniceii și, dacă există cumva în cer și pe pământ un echilibru între rău și bine, poate că ea, această esență, îi va hărăzi înfăptuirile unei supraviețuiri. Unei viețuiri în perpetuitate.

Florin FAIFER

face lumină în jur; diafane, indescifrabile glasuri îl cheamă acolo unde este încă. Îi zice Cineva: calul tău, Îngere, crește cu îngăduință și înduioșare în jurul trupului Tău; ochii lui galbeni, plini de flăcările albastre-întunecate, automistuire și nedeazămintire — își arată clar semnele — pâlpâiri risipite peste scheletul descoperit în câmpiile prevestitoare de alte vieți. Iată cum respirația lor, descătușată din trupuri, te soarbe și te cunoaște picătură cu picătură. Acum, cel de Dincolo de Tine, îți bea încet giulgiul laptelui din sânii plini cu întuneric; tu cea cu fruntea înecată în umbrele cerului, binecuvântează pe cel care îți umple trupul cu ziua din el. Te îmbeți de cuvintele nerostite din tine și poți să nu fii tot așa cum ele nu s-au născut și nu se vor naște niciodată. Auzi cum încep să roadă dinții de foc ai zorilor din marginea zilei, uscată? Și tu te pregătești... Îndelungată înnoptare, zâmbetul din colțul gurii tale nu va mai înflori niciodată! Ușoară vine Vremea; păsările ruginite se rup bucăți azurii din pletele umede, răvășite, orbitor. Îți vei cunoaște copiii zămisliți cu mine atunci când vor mușca din fecunditatea trupului tău, când te vor răstigni pe altarul plăcerilor vărsând cupa cu venin în chinurile sângelui încăpător din el? Cuvânt-viol, cine te poate visa, imaginându-te? Cine se cufundă în noaptea ta? Și a venit cineva și a aprins în umbra scheletul alb-trandafiriu când tocmai au început Sărbătorile Noi! Deplină împăcare; necunoscută țară de Dincolo însorită cu ghirlandele roz-amăruii de pe fruntea înserării; după delirul furiei vine și bucuria atotcuceritoare! Lume imaginară pe care te pierd mereu; Câmpie-Femeie, ușor de găsit Dincolo, vânată și se întinde culoarea peste adâncimile ochilor-râni din sertarele pline de umbră din Suflet! Hăulind trece Tatăl, cu bucăți de foc între umeri, răscolindu-te, semănând îngeri flămânzi pe umerii coapselor tale! Prăbușită în patul de foc lași îngerii înviați în roșu-sonor să înăbușe cu pumnii gura-bocet a trompetelor galbene din câmpia din tine, pârjolită de purpura zburătoare a suflării tale! Proaspătă alcătuire, Bărbat-Femeie, ascultă-i venind: hăulesc vocile lor în câmpia veselă, tinerească, ușor scăldată în sângele înserării și ți se întind ascultătoare și sugrumătoare sub picioarele pietrificate. Te cufunzi de-acum în tine și-ți pregătești un zâmbet, drapelul lui de vânt și de sânge îți flutură în colțul gurii, e timpul, îți spui, să te întâlnești cu tine însuși și îți surâzi începând să te bucuri. Între pereții putrezi ai casei tale nenăscute privești cu plăcere otrava-delir prelingându-se în picături mici de pe pereții paharului secătuit de viață: voluptos, patul plăcerilor ți se ruinează ascultător sub picioarele simțurilor, iubește-ți cu frenezie Femeia smulsă din tine! Bătuță și împrăștiată de vânturile schimbătoare, nu-și disprețui cenușa luminoasă cursă din ochii Creierului, singurul înger supraviețuitor din casele goale. Tu, în ritmul acelui dans sălbatic îți pregătești corpul pentru o nouă iubire; aruncă-te acum, lovind cu sânii dătători de lumină, în ușile răsunătoare de pe catedralele strălucitoare, zidite în sângele gândurilor tale. Nestingherită-i vânătoarea bucuriilor

din tine, focul arde în țarcul umbrei. Dar leul din țarc își ucide cu mai multă îndoială lumina vopsită cu aer. Putea să strige: vino, te aștept, toate porțile Suferinței sunt deschise spre grădinile răcoaroase ale raiului imaginat și ucis de mine! Ci Unul se trezi mai devreme și zise, zicându-le tuturor: aș putea supraviețui, dacă m-aș înveseli primul! Dar se bucură și se liniște zicându-și că acolo unde nu se face nimic se face numai în Sine. Veni celălalt, din Vis, și-l bătu până îi stoarse sângele vinovat și mănios din trup, ucigându-l până la capăt, rugându-l să vină Dincolo, cu El! Și câinii înduioșării începură curând să-i sfărtece hainele sufletului, însăngerate, și fiecare se bucura la fel de mult! Oh, își spuse, celui jertfit i se dă totdeauna dreptul de a se iubi!

Aurora în bătaia vântului

Nevăzut de cine trebuie mângâie Fiul sânni Mamei, fierbinți, ascunși în focul umbrei – Mamă, de când au început să-ți crească ție aici aripă? – Vai, ce fiu viclean am, surăde înțelegătoare Mama, târându-l între coapsele ei de vânt, dincolo de Porțile Cerului, străpunse de sulilele albe de foc ale soarelui înverzit deasupra norilor tunători. – Îți mai amintești seara aceea când coboram valea plină de nori: nu găseam nici un cuvânt cu care te-aș fi putut chema la mine și tu nu vii niciodată până nu te chem de mai multe ori! Bucuroasă te îndepărta, lăsându-ți coapsele părului mângâiate de brațele vântului nestatornic; neputincios alergam pe urmele pașilor tăi, sărutându-le morminte cu gândurile cruci, striviți spinii ascuțiți de sângele vărsat din mine, jumătate murind – jumătate înviind, Aurora! Duruie Tobe de alai peste nechezatul cailor atârnați-răzând-roșii în galop pe coapsele Dimineții strangulate de gheara-foc, când îi arde coastele arcuite sub umbrele stelelor. Lasă gândul liber să-și zidească monumentele în preajma monstrului ce înalța capcane sonore între arcurile vântului ameteitor de înalte peste scările norilor. Cu gânduri rele o căuta Acele printre florile moarte de salcâm, sub rădăcinele ierburilor negre, sulite de umbre îi străpung ochii, cu gânduri strivite, înfloritoare, se prăbușeste Mortul între coapsele ei aprinse de sărutările otrăvitoare. Cine-i smulge pletele-flăcări dintre coapse? Cine-i mângâie trupul cu roze, ucigând-o? Agonizează în pletele stinse, plin de gânduri bune îi

al Cerului. Dar Fiul mort agonizează jos, între spinii Noptii, cu fruntea strivită de sărutările Cântului. – Vino, Aurora, rădăcinile părului mi se împlântă tot mai adânc în Abis, vino acum, eu nu mai pot, cu fiecare pas ce-l fac spre tine mor în amintirea ta și nu știu când te lepezi mai mult de mine! Când vântul albastru din cer își strecoară privirea-schelet printre frunzele înghețate din pletele stelelor și-mi ucide viața de aici eu plec acolo unde sunt așteptat! Vino și mă călăuzește printre locurile noi, prin care încep să trec, mai târziu nu voi mai ști nimic! Coloane de flăcări negre îi luminează până Sus pletele tâmplurilor răvășite de golul din jur, își recunoaște – amintește noul său Chip înălțându-se alb și prelung din ierburile de la marginile înnegurate. Duioasă cade steaua ta în întunericul Casei mele, umbra vocii tale mângâie cu pleoape de ceară templele Casei înlăcrimate. Cu brațe luminate de gânduri bune mângâie-sărută stăpânul, necunoscut acolo, ceea ce nu are: Vai, trupul tău nevăzut altădată, coboară împreună

cu mine în viața pe care n-o pot ocoli; o nouă casă îmi vei înălța în preajma! Vine și Mama dintre flăcările vântului, cântă Aurora între ușile întredeschise peste frunțile fecioarelor-nor, străpunse de sulile de flori ale Fiului, aducător de noroc; raze de vânt găuresc ochii celui ce așteaptă să fie înțeles și iubit. – Înălțați acum fruntea bântuită de visurile somnului adânc, îți voi arăta încă o dată Țara Noastră, ascunsă între florile negre de liliac, de Dincolo, unde plec eu, Fiul meu! Sau poate vrei să mai greșești Aici, eu îți spun: nu trebuie, vino cu mine!

Gânduri ascunse, nemărturisite, acopăr fruntea Fiului. Flori de liliac îi luminează fruntea: Țara Aceea despre care mi-ai vorbit tu atunci, când eram Fiul Tău și-mi ascundeam gândurile vopsite în roșu de amurgurile primăverilor între pletele tale sărutate de brațele vântului, Mamă? Da?

– Gânduri nespuse de urâte ți-au întunecat fruntea, Fiule! Tu, care mori luminându-mi trupul, bucură-te de moartea Ta timpurie: fiecare cuvânt ce moare acum în gura ta va reînvia altădată mai adevărat!

– Dar greu mi-e să cuceresc și ceea ce înțeleg bine, eu știu, – Aurora, cum mai știu! – calul negru – prelung, cu urechile înfipte în coapsele cerului, care-mi paște măhnit iarba vieții de pe trup este Sfârșitul meu! Și tu îți risipești cenușa trupului în vântul pustiitor și Cel ce Vine nu mă lasă să ți-l strivesc între două gânduri; oh, nu te pot ucide numai eu, rămân singur.

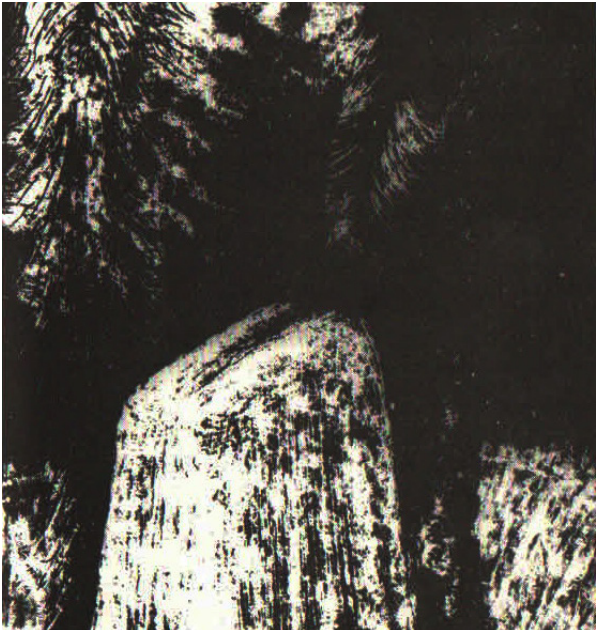
– Țara aceea despre care ți-am vorbit eu, Fiule, știi tu... – Dar cine sapă pe sub pământ case pentru noi, Mamă? Trezește-te, Fiule, îți spun, cât mai curând, altădată va fi prea târziu! Neîncrezător doarme Fiul mai mult, brațele moi îi mângâie fruntea culcată între flori de salcâm, însorită de visuri aducătoare de moarte – Tu care mă auzi atunci când te strig, trezește-te acum, crede-mă! Coboară Mama dintre coloanele verzi, de raze, ale Cerului, prăbușite – arse între rădăcinile Noptii, duioasă își ascunde brațele sub fruntea lui cu buze de sfârșeală îi sărută gândurile-ceață. – Unde te duc eu n-ai fost tu niciodată...

Cocoși de ceară cântă în trompetele vântului răătăcitor, albe, fecioarele vieții se scaldă în mările ochilor, întunecate. Focuri de noapte ard între gleznele lor înmiresmate de veghea Somnului, fiii cei buni ai Noptii se întorc cu lumânări aprinse din câmpiile prăbușite sub Cer, împurpurate de pașii-lumină ai celor ce au intrat sub ele. Un chip nou, abia auzit, bate cu aripi de rouă în ușa verde, de sânge, închisă-înmormântată peste trupurile lor.

Fiul cel bun

Sunt aici – îi răspunde Ea, străduindu-se să-și înalțe fruntea bolnavă din razele otrăvite, fiul meu bun, înger galben al deșertului: și cel înțelept putea să cânte și cel neînțelept nu putea să cânte. Bucăți de lumină sfășie coastele-strune ale Fiului, cum se cheamă Aceea care crește acolo, Mamă? Aceea se cheamă Iarba Mamei, Fiule! – Dar cealaltă? – Și cealaltă se cheamă tot Iarba Mamei! – Dar cine sunt umbrele ce mușcă nemulțumite din picioarele patului? Acelea sunt... vai Fiule, se poate să mă privești aici... mă faci să roșesc toată de rușine! Înflăcărată moare mama mai în vârstă a Fiului, balsamul imaginar arde otrăvitor pe catafalcul plămădit din turlele câmpiilor arcuite sub zidurile Cerului, boarea trandafirie a Primăverii înflorește din nou în iedera tupilată între gleznela fecioarelor. Captivule înlănțuit la picioarele sfincșilor sângeroși ai jocurilor tale ucigătoare, încearcă să-ți surâzi cu încredere, mari stânci aruncă în Prăpastia ce ți se cuvine. Și grilajul se înalță răsunător dintre florile amurgului; sângele tău, frate, privește îndărăt spre copii însângerați din inima înmiresmată a zorilor, nenorocirea-catacombă îți vânează pașii vestitori prin țarcul izgonit în tine, imaginează-ți cu măhnire leul ce-ți va devora înflăcărat trupul gândurilor: te naști șovăitor din respirația sângelui răstignit pe spusele soarelui de ieri. Induioșat pleacă Fiul, neminițit – cine a zidit, bună Mamă, casele care ard neîndurătoare între frunzele albastre de foc crescute pe frunțile necugeta-amenințătoare ale câmpiilor galbene zămislite din pașii celor risipiți? Tace Fiul alb când întreabă și își sălășluiește neantul intimidat între cărări întortocheate. Descumpănit întunecă cerul timpuriu al descurajării, cel ce-și înlănțuie scheletul trandafirii cu brațe feminine cât se iubește! Plete voioase se risipesc peste umerii tânărului ratăcit cu nepăsare în câmpii copilărești, bucuroasă îi iese în drum Mama, zâmbindu-i, umplându-i gura cu flori, împovărată cu trupul-schelet al Tatălui părăsit spre seară. – Mamă, e bine, soarele ne umple cu o răcoare de Fiu proaspăt, primăvara arde galbenă în pletele prelungi de pe tâmpile Tatălui reîntors acasă din somn, prevestind zile binevoitoare.Dincolo e Pisica, dincolo e Cerul, dincolo e Câinele dar peste tot e bine și eu plec peste Tot. Îngăduitor, Cerul-Soare își îmblânzește tigrii portocalii, imaginați de cel temător în zorii scuturați de rouă; Tată- cu Plete, Mamă voioasă, Fiul vostru pleacă, sărut-măinile! Cine amenință cu degetul-fulger pe cel curajos, muștrându-l cu bunăvoință? Încurajatoare zâmbește

Mama din iarba de curând înrouată, cosite de bunul Tată; vesel pleacă Fiul acolo unde trebuie, nemulțumit cântă cucul crucificat sub razele tulburi, crescute neștiutoare între aripile lui de ceară, moare cucul înfipt în rădăcinile ierburilor împurpurate, înmormântate în trupul chemător al Serii. Strigă El: sunt aici, dar strigă Altcineva. Sub crucea înălțată sub aripile norilor se aud pașii fiului, tunători, rătăcind pe cărările secetoase, crescute în Cer. Ascultă clopoțeei argintii scânteind în pomul Noptii – Mamă îți aud cu multă curiozitate rochia de vară când foșnește printre daliile de ceară primăvăratecă, vară a florilor crescute între sâniul tăi, mângâind cu poalele ei răcoroase frunțile capricioase ale crinilor. Nu am iubit eu totdeauna crinii sângerii ce creșteau de obicei în dreptul sânilor tăi? Dar iată cum sunt părăsit într-un câmp unde cresc flori necunoscute de mine și care nu mă cunosc! Aude Fiul-Mamei un glas nou, un glas nou: mai departe Fiul meu și nu te trezi prea devreme! Compătimitor ară Tatăl-Fiul îndărăt câmpii noi pentru Fii noi. Neconsolat, Fiul-Numai-El, se oprește în câmpul necunoscut și-și cântă un cântec pentru El-Numai. Nimeni Cunoscut nu vine, Nimeni Vechi nu-l aude. Frigul din cer îi îngheață sângele, el se despovărează în ceva nou, glasuri de copii zgomotoși răvășesc în șoaptă trupurile ierburilor în valea adâncă, în graba amurgului. Drumuri lungi se deschid între crucile-păsări întunecate, zâmbește și înțelege mult, un fiu bun pentru foc se naște din respirația lui. Așteaptă. Se dezvăluie șoptind, binevoitor își culcă fruntea arsă de soare între sâni umezi ai ierbii crescute sub coapsele stelelor de la marginea pământului, risipitor își înalță iarba suflării din bătaia vântului-Soare. – Mamă, frumos bate vântul! – Ajunge, Fiule, de acum se înserează,

întoarce-te! Mama ta vine cu daruri deosebite, pletele clopotelor vântură laude între arcadele zidite de vânt, ridică-te în coate și zâmbește tandru celei ce înconjoară casa, căutându-te! Nu muri, nimeni nu moare într-o zi ca aceasta, zâmbește și nu muri! Îndurător se scoală Fiul din vârsta târzie și mulțumește celor ce-l văd cu bucurie înțelegătoare. Surorile-Oarbe îi arată drumul cel drept de sub pământ și vine Tatăl obosit din câmpie spre noapte, coboară dealul cosind iarba plină de vânt de deasupra; harnică îl așteaptă Pisica din jurul Casei, cu scânteii verzi în ochi, povestind vecinilor De Demult... Sângele Cerului curge proaspăt prin coșul casei, Mamă cine a aprins focul în Casă în lipsa mea? Trece acum Aurora voioasă pe sub coamele cerului, purpurii, îngăduind celui descumpănit s-o sărute între ierburile pline de umbră. Trecu Fiul sunător arcuit sub povara pletelor cerești, ajungând între dealurile închipuite de mult își zidi un Templu și se închină lui un timp îndelungat. Străvezie Speranța dansa pentru el în zori, dar ingerii pe care-i picta în amurg pe zidurile Templului erau măhniți, sumbri. Nu era el vinovat de toate câte se întâmplau, dar nici Altcineva. Se roagă ca Focul să nu-i ardă Templul, Frigul să nu-l înghețe dar peste Tot pătrund neiertători Focul și Frigul. Animalele însetate veneau din deșert și sorbeau nemulțumite roua crescută pe ziduri pentru plantele-păsări alungate din Cer. El se încovoae neputincios și pictează stropi noi de rouă pe care-i strivește înghițindu-i când Templul îi poruncește să se împlinească. Umbre de ceară, fără trup, dănțuiesc în jurul Casei-Templu, înfrigurându-i trupul cu o secetă nouă, fără să se lase mângâiate de brațele lui fierbinți. Fiecare clipă așteptată – își zice – poate să mă izbăvească; fiecare clipă care venea îi aducea ceea ce el nu aștepta bucuros. Simțea că-l vor alunga de acolo dorinți ce nu-i vor fi iertate. Și Păsările înfipte în stâlpii de foc din Cer vin numai de el chemate și-l leagă de Templu cu odgoanele sângelui vărsat din trup, ascunzând nodul greu de dezlegat în nisipurile de sub picioarele lui.

Dedublările ființei

Petru Aruștei are gustul profeției, pe care îl cenzurează, îl reprimă și își dorește tăcerea (O viață). Poemele sale ne duc uneori cu gândul la Lautréamont, alteori la textul biblic. Ele pot fi citite în două registre — nouă dedublare, voită desigur de autorul lor: într-un registru anistoric și în altul databil, dependent de experiența noastră europeană comună din ultimele decenii de totalitarism. Zeul ascuns, cu accentele sale amarnic-polemice, este unul din cele mai reprezentative texte: „Sunteți bogați în toate; v-ați atârnat știința în spânzurătoare (...); vă vopsiți neantul cum și cu ce puteți; ticluiți noi posibilități; aprindeți un mic foc, să vă puteți întoarce acasă; rătăciți drumul și căutați un drum; pășiți în două picioare, dar vă amintiți și pășiți în patru; vă vopsiți dinții cu roșu; pe buzele voastre strălucește sângele Victimei, nu cuvântul ca un mic soare...

Călăilor! Victimelor! Fiecare dintre voi este un călău-victimă, fiecare! Călăilor! Călăilor!”

Petru Aruștei trăiește o realitate pe care o suspectează de înfățișări viclene, o realitate „histrionică”, depozitară de ființe-măști și de măști-ființe. Nu doar în el pândește Celălalt (pândesc Ceialți), moartea chiar este, în același timp, Moarte și blândă Apariție, moarte și viață. În lucrările sale de grafică, în tablourile și textele sale ne aflăm totodată, în preajma unei dedublări și a unei unități a ființei omului multiplicat, separat în el însuși de masca, de măștile sale și totuși suprapunându-se cu masca, suntem în preajma unei dedublări a morții ca „iertătoare Apariție”.

*Ar fi totuși abuziv să spunem că singura temă fundamentală a operei lui Petru Aruștei este moartea, chiar dacă ea însoțește mereu, pândește mereu, se află în prim-planul textelor și lucrărilor sale de grafică. Ar fi abuziv, chiar dacă figurile lui Petru Aruștei trăiesc moartea sau învierea, sunt schelete, schelete vii, luminate dinăuntru, într-o lume a patimilor, sunt îndurerate, purificate de durere, cu o forță interioară care naște viață, ființe a căror formă esențială (dinainte și de după viață și moarte) este „supusă”, cum ar spune artistul însuși, „disperării”. Poemele sale, ca și ciclul de grafică intitulat **Chipurile Noptii, Don Quijote**, ca și **Iisus în pustie** confirmă această situare tematică în viață/moarte, în nici-viață/ nici-moarte, spațiu dedublat, cel puțin pentru ochii noștri, ai celorlalți, în fapt o Nirvana a disperării. Ar fi ceva abuziv, chiar dacă moartea este un **sine qua non**, iar viața cu greu pare a se naște: „miliarde de ani de va trăi el tot nu va fi”. (**Ultima clipă**).*

Ca orice mare artist, Petru Aruștei este preocupat continuu de „uneltele” sale, pe care le vrea mereu în puterea lui. Pictorul, ca și graficianul, nu a putut (sau ochiul nostru nu este obișnuit s-o vadă) picta despre culoare și formă, despre structura imaginii. Cu atât mai mult o face poetul, vorbind despre cuvânt. Într-un poem fără titlu — poem în proză, ca mai toate textele lui Petru Aruștei — o strofă de început, repetată și în final, dă măsura tensiunii dintre scriitor și limbaj: „Cutremurător este oricare cuvânt! / Tot ce are formă este supus disperării. / Cortina o văd și văd în spatele ei. / Tot ceea ce mi se întâmplă este rău; binele ce mi se întâmplă este rău”.

Ioan CONSTANTINESCU